

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/416/>

“MINÄKIN SIINÄ JOLLAINLAILLA MUUTUIN”

Tutkimus neljän lähetystyöntekijän kokemuksista
vieraassa kulttuurissa työskentelystä

Tuovi Leppänen

Yhteiskuntapolitiikan
pro gradu -tutkielma
kesä 1997
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tuovi Leppänen
Yhteiskuntapolitiikan
pro gradu -tutkielma
kesä 1997
Jyväskylän yliopisto

Tässä tutkimuksessa käsitellään neljän lähetystyöntekijän kokemuksia vieraassa kulttuurissa työskentelystä. He olivat työskennelleet kaikki eri maanosissa Aasiassa, Afrikassa, Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa.

Lähetystyöntekijät olivat Suomen Lähetysseuran lähettämiä työntekijöitä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, lähetystyöhön lähtemiseen liittyviä tekijöitä, muuttajan ensikokemuksia vieraasta kulttuurista, sopeutumista, kulttuurista vuorovaikutusta työssä ja lähettien selviytymiskeinoja.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto kerättiin teemahaastatteluilta. Teemat määräytyivät tutkimusongelmien mukaan. Haastattelut analysoitiin teemoittain induktiivisen päättelyn avulla.

Lähetystyöhön lähtemiseen kuuluu usein prosessi. Prosessin aikana tapahtuu joitakin käännteentekeviä tapahtumia, jotka johtavat päätökseen lähteä lähetystyöhön. Alkukokemukset vieraassa kulttuurissa ovat mieleenpainuvia ja luovat pohjan myöhemmälle kulttuuriin sopeutumiselle. Sopeutumista on tarkasteltu nelivaiheisesti. Siihen kuuluvat alkuinnostus, turhautuminen, hyväksyminen ja sopeutuminen. Lähetystyöntekijöille sopeutuminen oli aiheuttanut vaikeuksia, mutta lopputuloksena he kokivat sopeutumisen myönteisenä kokemuksena. Uusi kulttuuri koettiin rikastuttavana.

Lähetystyössä jatkuvan pohdinnan aiheena on uskonnon ja kulttuurin välinen vuorovaikutus. Lähetille työ oli merkittävin osa elämää vieraassa kulttuurissa. Työn painopisteet muuttuivat kulttuuriin tutustumisen myötä. Samalla lähettien arvomaailmassa ja elämäntavassa tapahtui muutoksia. Näyttää siltä, että lähetystyö on muuttunut kulttuuria muuttavasta toiminnasta vuorovaikutukselliseksi toiminnaksi. Kulttuurin kohtaaminen on edellytys lähetystyölle.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 SUOMEN LÄHETYSSEURAN TYÖ	7
2.1 Kristillisen lähetystyön taustaa	7
2.2 Suomen Lähetysseura	8
2.3 Lähetyskurssi	11
2.4 Työssä vieraan kulttuurin keskellä	12
3 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT	16
3.1 Tutkimusongelmat	16
3.2 Tutkimusmenetelmät	17
3.3 Haastattelujen toteutus ja aineiston kuvaus	18
3.4 Haastateltavien kuvaus	19
4 “MÄ PELKÄSIN TOLLASII VIERAITA KULTTUUREITA.”	22
4.1 “...tuonne sinun pitäs mennä...”	23
4.2 “...lähetyslääkäreitä minusta ei ainakaan tule...”	23
4.3 “...se ei kyllä totta vieköön oo mulle.”	25
4.4 “Mä oon ollu Suomessa aina vähän väkisi...”	28
5 “...IHANIA HEDELMIÄ JA VÄREJÄ JA IHMISET NÄIN KAUNIITA...”	31
5.1 “... moskiittoverkkojen alle.”	31
5.2 “...istuttiin siellä kansan keskellä ja kuunneltiin salsaa...”	34
5.3 “...monet saa kontakteja, kun on kielikoulussa.”	35
5.4 “...muurilla suojattu talo, jossa oli pieni piha.”	37
5.5 “...se kieli on siinä se A ja O.”	39
5.6 “...ens vuonna, taikka ens kuussa.”	40
6 “PARI KOLME VUOTTA SIIS MUN MIELESTÄ MENI IHMETELLESSÄ.”	43
6.1 “... eka vuosi oli tietysti kaikkein hankalin...”	44

6.2 “Siihen tulee semmosta tympääntymistä siihen porukkaan ja siihen maahan kanssa.”	47
6.3 “Että aatteli, että tää nyt on tätä, että tää kuuluu tähän.”	51
6.4 “Mää koen sen hyvin rikkaana, että on kaks eri maailmaa.”	53
6.5 “Lopuksi me ei ollenkaan ajateltu, että me ollaan jossakin ulkomailla...”	56
7 “... MIKÄ ON KULTTUURIA JA MIKÄ ON SANAA.”	58
7.1 “...hirveen itsenäinen työ...”	59
7.2 “... kontekstuaalista teologiaa.”	62
7.3 “Mitä pitempään siellä on, niin sitä vähemmän sitä monia asioita tajuaa.”	67
8 “MUN KRISTITYN IDENTITEETTINIKIN VAHVISTU SIELLÄ.”	71
8.1 “... mä oonkin sen sisar.”	71
8.2 “Ei ollu päivääkään, etten tienny, miks on olemassa...”	77
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	80
LÄHTEET	83
LIITE	86

1 JOHDANTO

Viettäessäni marraskuun vuonna 1991 Thaimaassa Suomen Lähetysseuran esikoulutusharjoittelijana sain lyhyen kokemuksen vieraan kulttuurin kohtaamisesta. Olin omasta mielestäni siihen asti osannut syödä, pukeutua, käyttää julkisia kulkuneuvoja, istua oikein, esitellä itseni ja muutenkin käyttäytyä sopivalla tavalla. Mutta tuon kuukauden aikana huomasin, että nuo taidot olin oppinut käytettäväksi täällä Suomessa, tutuissa olosuhteissa. Kun istuin kapeassa hameessa lattialla jalat vinosti allani edessäni ruokakippoja, joissa oli käsittämättömiä ruokalajeja, kaikki oppimani asiat ruokailutavoista ja sopivasta käyttäytymisestä olivat käyttökelvottomia.

Olen elämäni aikana nähnyt tuhansia diakuvia eri puolilta maailmaa ja kuullut satoja tarinoita erilaisista kulttuureista, elämäntavoista ja uskomuksista. Nuo tarinat ovat kiinnostaneet ja innostaneet minua. Muutamien omien matkojen avulla olen itse saanut kosketuksen vieraisiin kulttuureihin ja tapoihin. Nämä kokemukset motivoivat minut työhön kulttuurien kohtaamisen tutkimiseen.

Aikaisemmin maailmanmatkaajat olivat yhtenäisen joukko uudisraivaajia, tutkimusmatkailijoita tai seikkailijoita. Nykyisin matkustavaisten joukko on paljon monipuolisempi ja on useita ryhmiä, jotka matkustavat säännöllisesti. Näitä ryhmiä ovat esim. tiedemiehet, opiskelijat, sotilaat, liikemiehet, turistit jne (Furunham 1981, 9). Matkustamisen myötä kulttuurien kohtaaminen on arkipäivää. Maailmassa ei enää juuri ole eristäytyneitä kansoja tai pienempiä kansanryhmiä, jotka eläisivät irrallaan muusta maailmasta. Yhä useammat ihmiset elävät usean eri kulttuurin vaikutuspiirissä tai muuttavat jossain vaiheessa elämäänsä toisesta kulttuurista toiseen.

Lähetystyössä mukana oleminen kuuluu keskipitkään oleskeluun (medium-term sojourner) ulkomailla (Furunham 1981, 5). Se ei ole turismia, koska sen tarkoituksena ei ole ainoastaan tutustua vieraisiin oloihin. Maassaolo on pitkäkestoisempaa kuin turismi, mutta ei niin pysyvää kuin pakolaisuus tai siirtolaisuus.

Ainut tapa suhtautua vieraisiin kansoihin on eurooppalaisilla ollut

itsestään selvänä pidetty valloittajan ja johtajan asema. Kulttuurimme yhtenä peruspiirteenä on kyvyttömyys hyväksyä erilaisuutta ja poikkeavuutta. Tämä piirre saattaa olla erityisen voimakas suomalaisten kohdalla, joiden kulttuurista olemassaoloa leimaa voimakas maantieteellinen eristyneisyys (Alho jne. 1994, 89). Merkitseekö tämä sitä, että suomalaisten on muita kansoja vaikeampi sopeutua uuteen kulttuuriin ja koemme kulttuurin kohtaamisen voimakkaampana kuin lähempänä toisiaan elävät kansat?

Kulttuurit eivät voi kokonaisuuksina kohdata, vaan kulttuurit kohtaavat aina ihmisten välisten vuorovaikutusten kautta (Metsälä 1990, 11). Kulttuuri suodattuu ihmisten persoonallisuuden kautta antaen vuorovaikutukselle sekä kulttuurisen että persoonallisen ulottuvuuden. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen ei merkitse oman entisen taustansa ja kulttuurinsa hylkäämistä, vaan se on uuden oppimista. Tässä tutkimuksessa kuvaan, miten eri- ja yhtäläisin tavoin lähetystyöntekijät kokevat vieraassa kulttuurissa vastaan tulevia asioita persoonallisista lähtökohdistaan käsin. Lähetit ovat työskennelleet Suomen Lähetysseuran (SLS) lähettäminä Thaimaassa, Tansaniassa, Ranskassa ja Kolumbiassa.

Viimeaikaisessa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa on puhuttu elämänpolitiikka -käsitteestä. Anthony Giddens tarkoittaa elämänpolitiikalla (life politics), politiikkaa joka on tekemisissä minän, identiteetin, itserefleksiivisyyden, elämänkulun, hyvinvoinnin ja elämäntyylin kanssa. Giddensin mukaan elämänpoliittiset kysymykset nousevat itsensä toteuttamisen prosessista. Eli elämänpolitiikka on elämää koskevien päätösten politiikkaa (Giddens 1991, 214 - 215, Roos 1996, 210).

Roosin (Roos 1996, 210) mukaan elämänpolitiikka on institutionaalista politiikkaa (valtiollisia toimenpiteitä), instituutioiden ja yksilöiden elämänratkaisujen vuorovaikutussuhde, yksilön elämäntyyliä ja hyvää elämää, jossa ovat mukana kysymykset elämänhallinnasta ja siitä miten pitää elää. Lisäksi elämänpolitiikka voi olla myyttejä. Roos kuvaa myyttejä lauseella: "like a big sea over which nobody has control".

Lähetystyö voidaan myös liittää elämänpoliittiseen keskusteluun, jossa toimii instituution (kirkko, Suomen Lähetysseura) ja yksilön (lähetystyöntekijä) välinen vuorovaikutus. Yksilö etsii omaa elämäntyyliään, elämäntehtäväänsä ja hyvää elämää vuorovaikutussuhteessa kirkon

antaman tehtävän kanssa. Ulrich Beckin mukaan toisen maailmansodan jälkeen sosiaalinen elämä on jäsentynyt yhä selvemmin erilaisiksi yksilöllisiksi elämänprojekteiksi (Beck 1986, 92).

Tutkimuksessa keskitytään kulttuurin kohtaamiseen työssä esille tulleiden kokemusten kautta, koska lähetystyöntekijälle työ on avain ja kanava vieraaseen kulttuuriin. Työ määrittää sen tason, jolla ihmiset kohdataan ja jonka kautta muu elämä rakentuu. Kaikki haastateltavat olivat mukana aktiivisessa työssä, ei esimerkiksi kotiäiteinä, joten työ sai haastatteluissa keskeisen osan.

2 SUOMEN LÄHETYSSEURAN TYÖ

2.1 Kristillisen lähetystyön taustaa

Kristillinen lähetystyö perustuu tehtävään, jonka Jeesus antoi n. 2000 vuotta sitten. "Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käsenyt teidän noudattaa. Ja katso, minä olen teidän kansanne kaikki päivät maailman loppuun asti" (Matt. 28:18 - 20). Opetuksessaan Jeesus vetosi rakkauteen perusvoimana, jonka piti yhdistää ihmiset toisiinsa ja Jumalaan (Schlunk 1973, 13).

Aluksi kristityt olivat pieni Jerusalemissa kokoontuva Messiaaseen uskova juutalaisten lahko. Kristityt kokivat vastustusta juutalaisten taholta ja siksi heidän kokoontumisensa herätti ihmisissä kiinnostusta. Kristinusko levisi ensin Rooman valtakuntaan ilman organisoitua lähetystyötä. Yksittäisillä lähetysaarnajilla oli myös merkityksensä. Heistä merkittävin oli apostoli Paavali (Schlunk 1973, 15 - 16).

Varsinaisesti kristittyjen tekemä lähetystyö alkoi katolisen kirkon toimesta 500-luvun puolivälissä (Schlunk 1973, 41). Aluksi kristinusko levisi

Etelä-Eurooppaan ja sieltä aina Pohjoismaihin saakka 900-luvulla (Schlunk 1973, 66). Erityisen voimakasta roomalaiskatolinen lähetystyö oli 1500- ja 1600-luvulla. Uskonpuhdistuksen jälkeen luterilaisten parissa lähetystyötä ei nähty tärkeäksi. Vasta 1670 -luvulla pietistisen herätyksen jälkeen luterilainen kirkko aloitti lähetystyön (Ahonen 1989,13 -18). 1800- luvulla perustettiin eri puolille Keski- ja Pohjois-Eurooppaa lähetysseuroja. Suomen Lähetysseura perustettiin vuonna 1859. Näin luterilaisen lähetystyön historia muotoutui pitkälti lähetysseurojen historiaksi (Ahonen 1989, 21) .

Ensimmäiset Suomen Lähetysseuran työntekijät saapuivat Lounais-Afrikkaan, nykyisen Namibian pohjoisosaan Ambomaalle vuonna 1870. Ensimmäiset kristityt kastettiin tuolla alueella 13 vuotta myöhemmin. Seurakuntatyön lisäksi SLS on työnsä alusta lähtien ollut mukana maan koulu-, kirjallisuus- ja terveydenhuoltotyön kehittämisessä. Suomalaisten työn seurauksena syntyi Ambo-Kavangon kirkko (nyk. Namibian evankelis-luterilainen kirkko), joka itsenäistyi vuonna 1954. Kirkko on vaikuttanut maan itsenäistymiskehitykseen. Monet nykyisen Namibian hallituksen jäsenet ovat opiskelleet Namibian ev. lut. kirkon ylläpitämissä kouluissa (SLS 1995, 6).

Vuonna 1901 SLS aloitti työn Kiinassa, mutta se keskeytettiin Kiinan vallankumouksen vuoksi 1949. Vuonna 1924 SLS aloitti työn juutalaisten keskuudessa Israelissa. Toisen maailmansodan jälkeen SLS:n työlaajeni uusille alueille Afrikkaan ja Aasiaan. 1980 - luvulla uusi työ käynnistettiin Euroopan ei - kristittyjen siirtolaisten parissa sekä Latinalaisen Amerikan kaupungeissa. 1990 - luvun uusi työalue on Pietari (SLS 1995, 6-7).

2.2 Suomen Lähetysseura

“Suomen Lähetysseura (SLS) on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetysjärjestöistä suurin ja vanhin. Se perustettiin “levittämään niihin kansoihin, jotka eivät ole vielä kristityitä, Kristuksen evankeliumia, niinkuin sitä evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksen mukaan opetetaan.” Kaikki kirkkomme paikallisseurakunnat ovat SLS:n jäseniä.” “Yli tuhat suomalaista on yli 130 vuoden aikana lähtenyt Suomen Lähetysseuran kautta työhön Afrikkaan, Aasiaan, Lähi-Itään, Eurooppaan ja Latinalaiseen Amerikkaan.

He ovat työskennelleet 25 maassa, edustaneet yli 50 ammattialaa ja käyttäneet työssään yli 30 kieltä. Vuonna 1995 SLS:lla oli 315 lähetystyöntekijää julistus- ja palvelutehtävissä 21 maassa. SLS:n työ on kokonaisvaltaista; siinä otetaan huomioon koko ihminen niin hengellisine kuin aineellisine tarpeineen.” (SLS:n vuosikirja 1996, 6). Lähetysseura on valtion kehitysyhteistyötukea saavista kansalais- ja lähetysjärjestöistä suurin (Suomen Lähetysseura 1995, 5).

Suomen Lähetysseuran säännöt määrittelevät seuran toiminta-ajatuksen näin: “Suomen Lähetysseuran tarkoituksena on osallistua kolmiyhteisen Jumalan lähetykseen maailmassa toteuttamalla Kristuksen kirkolleen antamaa lähetystehtävää ei - kristittyjen keskuudessa. Tätä työtään seura tekee Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksen mukaisesti yhdessä kirkon ja sen seurakuntien kanssa sekä Suomessa että ulkomailla” (Säännöt 30.3.1995: 2§ Tarkoitus, SLS:n vuosikirja 1996, 8).

Johtavissa toimintaperiaatteissa SLS:n vuosikirja mainitsee lisäksi seuran tekevän työtä “erityisesti kouluttamalla ja lähettämällä lähetystehtävään sitoutuneita työntekijöitä työalueelle. Tavoitteena työalueella on itsenäisten kirkkojen syntyminen ja vahvistaminen. Lähetisyhteistyössä toimintaa ohjaa tasavertaisen kumppanuuden periaate” (SLS:n vuosikirja 1996, 8). Helander on pohtinut tasavertaisen kumppanuuden sisältöä ja toteaa sen yhtenä osa-alueena olevan yhteistyökumppaneiden välillä olevien kulttuurierojen ottamisen vakavasti (SLS:n vuosikirja 1996, 13).

Taulukko 1. Suomen Lähetysseuran ulkomailla työskentelevien lähettien määrä 31.12. 1995.

MAA	NAISIA	MIEHIÄ	YHT
Angola	7	2	9
Botswana	10	4	14
Etiopia	24	11	35
Hongkong	11	7	18
Israel	11	5	16
Jordania	1	1	2
Kiina	2		2
Kolumbia	5	2	7
Namibia	21	12	33
Nepal	7	3	10
Pakistan	14	5	19
Papua-Uusi-Guinea	5		5
Ranska	4	2	6
Saksa	2	2	4
Senegal	23	10	33
Taiwan	19	11	30
Tansania	28	15	43
Thaimaa	15	6	21
Venezuela	3	2	5
Venäjä	2	1	3
YHT	214	101	315

SLS:n työ on laajinta Afrikassa, jossa seura toimii yhteistyössä paikallisten luterilaisten kirkkojen ja muiden ulkomaisten lähetysjärjestöjen kanssa. Suurimmat yhteistyökumppanit ovat Tansanian, Namibian ja Etiopian evankelis-luterilaiset kirkot. Lähetysseuran työntekijät osallistuvat julistus- ja seurakuntatyöhön, koulutukseen, terveydenhuoltotyöhön, hallinnon ja taloudenhoidon tehtäviin sekä erilaisiin kehitysprojekteihin (SLS 1995, 8).

Aasiassa Suomen Lähetysseuralla on työpisteitä sekä maaseudulla että suurkaupungeissa. Buddhalaisessa Thaimaassa työ keskittyy

Bangkokin miljoonakaupunkiin, jossa SLS pyrkii tavoittamaan ihmisiä evankelioimis- ja diakoniatyön avulla (SLS 1995, 11). Euroopan vanhojen kristillisten kirkkojen jäsenmäärät ovat olleet laskussa. Samanaikaisesti Eurooppaan on muuttanut Afrikasta ja Aasiasta miljoonia muiden uskontojen edustajia. Ranskassa SLS työskentelee muslimien ja maallistuneiden ranskalaisten parissa. Työtä tehdään yhdessä Pariisin evankelis-luterilaisen kirkon kanssa Marseillessa ja Pariisin alueilla (SLS 1995, 13).

Kolumbiassa ja Venezuelassa työ painottuu kaupunkeihin, joissa pyritään sosiaalisen palvelun ja seurakuntatyön avulla tavoittamaan kristillisten seurakuntien ulkopuolella eläviä. Työtä tehdään yhdessä Kolumbian ja Venezuelan luterilaisten kirkkojen kanssa (SLS 1995, 14). Suomen Lähetysseura lähettää työntekijöitä 44 kuukautta (n. 3,5 vuotta) kestäville työkausille. Työntekijä voi toimia lähetysseuran palveluksessa yhden tai useamman työkauden. Yleensä työntekijöille suositellaan noin 10 vuoden sitoutumista Lähetysseuran työhön. Työntekijöille maksetaan heidän ammattiaan vastaavaa palkkaa (Suomen Lähetysseuran Lähetyssanomien 1996, 57).

2.3 Lähetysskurssi

Ennen työskentelymaahan lähtöä työntekijät käyvät yhden lukukauden kestävän lähetysskurssin, jolle heidät valitaan haastattelujen ja psykologisten testien perusteella. Suomen Lähetysseuran määrittelemiä hakukriteerejä ovat: "Hakijoiden tulisi olla alle 40-vuotiaita luterilaisen seurakunnan aktiivisia jäseniä, joilla on vähintään kahden vuoden työkokemus omassa ammatissaan, hyvä terveys, sopeutumiskyky ja riittävä kielitaito" (Suomen Lähetysseuran Lähetyssanomien 1996, 57). Lähetysskurssi on ensimmäinen osa lähetyssyöntekijöiden koulutuksen kokonaisuutta. Se jatkuu kieliopinnoilla joko ensin jossakin Euroopan maassa tai suoraan työalueella (Opiskelusuunnitelma 1997).

Lähetysskurssi on osa koulutuskokonaisuutta, johon peruskoulutuksen ja kieliopinnojen lisäksi kuuluu orientoiva koulutus työalueella sekä myöhempi jatkokoulutus. Lähetysskurssi toteutetaan Laajasalon kristillisen opiston kanssa yhteistyössä Suomen Lähetysseuran tiloissa

Lähetysopistolla. Koulutuksesta vastaa Lähetysseuran henkilökunta. Kurssin rungon muodostavat luennot, ryhmätyöskentely, kielenopetus, eri aiheisiin keskittyvät teemapäivät ja keskustelut. Työyhteisöryhmissä harjoitellaan yhteistyötaitoja, työalue- ja uskontoryhmissä syvennyttään tulevaan työhön sekä kulttuurin ja uskonnon kysymyksiin. Seminaariryhmissä pohditaan lähetystyön erityiskysymyksiä, jotka liittyvät kurssilaisten työskentelymisiin. Kurssin aikana opiskelijat aloittavat työskentelymaan kielen opiskelun. (Lähetysseuran vuosikirja 1996, 187).

Kurssilla annetaan valmiuksia vieraiden kulttuurien ymmärtämiseen sekä opetetaan tulevissa tehtävissä tarvittavia tietoja ja taitoja. Myös luterilainen lähetysteologia ja raamattuopetus ovat olennainen osa kurssin ohjelmaa (SLS 1995, 15). Kurssisuunnitelmassa on 20 tunnin jakso otsikolla Lähetystyö ja kulttuurit. Jakso jakautuu kolmeen osaan: kulttuuriantropologia, kulttuurien kohtaaminen ja kulttuuristressi (Opetussuunnitelma 1997).

2.4 Työssä vieraan kulttuurin keskellä

Kulttuuri on läsnä kaikessa inhimillisessä olemassaolossa ja toiminnassa. Kulttuuri on siellä, missä ihmiset oppivat, perivät, löytävät tai keksivät jotakin. Kulttuuri on opittua käyttäytymistä, joka varmistaa yksilön ja yhteisön tarkoituksenmukaisen vuorovaikutuksen (Hammar 1994, 16). Kulttuuri on tiedon, uskomusten ja arvojen järjestelmä. Sen avulla ihmiset rakentavat elämänkokemustaan ja havaintojaan ja sekä toimivat että suorittavat valintoja eri vaihtoehtojen välillä. Ihmisen koko elämä on kulttuuria ja hän on kulttuurinsa tuote. Ihminen toteuttaa koko ajan oman kulttuurinsa ohjelmaa (Laukama - Summa 1994, 48).

Jokainen ihminen ja hänen kulttuurinsa ovat sidottuja aikaan, paikkaan ja historiaan. Sisäistämme oman kulttuurimme jo lapsena. Kasvumme kulttuurin jäsenyyteen vahvistuu koko elämämme ajan. Kulttuuria opimme ihmissuhteissa, joissa ihmiset toimivat peleinä toisilleen välittämällä ja normittamalla hyväksymisen, hylkäämisen ja torjumisen kokemuksia (Laukama - Summa 1994, 49).

Kulttuuri ilmentää itseään symbolisesti, sosiaalisesti ja teknisesti. Symbolinen ulottuvuus sisältää arvot, normit, etiikan, kielen, ajan tajun, tiedon järjestelmän ja käsitykset elämästä ja kuolemasta. Sosiaalinen ulottuvuus käsittää perheen, suvun, yhteiskuntaluokan, identiteetin, talouden, tuotannon, vallankäytön, päätöksenteon sekä työnjaon valtion ja kansalaisten välillä. Tekninen ulottuvuus paljastaa taidot, keinot ja kehityksen välineet (Laukama - Summa 1994, 49).

Elämän haasteet ovat sekä ulkoisia että sisäisiä. Hyvä itsetunto, myönteinen minuus, toimivat ihmissuhdetaidot, avoimuus ja oman kulttuurin hallinta ovat lähtökohtia tutustuttaessa muiden maiden kulttuureihin. Oman kulttuurin hallinta auttaa ymmärtämään muiden kulttuurien toimintatapoja ja ihmiskäsitystä. Oman kulttuurimme kuva elää meissä ja se siirtyy sukupolvelta toiselle. Kulttuuri siis opitaan. Ihminen on kulttuurinsa historiallinen jatke (Laukama- Summa 1994, 49 - 50).

Voimme samanaikaisesti olla useiden kulttuurien jäseniä. Olemme suomalaisia, naisia ja miehiä, helsinkiläisiä ja oululaisia, opettajia, nuoria, eurooppalaisia, romaaneja, saamelaisia, kristittyjä jne. Kulttuurin yhteisenä nimittäjänä voi olla alue, paikka, kieli, ammatti, sukupuoli, ikä, uskonto tai etninen ryhmä. Kunkin kulttuurin merkitys ihmisen elämässä ratkeaa sen mukaan, miten pysyviä ja kestäviä selityksiä ja vaihtoehtoja se antaa ihmiselle uusissa elämäntilanteissa (Laukama - Summa 1994, 57). Tässä tutkimuksessa kulttuurilla tarkoitetaan yhteisöltä ja ympäristöltä perittyjä ja opittuja elämänmalleja ja käyttäytymiskaavoja. Vieraan kulttuurin kohtaaminen on usein uusien mallien ja käyttäytymiskaavojen kohtaamista.

Lähetystyöstä on tehty paljon lähinnä teologista tutkimusta. Kulttuurin kohtaamista lähetystyössä sivutaan monissa tutkimuksissa, mutta varsinaisesti aiheesta ei ole tehty tutkimusta. Yleensäkin on ollut harvinaista tutkia länsimaisen ihmisen kokemuksia alkuperäiskulttuureissa. Siitä on paljon arkitietoa ja kirjallisuutta, kuten lukuisat matkakertomukset ja lähetystyöntekijöiden kuvaukset alkuperäiskansojen parissa tehtävästä työstä. Myöskään Suomessa ei ole paljon tutkittu tätä aluetta. Useimmat viimeaikaiset suomalaiset kulttuurien kohtaamisesta tehdyt tutkimukset käsittelevät pakolaisten ja paluumuuttajien kokemuksia Suomessa. Toki pakolaisten sopeutumisessa Suomeen ja suomalaisen sopeutumisessa kehitysmaahan on paljon yhtäläisyyttä, mutta myös eroja mm. muuton

pysyvyyden takia.

Hermaja (Hermaja 1988) on tutkinut Suomen Lähetysseuran Etiopiassa työskenteleviä lähettejä. Tutkimuksessa selvitettiin, miten lähetit kokevat Suomen kirkon, Etiopian ja sikäläisten ihmisten odotukset. Hermajan mukaan esim. opiskelijan rooli kielikoulussa auttaa työhön sopeutumista. Myös tässä työssä selvitetään kielikoulun merkitystä vieraaseen kulttuuriin sopeutumiseen. Mitä vanhempia lähetit ovat, sitä positiivisemmin he kokevat paikallisen väestön suhtautumisen itseensä (Hermaja 1988, 12).

Tutkimuksessa oli mukana 35 lähettiä. Heistä suuri osa (71 %) oli kokenut kulttuuriin sopeutumisessa paljon vaikeuksia. Peräti 8 vastaajaa oli jättänyt vastaamatta työn vaikeuksia koskeviin kysymyksiin. Vastajat olivat kokeneet vieraan kulttuurin sekä työssään paljon iloa antavana että vaikeuksia tuottavana asiana (Hermaja 1988, 64-65). Tämän tutkimuksen haastateltavat puhuivat paljon ja avoimesti niistä vaikeuksista, jotka liittyivät heidän työhönsä ja vieraan kulttuurin kohtaamiseen.

Alhon (Alho 1994, 89) mukaan vieraiden kulttuurien tutkimusta on leimannut länsimaisen valloittajan rooli. Kehitysmaiden kulttuuria ja siellä työskentelyä on tutkittu länsimaisesta näkökulmasta ja vertailukohtana on ollut usein eurooppalainen lähtökohta. Aloittaessaan tutkimuksen suomalaisten kehitysyhteistyöasiantuntijoiden parissa, hän pohti sen vaikutuksia länsimaisen työntekijän ja alkuperäiskulttuurin edustajien välisiin suhteisiin ja totesi ettei tämänkaltainen tutkimus heikennä tätä suhdetta (Alho 1980, 5).

Tutkimuksessa oli mukana sekä aviopareja että yksittäisiä henkilöitä, yhteensä 87 (Alho 1980,8). Lähes kaikki haastateltavat olivat kokeneet elämisen laadun nousseen ulkomailla työskentelyn aikana. Elämisen laatuun olivat vaikuttaneet parempi elintaso ja runsas vapaa-aika. Elämisen laatua olivat kohottaneet sekä materiaaliset seikat, kuten matkustelu että henkiset tekijät, kuten sosiaalinen elämä ja ihmissuhteet. Vain pari asiantuntijaa mainitsi pelkästään työn sisällöllisesti olleen elämisen laatua kohottavaa (Alho 1980 67-71). Tässä tutkimuksessa elämisen laadun kohoamiseen ei kiinnitetä erillistä huomiota, mutta elämänmuutokset ovat esillä oman työkokemuksen arvioinnissa.

Kehitysyhteistyöasiantuntijoiden mukaan työhön liittyvät vaikeudet

olivat pitkälti johtuneet afrikkalaisen ammattitaidon puutteesta, afrikkalaisten asenteista ja byrokratiasta, joka koettiin tehottomaksi. Tehottomuus näkyi asioiden viivästyminenä, hoitamatta jättämisenä tai huonosti tekemisenä. Tässäkin tutkimuksessa ongelmat byrokratian kanssa tulivat esiin. Kehitysyhteistyöasiantuntijat kokivat afrikkalaisen hallinnon heikoksi ja monimutkaiseksi. Myöskin töiden organisointi koettiin ongelmalliseksi. Lisäksi suomalaisilla kehitysyhteistyöasiantuntijoilla oli melko kielteinen käsitys afrikkalaisista ihmisistä. Jossain määrin voidaan puhua jopa rasismista (Alho 1980, 91-92, 130). Alhon tutkimus vahvistaa mielestäni käsitystä, että suomalaiset ovat melko jäykkiä vieraassa kulttuurissa toimijoita. Ulkopuolisilta odotetaan sopeutumista suomalaisiin työskentelytapoihin, vaikka toiminta tapahtuu vieraan kulttuurin keskellä. Asenteet ovat ehkä muuttuneet myönteisemmiksi viime vuosien aikana.

Kristillisellä lähetystyöllä on myöskin ollut valloittajan ja hallitsijan rooli. Lähetystyön vanhoina motiiveina on pidetty sivistyksen levittämistä ja alkeellisten elinolojen parantamista. Näitä motiiveja on myöhemmin arvosteltu niihin liittyvän kolonialistisen ajatuksen takia. Länsimaisen elämäntyylin ja kulttuurin mallit ovat sekoittuneet lähetystyöhön (Ahonen 1989, 102).

Viime vuosien aikana lähetystyössä kulttuurien kohtaamisesta ja kumppanuuden periaatteesta on alettu puhua uudesta näkökulmasta. Helanderin (Helander 1997, 6-9) mukaan suomalaisessa omillaan pärjäämisen kulttuurissa kasvaneelle on vaikea nähdä itseään vastaanottajana ja tarvitsijana ilman, että siihen liittyy epäonnistumisen tai häpeän kokemus. Helanderin mukaan lähetystyöhistorioista saa joskus sellainen vaikutelma, että lähettien lisäksi työssä ei ole muita ollutkaan. Ihmiset, joiden parissa on työskennelty kuvataan nimettömänä joukkona, lähinnä työn kohteina tai avustajina.

Ihmisille on vaikeaa hyväksyä toisten erilaisuutta, jos he pysyvät toisilleen tuntemattomina. Tuntematon koetaan uhkana tai pelottavana, omia turvallisia ja tuttuja kuvioita häiritsevänä. Uhka ja pelko eivät edesauta yhteyden syntymistä. Siksi kumppanuus merkitsee lähetystyössä sekä halua että konkreettisia, molemminpuolisia toimenpiteitä, oppia tuntemaan niin omaa kuin niiden ihmisten kulttuuria, joiden kanssa työskentelemme.

Kumppanuus merkitsee tietoista halua vapautua kulttuurisista yleistyksistä, jotka perustuvat irrallisiin havaintoihin (Helander 1997, 6-9).

Metsälä (Metsälä 1990, 11) toteaa, että vaikka kulttuurien kohtaamisessa monesti on eriarvoinen asetelma, vahvan ja heikon tai suuren ja pienen välinen kosketus, on silti aina kyse vuorovaikutuksesta. Lähetystyön keskeinen sisältö on monia eri aloja käsittävä työ vieraassa kulttuurissa. Kortteinen (Kortteinen 1992) löysi suomalaisesta palkkatyöstä kulttuurisesti kerrostuneen luonteen. Työhön suhtautumista leimaa selviytymisen eetos, pärjääminen ja itsellisyys. Lähetystyöntekijät, työskennellessään eri kulttuureissa, kantavat mukanaan suomalaisessa kulttuurissa elävää työn jäsentämistapaa.

3 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Tutkimusongelmat

Tutkimuksessa keskitytään kysymyksiin, mihin asioihin lähetti törmää, mitkä asiat häntä mietityttävät, ja mitä selviytymiskeinoja hän käyttää. Näissä yhteyksissä tulee esille uskonnollinen viitekehys sekä persoonalliset -ja psykologiset tekijät. Varsinaisia tutkimusongelmia on kaksi ja kumpikin niistä sisältää yhden alakysymyksen.

1 Mistä aineksista lähetystyö koostuu vieraan kulttuurin keskellä?

Millaisia ensikokemuksia lähetystyöntekijällä on uudessa kulttuurissa?

2 Kuinka vieras kulttuuri kohdataan lähetystyössä?

Kuinka lähetystyöntekijä sopeutuu vieraaseen kulttuuriin?

3.2 Tutkimusmenetelmät

Liebkindin mukaan kulttuurien kohtaamista on tutkittu monien eri tieteenalojen näkökulmasta. Tämän alan tutkijoiden on varauduttava rikkomaan tieteenalojen rajoja ja lainaamaan ja muokkaamaan ajatuksia, käsitteitä ja teorioita rinnastettavista ilmiöistä. Monitieteisessäkin tutkimuksessa tutkijan on pidettävä kiinni oman alansa tieteellisen tutkimuksen kriteereistä (Liebkind 1994, 13).

Pyrin ymmärtämään kulttuurien kohtaamista lähettien kokemuksista käsin. Kortteinen kuvaa tutkimuksessaan Kunnian kenttä etnografisen tutkimusotteen lähestymistapaa. Siinä tutkijan tulee kuvata tutkittaviensa sosiaalinen todellisuus sellaisena kuin se näyttäytyy tutkittaville itselleen (Kortteinen 1992, 354; Malinowski 1922, 25). Tässä aineistossa vieraassa kulttuurissa työskentelyä tarkastellaan haastateltujen lähetystyöntekijöiden kautta eikä jonkin ennako-olettamuksen perusteella. Esille tulee myös joitakin yhteisiä, kulttuureille ominaisia piirteitä. Kulttuuri nähdään tässä tutkimuksessa laaja-alaisena elinympäristönä ja siihen vaikuttavina tekijöinä kuten kieli, ihmissuhteet, asuminen, työ ja opiskelu.

Kysymyksessä on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aineisto perustuu teemahaastattelun avulla kerättyyn aineistoon. Alasuutarin mukaan kvalitatiivisten havaintojen analysointi edellyttää havaintojen yhdistämistä etsimällä havaintojen yhteisiä piirteitä tai nimittäjiä. Lähtökohtana on ajatus siitä, että aineistossa oletetaan olevan merkkejä tai näytteitä samasta ilmiöstä (Alasuutari 1993, 23). Näin voi olettaa olevan samankaltaisella teemahaastattelurungolla saadussa aineistossa, kuten tässä tutkimuksessa.

Aineiston analyysissä käytän induktiota siinä merkityksessä, että pyrin olemaan avoin aineistosta esille tuleville asioille ja ennakoimattomille tekijöille (Grönfors 1985, 30). Toisaalta nojaan analyysissä aikaisempaan tietoon ja tutkimukseen ilmiön luonteesta ja tarkastelen aineistoa tästä teoreettisesta viitekehuksesta käsin. Näin käytän aineiston analysoinnissa abduktiivisen päättelyn menetelmää (Grönfors 1985, 33-37). Tämä mahdollistaa sen, että olen avoin aineistolle, mutta samalla ilmiöstä on ennako-oletuksia. Ennako-

oletukset tulevat esille mm. teemahaastattelun aihepiirien valinnoissa.

3.3 Haastattelujen toteutus ja aineiston kuvaus

Kaikki neljä haastattelua tehtiin marraskuun 1995 ja huhtikuun 1996 välisenä aikana. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti. Tekstiä tuli yhteensä 82 liuskaa. Kaikista haastatteluista jäi se mielikuva, että haastateltavat kertoivat mielellään omista kokemuksistaan vieraassa kulttuurissa työskentelystä. Lisäksi haastateltavat pitivät aihetta tärkeänä. Vaikka viimeinen kysymys oli, mitä muuta haluat sanoa, haastateltavat eivät välttämättä edeltäneen kysymysryöpyä jälkeen osanneet hahmottaa, mitä tärkeää keskustelussa saattoi jäädä käsittelemättä.

Kysymysten teema-alueet olin jäsentänyt sen mukaan, mikä ennakkoletukseni perusteella oli olennaista ja tärkeää aihepiiriä ajatellen. Teema-alueet olivat: henkilötiedot, lähtötilanne, työ, ympäristö, kulttuuri ja loppukysymykset (teemahaastattelun runko liitteenä). Joidenkin aihepiirien paikkaa vaihdoin haastattelun kuluessa sen mukaan, mitä oli luontevinta seuraavaksi kysyä. Lisäksi esitin haastattelun aikana täydentäviä -ja tarkentavia kysymyksiä. Korteisen mukaan haastattelijan vasta- ja täydentävät kysymykset ovat erittäin tärkeitä haastattelun ohjautumisen kannalta (Kortteinen 1992, 373).

Olin selkeästi opiskelijan roolissa, mutta luulen että uskottavuuttani haastattelussa lisäsi se, että olin tavannut kaksi haastateltavaani heidän työskennellessään lähetyskentällä. Kortteinen pohtii tutkimuksessaan Kunnian kenttä haastattelemiensa tehdastyöläisten ja pankkitoimihenkilöiden omaelämäkerta -ja haastatteluaineistoja. Hänen mielestään on tärkeää huomioida, että aineisto perustuu lähes kokonaan menneiden tapahtumien muisteluun. Hänen mukaansa menneisyydestä puhutaan sen valossa, kuinka nykyisyys koetaan. Menneisyys konstruoidaan nyt. Tätä tapahtuu jatkuvasti. Huomenna menneisyys saattaa näyttäytyä jo toisenlaisena (Kortteinen 1992, 317).

Tämä tutkimusaineisto perustuu myöskin lähes kokonaan menneiden muisteleminen. Siinä ei niinkään yritetä menneen kautta tehdä nykypäivää

ymmärrettäväksi, vaan kerrotaan tästä hetkestä käsin siitä, kuinka asiat silloin koettiin, kun ne tapahtuivat. Kokemuksia, tunteita ja tilanteita palautetaan mieliin. Voiko tällaiseen kerrontaan luottaa? Mistä voin tietää, että tapahtumat ovat tapahtuneet sellaisena, kuin ne kerrotaan? Kortteisen mukaan tämä ei ole tarpeellista, koska menneisyydelle annetaan kerrottaessa merkityksiä, jotka leimaavat nykyhetken ajattelua (Kortteinen 1992, 318). Kertoja luo jatkuvasti uusia merkitysrakenteita, joten kaikki se mitä uudelleen kerrotaan on aina totta. Julia Kristeva puhuu "merkitystyöstä", jota puhuja tekee jatkuvasti ollessaan oman puheensa subjekti (Kristeva 1993, 10).

Varsinaisesti en tutkimuksen aikana seurannut haastateltavieni työskentelyä kentällä, mutta olin tavannut heistä kaksi heidän työskennellessään ulkomailla. Aineistoni on kokonaan kerrottuja tarinoita ja tekstimuotoista. Siten analyysiä voidaan pitää enemmän tekstianalyysinä kuin kulttuuriantropologisena tutkimuksena (Kortteinen 1992, 364). Analyysiin ei kuitenkaan voi olla vaikuttamatta se kuva vieraassa kulttuurissa työskentelystä, jonka olen saanut vieraillessani viidessä eri lähetystyön kohdemaassa lähetystyöntekijöiden vieraana.

3.4 Haastateltavien kuvaus

Ensimmäinen haastateltava oli 45 - vuotias mies, joka oli ammatiltaan pastori. Hän oli työskennellyt yhteensä n. 11 vuotta, vuosina 1981 - 1995, Suomen Lähetysseuran työntekijänä Thaimaassa. Hän toimi Thaimaan luterilaisen lähetysten (myöhemmin Thaimaan luterilainen kirkko) palveluksessa pääasiassa seurakuntatyössä, koulutus -ja hallintotehtävissä. Perhe palasi Suomeen, jotta heidän kolme lastaan saattoivat käydä lukion Suomessa. Tällä hetkellä haastateltava työskentelee Suomen Lähetysseuran palveluksessa.

Olin tavannut haastateltavani vuonna 1991 Thaimaassa ja myöhemmin muutamia kertoja Suomessa. Syksyllä 1995 olin tavannut hänet joitakin kertoja. Aluksi pyysin häntä koehaastatteluun testatakseni tutkimukseni kysymykset. Ennen kuin pyysin häntä pro gradu - työni

koehaastatteluun, olin kerran kertonut aiheestani ja hän oli halukas auttamaan. Haastatteluaineisto oli kiinnostava ja monipuolinen, ja koska olin äänittänyt keskustelumme, pyysin saada käyttää aineistoa varsinaisena tutkimusaineistona. Haastateltava suostui siihen. Samalla tämä haastattelu ohjasi tutkimuksen näkökulman valintaa niin, että keskityn pohtimaan kulttuurishokin lisäksi lähetystyössä vastaan tulevia kulttuurisia ilmiöitä laajemmin.

Haastattelu tehtiin Suomen Lähetysseuran tiloissa Jyväskylässä. Haastattelu kesti noin 40 minuuttia ja edeltä valmistelemieni kysymysten lisäksi kysyin haastateltavan kertomukseen perustuvia tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastateltava oli tapansa mukaan rauhallinen, intensiivinen ja aito. Nauha litteroitiin ja siitä kertyi 18 liuskaa kirjoitettua tekstiä.

Ensimmäisen haastattelun jälkeen päätin haastatella neljää henkilöä, jotka olivat työskennelleet Suomen Lähetysseuran palveluksessa eri maanosissa: Aasiassa, Afrikassa, Euroopassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Valitsin heidän joukkoonsa kaksi miestä ja kaksi naista. Ensimmäisen haastateltavan valitsin itse aiempien tapaamisten perusteella. Hänen suosituksestaan valitsin Afrikan lähetin ja Latinalaisen Amerikan lähetin. Euroopan lähetin valitsin taas itse, koska olen vierailut Ranskassa, Marseillen kaupungissa ja tutustunut siellä työskennelleisiin lähetteihin.

Toinen haastateltavani oli 47-vuotias nainen, joka oli toiminut Suomen Lähetysseuran lähettämänä lääkärinä Tansaniassa, noin 11 vuotta, vuosina 1981-1995. Hän oli palannut työkausien väliselle kotimaanlomalle vuonna 1995 aikomuksena palata takaisin Tansaniaan noin puolentoista vuoden kuluttua. Kotimaanlomansa aikana lähetti työskenteli suomalaisessa sairaalassa. Hänen työstään olin lukenut yhden artikkelin Suomen Lähetysseuran lehtisestä, mutta en ollut aiemmin tavannut häntä. Valitsin hänet haastateltavakseni, koska hän oli toiminut pitkään omassa työssään Afrikassa. Lisäksi hän edustaa seurakuntatyöntekijöiden ja opetushenkilökunnan lisäksi kolmatta suurta lähetystyöntekijöiden ammattikuntaa, terveydenhoitohenkilöstöä.

Soitin haastateltavalle ja hän suostui heti haastatteluun sekä sen nauhoittamiseen. Tapasimme kotonani rauhallisena iltapäivänä teekupin ääressä. Aikaa haastatteluun meni yhteensä 2,5 tuntia. Haastattelusta kertyi

23 liuskaa kirjoitettua tekstiä. Haastateltava oli avoin ja asiallinen.

Kolmas haastateltavani oli 51-vuotias nainen, joka oli työskennellyt 8 vuotta Etelä-Ranskassa Marseillen kaupungissa, vuosina 1985 - 1993. Haastateltava on koulutukseltaan filosofian maisteri. Marseillessa lähetti oli toiminut pääasiassa seurakuntatyössä Ranskan luterilaisen kirkon palveluksessa. Työtehtäviä olivat mm. kotikäyntityö, sosiaalityö ja opetustyö. Perhe oli palannut Suomeen 1993, koska perheen lapsista osa oli jo asunut vuosia Suomessa koulun takia. Tämä oli muodostunut perheelle raskaaksi kokemukseksi, siksi vanhemmat päättivät muuttaa Suomeen.

Kolmannen haastateltavan oli tavannut käydessäni kesällä 1990 Marseillessa Suomen Lähetysseuran lähetysleirin merkeissä. Sen jälkeen en ollut häntä henkilökohtaisesti tavannut, mutta muistin hänet sanavalmiina ja kokeneena työntekijänä. Soitin hänelle ja pyysin häntä haastateltavaksi. Hän suostui heti ja sovimme tapaamisesta. Tapasimme hänen työmatkansa yhteydessä Suomen Lähetysseuran kurssikeskuksessa Orivedellä. Haastattelu oli kiireinen, mutta lyhyessäkin ajassa (noin 40 min) haastateltava ehti puhua paljon. Litteroituna aineistoa kertyi 18 liuskaa.

Neljäs haastateltava oli 37 - vuotias mies. Hän on ammatiltaan pappi ja työskennellyt noin kolme vuotta Kolumbiassa, vuosina 1993 - 1996. Haastateltava oli toiminut Kolumbian luterilaisen kirkon palveluksessa, seurakuntatehtävissä. Haastateltavan perhe oli palannut Suomeen lapsen sairauden vuoksi. Tällä hetkellä haastateltava toimii Suomen Lähetysseuran palveluksessa. En ollut tavannut haastateltavaa aikaisemmin, enkä tuntenut häntä. Sovin puhelimesta hänen kanssaan haastattelusta. Koska Latinalainen Amerikka on Suomen Lähetysseuran työalueista uusimpia, kauemmin alueella toimineita lähettejä ei Suomessa ole paljon. Ensimmäinen haastateltavan oli suositellut neljännen haastateltavan valitsemista, koska hän oli erityisen perehtynyt kulttuurin kohtaamiseen liittyviin kysymyksiin työskennellessään Kolumbiassa.

Haastattelu tapahtui työpaikallani haastateltavan työmatkan yhteydessä. Haastattelu kesti noin tunnin ja se nauhoitettiin ja kirjoitettuna tekstiä kertyi 23 liuskaa. Haastattelu sujui keskustelun merkeissä. Kysyin useita haastattelun aikana esille tulleita lisäkysymyksiä. Haastateltava vaikutti aiheesta innostuneelta. Hän nauroi usein omille puheilleen ja oli eloisa keskustelija.

4 “MÄ PELKÄSIN TOLLASII VIERAITA KULTTUUREITA.”

Lähetystyöhön lähteminen ei yleensä ole hetken mielijohde, vaan useilla lähetystyöntekijöillä lähtöpäätöstä on edeltänyt vuosia kestänyt prosessi. Prosessin aikana ajatukset ovat vaihdelleet sekä ulkomailla että Suomessa työskentelyn välillä. Kaikki haastateltavat kuvaavat lähtöpäätöstään nimenomaan prosessina. Yksi haastateltava kertoi lähtöajatuksen olleen mielessä 12 vuotta ennen lopullista päätöstä. Kolme haastateltavaa kuvaa omaa lähetystyöhön lähtemistään “kääntymyksenä”. Suomi oli heille tärkeä kotimaa, jossa he halusivat asua, elää ja työskennellä. Muutamat tapahtumat saivat heidät muuttamaan ajatteluaan niin, että he lopulta halusivat lähteä lähetystyöhön. Yksi haastateltava oli itse ollut vanhempiansa kanssa 12 vuotta lähetystyössä. Hän on ns. lähetyslapsi tai matkalaukkulapsi (ks. Marttinen 1992). Hänelle lähetystyöhön lähteminen oli enemmänkin paluu omille juurilleen kuin “kääntymys”.

Apon mukaan kaikissa kertomuksissa on aina kysymys jonkin inhimillisen toiminnan kuvaamisesta. Lähetystyöhön lähteminen on inhimillistä elämäntavan muutosta, jossa lähtijä on aktiivinen toimija, joka haluaa muuttaa elämäntapaansa. Apo jakaa kertomuksen kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäinen on puitteiden ja taustan määrittely (setting). Se ilmaisee ajan, paikan ja mukana olleet henkilöt. Tarina alkaa rakentua lähtötilanteestaan käsin. Toinen on tapahtuma tai tapahtumasarja ja sen tulos (complication, resolution). Tähän liittyy usein mutkistavaa toimintaa ja se on käänteentekevä tarinan etenemisen kannalta.

Kolmantena kategoriana löytyy kertojan arviointi kerrotuista tapahtumista (evaluation). Se on tarinan päätäntä, joka kertoo, kuinka tilanteessa lopulta kävi. (Mäkelä 1990, 63). Apon esittämien kategorioiden mukaan kertoja myös arvioi itse toiminnan tulosta, eikä ainoastaan totea tapahtunutta. Haastattelemani lähetystyöntekijät arvioivat useaan kertaan kertomiensa tarinoiden merkitystä itselleen ja ympäristölleen. Näin voidaan lukea myös lähetystyöhön lähteneiden tarinoita. Lähtijöiden tarinat on kirjoitettu tähän sellaisenaan.

4.1 “... tuonne sinun pitäs mennä...”

“Valmistumisen jälkeen tein tietosen ratkasun, että haluan olla Suomessa, koska täällä on paljon papin töitä ja ihmisten tarvi kuulla evankeliumia. Ja se oli hyvä ja olin tyytyväinen sen ratkasun kanssa. Kun olin pappina ollut pari vuotta näytin nuorille filmin lähetystyöstä. Ajattelin, että se vois puhutella nuoria. Se oli muistaakseni Hong Kongista.

Ja kun mä sitä filmiä nuorten kanssa katoin, se alkoi puhutella, ja ihan niinku aina jälkeinpäin, että tuonne sinun pitäs mennä, ja siitä filmistä tuli niitä kuvia. Se oli niin kauan mielessä, että mä puhuin vaimon kanssa, että tällanen kummallinen juttu on tullut, ja vaimo sano, että hän on itse asiassa ja lapsesta asti ajatellu tätä asiaa. Ja siitä alko sellanen prosessi, joka kesti noin kaks vuotta, ett sitten otettiin yhteyttä Lähetysseuraan ja lähettiin kurssille. Prosessin vaiheet olivat monet, polveili, jossa välillä jäi pois se meidän lähteminen ja sitten se taas tuli esille ja tuli esteitä ja kaikkea, sitten lopuksi näin kävi.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

Haastateltava oli päättänyt työskennellä Suomessa, koska koki sen mielekkäänä ja tarkoituksenmukaisena. Käänte ajattelussa tapahtui, kun hän näytti nuorille Hong Kongista kertovan filmin innostaakseen heitä lähetystyöhön. Tämä filmi olikin hänelle itselleen käänteentekevä. Keskusteluun mukaan tuli vaimo, joka vahvisti ajatusta työskentelemisestä ulkomailla. Tästä seuraa kahden vuoden harkinta, jonka jälkeen haastateltava otti yhteyttä Suomen Lähetysseuraan ja pariskunta lähti lähetyskurssille. Tarinaa voidaan kutsua kääntymystarinaksi.

4.2 “...lähetyslääkärinä minusta ei ainakaan tule...”

“Joo siinä vaiheessa, kun mä aloitin lääketieteellisessä opinnot, en ollut seurakunnan toiminnassa mukana ja sitten ensimmäisen

opiskeluvuoden aikana oli minun etsikkoaika ja luin Raamattua ja tutustuin asoihin. Niin silloin ajattelin, että jos tässä näin käy että uskoon tulen, niin lähetyslääkärinä minusta ei ainakaan tule.

Mutta kesällä -68 kun varsinaisesti sitten tulin kristilliseen opiskelijatoimintaan mukkaan niin sitte ajattelin, etten näinkää voi sanoa, että jos on tarkoitus niin lähden. Mutta sitten tiesin, että tässä on 12 vuotta aikaa ennen kuin on valmistunut lääkäriksi ja erikoistunu lastenlääkäriksi. Mutta jotenkin oli sellanen hyvin vahva intuitio, että jos lähden, niin lähden lastenlääkärinä. Eli sit 12 vuotta se oli tai 11 vuotta hyvin taka-alalla ajatuksissa ja ajattelin, että jos on peli menetetty, eikä tässä maailmassa oo enää mitään saavutettavissa ni että sitten jos on pakko niin lähen hampaat irvessä.

Mutta sitten just ennen erikoistumistenttiin menoa, jollon sitten jouduin miettimään, oli kaks viikkoa aikaa miettiä, että jääkö Ouluun joksikin aikaa vai hakeudunko Jyväskylään osastolääkäriksi. OYKS:n ylilääkäri anto kaksi viikkoa aikaa miettiä, jääkö Ouluun tutkijaksi joksikin aikaa. Niin sen kahden viikon ajan kun sitten mietin, mitä nää kumpanenkin antaa ja mitä elämässä on saanu ja todella mikä on kutsumukseni lääkärinä ja kristittynä.

Hyvin paljon sitä tosiaan, että pitääkö elämässä selvitä helpolla ja saada sitä, mitä ite haluaa ja mikä on sitten paras tapa käyttää hyväksi koulutusta. Kaks viikkoo tätä mietin ja sitten yhtenä iltana oli ihan päivän selvää, että nyt huomenna minä soitan Lähetysseuraan ja kysyn, että tarvitaanko lastenlääkärinä.

Mulle oli semmonen hyvin vahva ihan, niinku jollekin voi olla tämmönen hyvin raju esimerkiks uskoontulon kokemus. Jos pystymetsästä oikein muuttuu elämä, niin itse koin sen sillai, että vaikka en ollu käyny psykologisissa testeissä enkä missään, niin minä sanoin itseni irti OYKS:sta ja sanoin kaikille, että minä lähen lähetyskurssille (naurua). Siinä vaiheessa minä ajattelin, että on lopunikänen ratkasu, ellei sitten mitään muuta tuu. Tavallaan ajattelin, etten lähe sillä mielellä, että okay katotaan tässä neljä vuotta, että huvittaako tää ja sitten tuun takasin, että lähin sillä mielellä, että nyt tähän satsataan ja tähän panostetaan ja tää on se, että en sitten enää haikaile länsimaista uraa ja enkä oo niinku kahdessa maassa sitte.”

(nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Afrikan lähetin tarina on myöskin kääntymystarina, jossa hän pitkän pohdinnan jälkeen päätyi työskentelemään ulkomaille. Orientoiviin tapahtumiin kuului maailmankatsomuksen selkeytyminen opiskeluaikana ja lähetystyöhön liittyvät epäilevät ajatukset. Kypsyttelyaikaa kului 12 vuotta. Käänteentekeväksi ajaksi osoittautui kahden viikon jakso, jonka aikana hänen piti päättää tulevasta työpaikastaan Suomessa. Käännekohtaan kuului ylilääkäri, joka antoi kaksi viikkoa aikaa päättää, mitä haastateltava aikoo tehdä.

Pohdinnan tuloksena haastateltava teki päätöksen siitä, että hän aikoo lähteä työskentelemään ulkomaille lähetystyöntekijänä. Hän kuvaa päätöstä selkeäksi ja voimakkaaksi, jonka seurauksena hän sanoutui irti työstä Suomessa ennenkuin tuli valituksi lähetystyöhön valmentavalle kurssille. Päätäntönä oli ajatus siitä, että lähtö on elinikäinen, eikä vain väliaikainen ratkaisu muutamaksi vuodeksi. Huomattavaa tässä tarinassa on luopumisajattelu. Haastateltava ajatteli, että jos ei mitään hyvää ole saavutettavissa, niin lähetystyö on viimeinen vaihtoehto. Lähtöpäätöksessä näyttää usein olevan mukana jokin tai joitakin ratkaisevia henkilöitä, jotka vaikuttavat lopulliseen päätökseen. Tällaisia henkilöitä voivat olla työtoverit tai puoliso.

4.3 “... se ei kyllä totta vieköön oo mulle”

“Siinä on tietysti jokaisella kauheen pitkä historia takana. Että mä en oo mitenkään sellanen, että mä olisin alunalkaen jo nuorena tai ajattelu että musta tulee lähetystyöntekijä. Että se on ollu mulle sellanen aika äkillinenkin, ehkä kääntymys siinä mielessä että mä todella halusin, jo opiskelualastakin näkee että mä todella halusin siis tehdä työtä Suomessa ja suomalaisen, tavalla tai toisella suomalaisen kirjallisuuden hyväks. Että se oli semmonen haaste mun elämälleni ja kirjottaminen itse, että kaikkea muuta kuin lähetystyötä. Mä pelkäsin tollasii vieraita kulttuureita, ihan siis pitkälle

tonne varmaan yli kolkytviisvuotiaaksi asti, että vast sen jälkeen se alko tulla niinku eri puolilta jotenkin. Et me oltiin joku kesä ulkomailla, kun mun mies oli stipendiaattina Genevessä ja me oltiin siellä ja mä kattelin ihmisiä, jotka asu ulkomailla ja sitten meillä lähti tuttavapiiristä perheitä lähetystyöhön ja mä mietin niitten tilannetta, että kuinka ne niinku selviää ja miks ne lähtee.

Vaikka mä olin kristitty ja mä koin kutsumukseni elää kristittynä, mutta en missään tapauksessa ulkomaille. Et mä koin että se ei kyllä totta vieköön oo mulle. Mut sitten se jotenkin, en mä tänäkään päivänä vielä tasan tiedä, miten se lähti, mutta luin jotakin juttuja ja se toisten ihmisten esimerkki vaikutti siihen, että mä rupesin miettimään, että toihan vois olla aika haastavaa. Ja ehkä se liittyy osaltaan semmoseen neljääkymppiä lähestyvän ihmisen tiettyyn kriisivaiheeseen, että haluaa tehdä jotakin ihan muuta, kuin mitä on tehny tähän asti elämässään. Että olisko musta johonkin muuhunkin. Ja siihe liittyy se, että mulle tuli halu niinku, mun mies oli aina halunnut lähtee lähetystyöhön, mut se ei ollu mitenkään mua painostanu, että lopulta tää meidän lähtö, oli se mun, että mulle tuli jonkinsortin semmonen lähetysherätys siinä vaiheessa.

Meille oli tullu LähetysSanomat -lehti pitkään, koska mun äiti tilas mun miehelle, kun se halus lukea sitä. Ja mä rupesin vaivihkaa lukemaan sitä kanssa ja ehkä se vaikutti osaltaan siihen että, et mitäs jos me sit kuitenkin lähettäs. Ja varsinkin sitten kun alettiin puhua tästä Euroopassa tehtävästä työstä. Mua kiinnosti niinku tää, että tänne tulee vieraitten kulttuureitten ihmisiä tänne Eurooppaan ja mikä on niitten tilanne. Ja mä aloin sen kokea suurena haasteen. Et en tiiä oisinko mä osannu lähtee jonnekin Kiinaan tai Afrikkaan siinä vaiheessa ja meillä oli lapsetkin suuria, et se olis voinu tuntua vielä suuremmalta kynnykseltä sekin.

Mutta sitten kun se asia iski päälle, niin siitä tuli niin voimakas juttu, et kun me lopulta sit päästiin lähetyskurssille, ni mä muistan sen onnentunteen, et se oli suurinpiirtein joku semmonen niinku semmosen vasta rakastuneen onnentunne. Et näin ihanaa mulle voi tapahtua, et todella semmonen voimakas, ilonen ja positiivinen asia. Ja tota kyllä se on jatkunu vielä tähänkin asti, et ei se lähteny

poiskaan, vaikka meillä oli todella kovia kokemuksia nimenomaan tästä perheenä toiseen kulttuuriin menemisestä, ni itse tää asia on musta yhtä positiivinen edelleenkin.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Tämä tarina on selkeästi eritelty. Lähtöön liittyvät ajatukset ovat jäsenyntyitä. Lisäksi kertoja arvioi lopuksi tapahtunutta pitkällä aikavälillä. Tarinasta löytyy em. kertomuksen kategoriat: puitteiden ja taustan määrittely, tapahtumasarja ja sen tulos sekä arviointi (Mäkelä 1990, 63). Ranskassa työssä olleelle naiselle ajatus lähetystyöhön lähtemisestä oli syntynyt varsin myöhäisessä vaiheessa. Alkutilanteessa hän kertoi pelänneensä vieraita kulttuureja ja halunneensa tehdä työtä Suomessa.

Tapahtumasarja muodostuu seitsemästä lähetystyöhön johtavasta tekijästä tai tapahtumasta. Ensimmäinen oli perheen lyhytaikainen oleskelu Sveitsissä, jonka aikana haastateltava oli seurannut ulkomailla asuvien ihmisten elämää. Toisena kudelmassa mukana olivat ystävät, jotka lähtivät lähetystyöhön. Haastateltavaa kiinnosti, kuinka he selviävät ja miksi he lähtevät. Edelleen hän oli sitä mieltä, että sellainen elämä ei ole häntä varten.

Kolmanneksi ratkaisevaksi johdattelijaksi muodostuivat lähetystyöstä kertovat tarinat ja toisten ihmisten esimerkkinä oleminen. Haastateltava alkoi miettiä lähetystyötä henkilökohtaisena haasteenaan. Hän myös näki sen osaksi elämänkaartaan. Uusi vuosikymmen hänen elämässään sai hänet miettimään uusia haasteita. Hän kutsuu sitä *“neljääkymppiä lähestyvän ihmisen kriisivaiheeksi”*. Elämänkaaripsykologiassa keski-iän siirtymävaiheeseen, joka ajoittuu 40 ikävuoteen, nähdään liittyvän voimakkaita sisäisiä ja ulkoisia muutospaineita. Tulee tunne siitä, että elämään kaivataan muutoksia, muutosten on tapahduttava heti ja vastuu muutoksista on otettava omiin käsiin (Levinson 1979, 192, Dunderfelt 1992, 132). Keski-iässä ihminen on sitoutunut moniin rajoittaviin tekijöihin. Tällaisia tekijöitä ovat työ, perhe ja ammatti. Ne ovat tuntuneet hyviltä ja kehittävilä asioilta, mutta muutospaineissa nämä tekijät voivat tuntua kompastuskiviltä. Ihminen on tällöin oman yksilöllisyytensä, yhteisöllisyytensä, vapauden ja vastuun ristipaineessa (Dunderfelt 1992, 133).

Keski-iän siirtymävaiheen haasteita ovat mm. oman yhteisöllisen ja

yhteiskunnallisen paikan löytäminen, suhteen luominen elämän tarkoitukseen, elämän kokonaisuuteen, Luojaan, henkiseen ja hengelliseen ulottuvuuteen. Itsensä löytänyt, vastuullinen aikuinen kykenee keski-iässä muodostamaan elämäänsä uusien haasteiden mukaan. (Dunderfelt 1992, 137). Ranskassa työskennellyt lähetti jäsentää oman elämänkaarensa kehitysvaiheen ja lähtemisen toisiinsa vaikuttaneiksi prosesseiksi.

Perheessä mies oli ollut aikaisemminkin kiinnostunut lähetystyöstä, mutta ei ollut vaatinut koskaan vaimoaan kiinnostumaan asiasta. Yhtenä tekijänä oli ollut Lähetys-sanomat - lehti, jota lukemalla haastateltava sai tietoa lähetystyöstä. Lopullisena ratkaisijana oli ollut Suomen Lähetysseuran aloittama työ Euroopassa. Euroopan olot eivät tuntuneet niin pelottavilta kuin muiden maanosien ja haastateltavaa alkoi kiinnostaa muiden kulttuurien tulo mantereellemme. Johdattelevien tapahtumien lopputuloksena haastateltava päätyi perheensä kanssa lähetystyöhön Ranskaan.

Arviointi tapahtuneesta on samansuuntainen kuin muillakin haastattelemillani henkilöillä. Ratkaisuun oltiin tyytyväisiä. Kukaan ei katunut päätöstään lähteä lähetystyöhön. Vaikeuksista huolimatta henkilökohtainen osallistuminen lähetystyöhön arvioitiin positiiviseksi kokemukseksi. Kahdella haastatelluista läheteistä oli merkittäviä vaikeuksia perheen kanssa. Merkittäviksi arvioin nuo vaikeudet siksi, että molemmat olivat joutuneet keskeyttämään ulkomailla työskentelyn joko väliaikaisesti tai pysyvästi perhesyiden takia.

4.4 “Mä oon ollu Suomessa aina vähän väkisi...”

“No se liittyy hyvin vahvasti mun lapsuuteen, että mä nuoruuden kriisit ja kysymykset käytyäni läpi niin opin ajattelemaan, että mun täytyy palata sinne, elikä palata lähetystyöhön. Et sellaseen jonkinnäköseen käytännön kristillisyyteen, jonka mä tunnistin lapsuudesta Namibiassa ja mulla on aina ollu kauhee vimma lähtee ulkomaille. Mä oon ollu Suomessa aina vähän väkisi ja opiskeltuani teologiaa yks vaihtoehto

oli sitten lähetystyöhön lähteminen ja myöskin pappeuden mulle itselleni avautuminen. Opiskelujen alussa ni tota papiks ryhtyminen ollu missään tapauksessa se. En mä halunnu papiks. Tietysti nyt jälkeinpäin ajatellen niin se johtu siitä että mä en pystyny näkemään itseä isäni työn jatkajana. Isä oli myöskin pappi ja halusin löytää oman tieni tavallaan, et mä en halunnu seurata isän jalanjälkiä, vaan mä halusin löytää itseni silloin, vähitellen siitä sitten avautu.

Varsinaisesti se tapahtu USA:ssa. Mä sain tällasen stipendin. Olin vuoden USA:ssa opiskelemassa. Olin luterilaisessa seminaarissa ja siellä se luterilaisuus alko avautua jotenkin uudella tavalla. Siellä se ei ollu enää samantekevää, onko luterilaisen kirkon jäsen, vaan se oli hyvin selkeätä määrätietosta, dynaamista luterilaisuutta. Ja tota sieltä puuttu kaikki mahdolliset lahkolaiset elementit siitä luterilaisuudesta, mihinkä mä olin turhautunu Suomessa, tällasiin virtauksiin, missä jankutetaan sitä, että oot sä uskossa. Luterilainen kastettu ihminen niin ei sen tarte jankuttaa tällasia asioita.

Se voi tarrautua siihen kasteeseen ja yrittää yhdessä muiden kanssa elää sitä todeks, muttei sen tarte jankuttaa sitä. Se oli hirveen tärke se vuosi. Sillon mulle alko selvitä se, että miks mä haluun papiksi, taikka todellakin haluun papiksi. Haluun palvella sillätavalla täs maailmassa. Ja sitten vaan Suomeen päästyäni, sitten yritti saada opinnot päätökseen mahdollisimman nopeesti. Ei se helposti käyny sekään. Mul oli niin paljon uusia ideoita, että ne tyrmättiin heti Suomessa ku mä tulin. Innostuin mm. vapautuksen teologiasta siellä. Siellä seminaarissa oli kurssi vapautuksen teologiasta ja se taas oli jotain ihan uutta sitte Turun teologisessa tiedekunnassa. Muhun suhtauduttiin hyvin penseästi ja nihkeästi siellä sitte, joka oli aika yllättävää, kun ajatellaan, että teologisen tiedekunnan pitäs olla kaikkien uusien virtausten etunenässä, ottaa selvää ja innostua uusista asioista. Mä olin vähän uhka joo, kiusallinen tekijä.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Kolumbiassa toimineen pastorin tarina poikkeaa muiden tarinoista siinä mielessä, että hänellä oli paljon kokemuksia ulkomailla asumisesta. Hän oli viettänyt lapsuudessaan 12 vuotta Afrikassa lähetyslapsena ja

opiskellut ulkomailla. Samoin hän kiinnittää vähän huomiota konkreettisiin tapahtumiin, jotka johtivat lähetystyöhön lähtemiseen. Hänelle tärkeää olivat henkiset prosessit, jotka edelsivät lähtemistä. Näitä prosesseja olivat pappuden ja luterilaisuuden selkiytyminen omassa elämässä. Samalla nämä prosessit johtivat koko elämäntehtävän löytymiseen palvella luterilaisena pappina maailmassa. Alho jakaa tutkimuksessaan kehitysyhteistyöasiantuntijoiden lähtömotiivit "egoistisiin" ja "altruistisiin" motiiveihin. Egoistiset motiivit lähtevät henkilön omista- ja elämänuraan liittyvistä motiiveista. Altruistiset motiivit liittyvät kohdemaahan, sen ihmisiin ja tiettyihin yleisiin ihanteisiin (Alho 1980, 31). Tässä tarinassa molemmat motiivit ovat läsnä. Itsestä lähtevä motiivi on halu asua ulkomailla ja altruistisena motiivina voidaan pitää oman tehtävän selkiytymistä.

Myöhemmin esille tuleva toiseuden kokemus ja muukalaisena oleminen toistuu usein haastateltavan puheessa. Kristeva kutsuu tällaisia ihmisiä muukalaisuuden "piinaamiksi". Heidän elämässään mikään ei enää sido heitä entiseen eikä mikään vielä kiinnitä heitä uuteen. Heille kokemus, ettei ole kotoisin mistään on tuttua (Kristeva 1992, 21). Tosin myöhemmin haastateltava puhuu sitoutumisesta kohdemaahansa ja oman paikan löytämisestä siellä.

Lähetystyöntekijöiden tarinoista käy ilmi henkilöhistorioita, joissa lähetystyö on ollut mukana, vaikka henkilö itse ei ole sitä tiedostanutkaan. Aktiiviseksi lähtöajatus on tullut erilaisten tapahtumien ja henkilöiden kautta. Jo lähtötilanne on kulttuuriin sidottua toimintaa. Lähtijät joutuvat miettimään, keitä he ovat, mihin he kuuluvat ja missä he haluavat ja kykenevät elämään. Tällaista pohdintaa löytyi erityisesti Ranskassa työskennelleen lähetin tarinassa. Huomioitavaa on, että vieraaseen kulttuuriin meneminen lähetystyöntekijälle vapaaehtoista toimintaa, toisin kuin esimerkiksi pakolaisille, jotka eivät voi valita muuttoaan.

Alhon tutkimuksessa kehitysyhteistyöasiantuntijoiden työskentelymotiiveina pääasiallisina erottuivat seikkailunhalu ja spontaani halu työskennellä ulkomailla. Puhtaasti idealistinen motiivi "halu työskennellä kehitysyhteistyössä" esiintyi varsin harvalla vastaajalla. Raha sen sijaan mainittiin lähdön motiiviksi melko monissa vastauksissa (Alho 1980, 33). Tältä osin lähetystyöhön lähtijöiden motiivit poikkeavat kehitysyhteistyöasiantuntijoista. Motiiveista voimakkaimpana haastateltavat

mainitsivat halun toimia lähetystyöntekijänä. Kukaan haastatelluista ei puhunut lähetystyön vaikutuksesta taloudelliseen tilanteeseensa. Suomen Lähetysseura maksaa läheteille heidän ammattiaan vastaavaa palkkaa, joten lähetystyössä toimiminen ei ilmeisesti vaikuta lähtijän taloudelliseen tilanteeseen merkittävästi. Sen sijaan elämän mielekkyyden kokemus, toimiminen tarpeelliseksi koetussa tehtävässä ja halu nähdä maailmaa vaikuttavat yhteneviltä kokemuksilta sekä kehitysyhteistyöasiantuntijoilla että lähetystyöntekijöillä.

5 “...IHANIA HEDELMIÄ JA VÄREJÄ JA IHMISET NÄIN KAUNIITA...”

Kun ihminen ensimmäisen kerran matkustaa pois kotimaastaan, hän muistaa yleensä tuon kokemuksen ja ensivaikutelmat koko elämänsä ajan. Myös lähetystyöntekijöillä on muistissaan yksityiskohtaisia kokemuksia uudesta työskentelymaastaan. Muistikuvat liittyvät esimerkiksi siihen, miltä uudessa maassa näytti, miltä siellä kuulosti, mitä tuoksua tuli vastaan, ketä ihmisiä tapasi ja mille ruoka maistui. Nuo kokemukset ovat hämmästyttävän yksityiskohtaisesti mielessä vielä vuosienkin jälkeen. Ne ovat merkittäviä avaimia myöhempää vieraan kulttuurin kokemista ja siihen sopeutumista ajatellen.

5.1”... moskiittoverkkojen alle.”

“Ensin kiinnitin huomiota hajuun ja lämpöön. Se kaupunki haisi semmoselta imelältä, kompostilta. Lämpö tietysti oli ja meluun. Me ei saatu nukuttua muutamaan yöhön. Ne oli niinku ensimmäiset. En tiedä semmonen niinku pikkunen epävarmuuden tunne, että miten täällä, täällä ollaan oikein.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Vaikka ensimmäiset kokemukset olivat hämmentäviä ja jossain määrin pelottaviakin, vuosien myötä niihin on tullut lämmin ja humoristinen suhtautuminen. Ne ovat olleet matkalaisen elämässä huippukokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet myöhempään kulttuurin kohtaamiseen.

“Ja sit mentiin sinne moskiittoverkkojen alle ja sit ei saatu unta kun siellä kaskas sirkutteli ja me mietittiin, onko se joku kalkkarokäärme vai mikä se on siellä sängyn alla, joka pitää Ja sit heti ensimmäisenä yönä kirput söi pahanpäiväsesti, että siinä oli semmonen ihan realistinen tervetuloivotus (naurua). (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Ihmiset ovat sidottuja kulttuuriryhmiinsä jäsenyyden ja samastumisen kautta. Saman kulttuurijärjestelmän sisällä elävät ihmiset jakavat tiettyjä arvoja, uskomuksia, maailmankatsomuksia, tapoja ja normeja (Liebkind 1994,13). Ulkopuolinen tulija aistii vieraan maan tunnelmat ja ilmapiirin. Samalla syntyvät ensimmäiset oivallukset siitä, mistä itse on tullut ja mihin on tullut. Näin alkaa muodostua kulttuurinen kartta.

Kartta on yleistetty, tulkittu ja sisällöltään täydennetty piirros jostakin maantieteellisestä alueesta. Kartat esittävät paikkojen ja ilmiöiden maantieteellisiä jakaumia, ominaisuuksia, välimatkoja ja keskinäistä sijaintia. Kartan tekemisen päävaiheet ovat tietojen hankinta, kootun ja lajitellun tiedon varastointi sekä tiedon esittäminen tarkoituksenmukaisessa muodossa. Maasto inventoidaan ja tulkitaan, maaston yksityiskohdat piirretään karttaan oikeille paikoilleen ja pienennetään mittakaavan mukaan. Maastosta valitaan kuvattavaksi tarkoitukseen sopivat yksityiskohdat (Ensyklopedia 1979, 2729, 2731).

Monet kartat on valmistettu kopioimalla tietoja muista kartoista, jättämässä osa tiedoista pois ja lisäämällä aivan uusia tietoja. Kartan yksityiskohdat kuvataan karttamerkein. Kartan lukeminen edellyttää merkkien tuntemista. Taitava kartankäyttäjä pystyy paitsi lukemaan karttaa myös tulkitsemaan siitä monenlaisia tietoja. Kartan eri merkintöjen tulkinta edellyttää sekä koulutusta että kokemusta (Spectrum 1977, 161). Vieraassa kulttuurissa suunnistaessaan muuttaja muodostaa

itselleen karttaa niistä kulttuurin ilmenemismuodoista, joita hän kohtaa. Hän opiskelee kulttuurin ominaispiirteitä, yksityiskohtia, merkityksiä ja niiden välisiä suhteita. Kartassa on paljon aiemmin opittua, jota jätetään pois ja tilalle tulee uutta. Kokemuksen myötä kartan hahmottaminen helpottuu.

Kulttuurista karttaa tarvitaan, jotta kykenisi suunnistamaan uudessa kulttuurimaastossa. Aluksi kartta on yleisluontoinen ja siitä löytyy vain muutamia maamerkkejä. Esimerkiksi länsimainen arvomaailma korostaa yksilöllistä ihmisarvoa ja yksilön oikeuksia. Aasialaisen ihmisen minuus saa puolestaan merkityksensä ja olemassaolonsa oikeutuksen suhteessa muihin ihmisiin (Liebkind 1994, 22). Siksi länsimaisen ihmisen ensikokemus epävarmuudesta aasialaisten keskuudessa on ymmärrettävä.

“Mutta kyllä mä varmasti koin sen niinku epävarmaksi sen thailaisten kanssa olemisen. Turvattomaksi pikkusen, kun mä en tiennyt, että mitä ne ajattelee. Ei osannu niiden ilmeitä ja eleitä päätellä”. (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Kulttuurikartta on aluksi muodostunut pitkälle oman taustan ja opitun kulttuurin mukaiseksi. Uusi on järjestäytymätöntä. Kristeva väittää, että muukalainen ei ole missään vieraampi kuin Ranskassa. Hänen mukaansa siellä ei ole anglosaksisten protestanttien suvaitsevaisuutta, ei etelän latinalaisten ilmavaa huolettomuutta eikä saksalaisten tai slaavien uteliaisuutta. Toisesta maasta tullut kohtaa murtumattomalla kansallisyllpeydellä vahvistetun sosiaalisen verkon. Kristeva jatkaa, että toisaalta Ranskassa on hyvä olla muukalaisena, koska erilaisuus ja ulkopuolisuus herättää huomiota. Huomio voi olla vihaa tai ihailua, mutta vieras ei ole Ranskassa vähäpätöinen henkilö (Kristeva 1992, 45-46).

“Kyllä se kaikenkaikkiaan tuntu aika kaoottiselta. Siel oli niin hirveesti erilaisia ihmisiä ja pelkästään jo ranskalainen kulttuuri on suomalaiselle semmonen vähän kaoottinen, koska me ollaan saksalaisen kulttuuriperinnön jatkajia Suomessa selvästi. Mä tajusin sen vasta siellä ja se on semmosta latinalaiskulttuuri, eli semmonen

asioitten organisointi tuntu aivan järjettömältä et liikenteessä tai jossakin, et eihän siis tollai kukaan voi ajaa, et tällasta ei voi olla olemassa, niinku suomalaisesta näkökulmasta.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska).

5.2 “...istuttiin siellä kansan keskellä ja kuunneltiin salsaa...”

Alussa kaikkea leimaa uutuudenviehätys. Muuttaja on vielä ikäänkuin turisti. Nähtävyydet, luonto, eksoottiset ihmiset ja ruoka herättävät uteliaisuutta. Kotimaa jää taakse ja uudesta ympäristöstä poimitaan vain myönteisiä puolia. Kielen alkeet opitaan nopeastikin. Tänä alkuinnostuksen aikana muuttaja on erityisen herkkä havaitsemaan vieraan kulttuurin ja kotimaan kulttuurin välisiä eroja. Jotkut muuttajat ohittavat tämän vaiheen 1-2 viikossa, toisilla se saattaa kestää useita kuukausia (Alho jne. 1989, 118 - 119).

Jokaisella lähetystyöhön lähtijällä on mielikuvia siitä, millainen uusi maa on. Nämä mielikuvat voivat olla myös romanttisia, jonkinlaisia haavekuvia. Uuteen maahan pääsemistä on odotettu kuukausia, joskus jopa vuosia. Siksi uuteen maahan pääseminen voi tuntua toiveiden täyttymiseltä - aluksi. Tässä yhdistyy sekä turistivaiheen alkuinnostus että odotusten toteutuminen.

“Ensireaktio oli tällanen ihastuminen et vau tätäkö se on. Mentiin kielikouluun näillä risasilla, vanhoilla busseilla ja istuttiin siellä kansan keskellä ja kuunneltiin salsaa, joka soi radiosta ja oli sitä että aa täällä sitä ollaan. Nyt ollaan tässä ihmisten kanssa, upeeta Mut ensireaktio oli ihan tällanen ihastuminen, että vaude täällä on näin ihania hedelmiä ja värejä ja ihmiset näin kauniita ja kaikki on upeeta, eksoottista. Muistan ensimmäisen Jumalanpalveluksen ihan ensimmäisenä sunnuntaina. Toinen lähettiperhe vei meidät tänne isoon luterilaiseen kirkkoon. Ja tuota jälkeinpäin ajatellen se oli tosi ristiriitasta, että siis se saarna oli ihan hirvee. Tosi kauhee saarna ja ne virret on tällasia vanhoja käännettyjä saksalaisia ja amerikkalaisia

virsiä, mut niiden virsien aikana mä itkin. Se oli niin mahtavaa laulaa lopultakin virsiä kolumbialaisessa kirkossa, olla lopultakin siellä, et se oli hyvin liikuttava kokemus mulle. Nyt jälkeinpäin niin just tän kirkon kanssa mull on ollu kaikkein suurimmat ristiriidat ja ongelmat (naurua). Niille ei tulis mieleenkään kutsua saarnaamaan esimerkiks mua sinne, koska mä oon niille suurinpiirtein pääpiru (naurua). Mut samassa kirkossa sillon kolme vuotta sitten mä itkin Jumalanpalveluksessa kun se oli niin hienoo. Sitä ei koskaan uskois sillon alussa.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Alkuinnostuksessa oli mukana kuva, joka oli muodostunut tulevasta elämästä kotimaasta katsottuna, ulkopuolella uuden työskentelymaan kulttuurin. Tämä kuva joutui heti uudelleenarvioinnin kohteeksi, kun uusi kulttuuri tuli ympäröiväksi todellisuudeksi. Kulttuurikartan ensimmäiset maamerkit herättivät ihastusta, mutta myöhemmin kartan tarkennuttua kulttuurin syvätaaso tuli esille (ks. 45).

“Niin se oli se ensimmäinen vaihe. Sitä oltiin niin viattomia lapsia siinä alussa, niinku lapsena onkin viaton, että sen syntymisen jälkeen sitä vasta oli innoissaan, ihasteli sitä elämää. Ei siinä siitä varsinaisesta kulttuurista tienny vielä mitään. Niitä kaikkia pohjavirtauksia, mitkä siellä vaikuttaa, mitkä myöskin on osa sitä elämän ahdistusta Kolumbiassa. Et nyt mä oon vasta, sanotaan viime vuoden aikana oppinu tuntemaan näitä isoja asioita.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

5.3 “...monet saa kontakteja, kun on kielikoulussa.”

Lähetystyöntekijöiden kulttuurin opiskelu alkaa kielikoulusta. Kaikki lähetit opiskelevat paikallista kieltä. Ensimmäiset ihmissuhteet tulevat kielikoulusta. Kielikoulussa tavatut ihmiset ovat samalla viivalla suhteessa uuden maan kulttuuriin. Jokainen rakentaa omaa kulttuurikarttaansa. Uudet kansainväliset ihmissuhteet tarjoavat myös terapeutin väylän purkaa

alkuvaiheen kulttuuristressiä.

“Kielikoulusta me tutustuttiin muutamiin länsimaalaisiin, jotka oli hirveen tärkeitä meille siinä alussa, koska niiden kanssa pystyttiin purkamaan sitä kulttuuristressiä. Sai rauhassa haukkua Kolumbiaa ja kolumbialaisia loukkaamatta niitä sikäläisiä, eli ruotsalaisten tai tanskalaisten kavereiden kanssa saatiin ihan rauhassa haukkua Kolumbiaa”. (mies, 37, pastori, Kolumbia)

“Niitä tuli sitten kielikoulusta, se on yks semmonen tärkein, mistä monet saa kontakteja, kun on kielikoulussa. Et siellä mä tutustuin, oikeestaan ensimmäinen tuttava, mä sain indonesialaisen, unkarilaisen, olikohan niin, että saksalaisen naisen kanssa, joiden kanssa sitten muodostu semmonen tietynlainen verkosto, niin ne tuli sieltä kielikoulusta. Ett se tuntuu olevan kauheen monelle muullekin se kielikoulu semmonen. Huomasin vaan että sieltä syntyy semmosia kontakteja, jotka pysyy pitkään, koska sillan ollaan samassa lähtötilanteessa, ollaan vähän huonokielisiä uudessa maassa, siin löytyy semmosia tarttumapintoja.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska).

Yhden haastateltavan alkukokemukset poikkesivat muista sikäli, että niistä tulee esille selkeästi kolmannen maailman ongelmat. Avustustyöntekijöiden ruokahuolto ja perustarpeet pyritään yleensä turvaamaan myös kolmansissa maissa. Kielikoulun kautta haastateltava oli henkilökohtaisesti kokenut jotakin siitä ongelmakentästä, jossa hänen myöhemmät asiakkaansa elivät.

“Kielikouluun kun mentiin ni sillan Tansaniassa oli oikein tämmönen superpula-aika. Ett sieltä perusruuan lisäksi, sieltä ei käytännössä saanu mitää, esim. ei saanu vessapaperia, eikä saippuaa eikä hammastahnaa, mitää tämmösiä. Että kaikki piti vieä mukana ja se oli semmonen totuttelu siinä ensin, kun Suomesta lähti. Ni kaikki semmonen turhakin, mihin oli tottunu, kaikki leivonnaiset ja keksit ja jäätelöt sun muut tämmöset välipalat, kun ne yhtäkkiä kaikki jäi pois ja oli ihan vaan se perusruoka.

Esimerkiksi leipääkään saatiin ihan vaan pari kertaa viikossa leipää siellä kielikoulussa. Ja todellakin oli tämmöstä vihannespitosta perusruokaa ja aamulla maissivelliä ja papajaa ja kananmunaa. Ja monta semmosta asiaa, että kerrassa oli nälkä ja silloin sitten se kielikoulun ruokamäärä oli todella pieni. Sitten kun ruotsalainen ravintoterapeutti laski ne kalorit niin se oli suurin piirtein 800 kaloria päivässä, eli käytännössä kaikki laihtu kilon viikossa, ellei sitten saatu Morongorosta todella makeita marmelaadia ja leipää, jota sitten syötiin ihan sen takia, että ei aivan paino laske.

Kielikoulu oli valtion koulu ja kaikki oli kauhean kallista. Yksi kananmuna maksoi kolme markkaa Suomen rahassa ja voipaketti kakssataaviiskymmentä. Toisaalta se oli hyvä kokemus, että sitä moni jälkikäteen. Toisaalta sitä on itsekin ajatellut, että kun kuitenkin vanhemmat on sota-ajan kokenut ja muuta, että mä oon todella ilonen siitä, että on kokenu tämmösen ajan, jota muuton missään muussa oloissa ei olis pystynyt kokemaan. Nyt siellä ei oo sama tilanne”. (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

5.4 “...muurilla suojattu talo, jossa oli pieni piha.”

Asuinpaikka, lasten koulu ja työtoverit tarjoavat kielikoulun lisäksi rakennusaineita ihmissuhdeverkoston muodostamiseen. Useimmat lähetit työskentelevät ja asuvat kansainvälisessä ympäristössä. Aluksi etsiydytään toisten suomalaisten kanssa samoille asuinalueille. Ihmissuhdeverkosto on osa kulttuurikarttaa, jota muuttaja rakentaa. Uudet ihmiset antavat lisää maamerkkejä ja toimivat peileinä, joiden kautta kartta rakentuu.

Verrattaessa kehitysyhteistyöasiantuntijoiden ja lähetystyöntekijöiden asumisjärjestelyjä, huomataan merkittäviä eroja. Asuntojen hankalan saatavuuden takia kehitysyhteistyöasiantuntijat asuvat usein aluksi hotellissa. Ja esimerkiksi Tansaniassa suomalaiset asiantuntijat ovat rakentaneet Dar es Salamiin oman asuntoalueen. Kaikki työntekijät eivät ole halukkaita asumaan tällä alueella, mutta asuntoalueen ulkopuolelta on ollut vaikeuksia osoittaa työntekijöille asuntoja (Alho 1980, 51).

Yhteisöasuminen näyttää myöhempien tutkimustulosten valossa edistäneen suomalaisten yhteyttä toisiinsa, mutta vähentäneen suomalaisten hakeutumista tansanialaisten työtovereiden seuraan (Alho 1980, 51). Sekä kehitysyhteistyöasiantuntijat Alhon tutkimuksessa että lähetystyöntekijät pitivät merkittävänä apuna muita maassa asuvia suomalaisia. Heiltä sai sekä ohjeita että tukea alun vaikeuksissa. Tosin jotkut kehitysyhteistyöveteraanit olivat vaikuttaneet tulokkaan mielipiteeseen negatiivisestikin (Alho 1980, 60-61). Haastattelussa myös Thaimaan lähetti kertoo, että ensimmäisen työkauden aikana toisten suomalaisten lähellä asuminen helpotti kulttuuriin sopeutumista ja vähensi vieraan kulttuurin aiheuttamaa pelkoa.

“Mutta ensimmäinen asunto oli sillä tavalla helppo, että siinä asu enimmäkseen ulkomaalaisia. Se oli semmonen muurilla suojattu talo, jossa oli pieni piha. Siinä asu aika monta suomalaista ja sitten norjalaista. Se oli minusta hyvä että oli helppo mennä siihen, koska siinä ympärillä oli sellanen turvallinen yhteisö, koska ensimmäisenä vuonna kun ei osaa oikein kieltäkään, eikä oikein mitää osaa. Mistään ei saa irti ja oli semmosia vanhempia lähettiä siinä, että voi ihan päivittäin tekemisissä”. (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Asumisen merkitys vieraassa yhteisössä on suuri. Lähetellä se liittyy käytännön koulu-, työ- ja liikenneratkaisuihin. Tansanian lähetti asui sairaala-alueella, Thaimaan lähetti asui aluksi länsimaalaisten asuinalueella ja muutti vähitellen enemmän thailaiseen ympäristöön, Kolumbian lähetti asui keskiluokkaisella alueella, samoin Ranskan lähetti. Näihin alueisiin liittyi koulu- ja turvallisuusjärjestelyt.

“Me asuttiin ihan ranskalaisessa korttelissa, ett me ei missään vaiheessa yritettykään mennä tämmöseen arabikortteliin asumaan. Ett meil oli todella vaikeeta lasten kanssa ihan näinkin, ett sit ei pystyny enempää yrittämään sitte lisävaikeuksia tieten tahtoen. Yritti vain jotenkin saada oltua siellä. (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

“Meil oli tällanen idealistinen ajatus sillon lähetyskurssin aikaan, että

ei takuulla mennä minnekään keskiluokkaselle alueelle asumaan. Mahollisimman lähelle niitä köyhiä, mielellään vaikka sillai, että se olis tämän kirkon yhteydessä tämä asunto, että me voitais olla koko ajan siinä läsnä. No siellä sitten opittiin näkemään, että se olis ollu silkkää hulluutta mennä sillo alussa sinne köyhälle alueelle asumaan. Meidät olis imetty tyhjiin siellä heti paikalla ja ryöstetty moneen kertaan ja ehkä lapset kidnapattu, koska ennen kun ihmiset oppii tuntemaan, niin siellä kyllä länsimaalaisesta yritetään hyötyä kaikilla mahdollisilla keinoilla”. (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Vaikka suomalainen ajatteli, että hänen tulee asua köyhän kansan keskellä, ihmiset pitivät itsestään selvänä, että ulkomaalainen asuu muualla, ”paremmissa oloissa” kuin he itse. Köyhän kansan pariin muuttaminen olis ollut epäilyttävää.

“Siinähan oli uskottavuus vähän kärsiä omasta mielestä, mutta siinä oli jännä, niitten kolumbialaisten mielestä näin se kuuluu ollakin. Ei ne nähny sitä ollenkaan huonona, ne aatteli, että totta kai jokaisen täytyy huolehtia turvallisuudestaan. Mulla olis ollu ihan selvästi jotain mielessä, koska se olis ollu nii epänormaalia. Olis ihan selvästi ollu jotain takataskussa.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

5.5 “... se kieli on siinä se A ja O.”

Kieli on kulttuurin sisällä oleva koodisto. Kieleen sisältyy kulttuurissa elävät ja vaikuttavat virtaukset. Kulttuuria voi ymmärtää ainoastaan ymmärtämällä kulttuurissa puhuttua kieltä. Kehitysyhteistyöasiantuntijat pitivät yhtenä merkittävimmistä kulttuuriin sopeutumisen ongelmista heikkoa kielitaitoa tai kielitaidon puutetta (Alho 1980, 192). Alhon mukaan kulttuuria voidaan kokonaisuudessaan tarkastella koodijärjestelmänä, kielenä, ja kulttuurin ymmärtäminen ei ole vain siinä puhuttavan kielen, vaan sen koko koodijärjestelmän ymmärtämistä (Alho jne. 1996, 97). Näin katsottuna kielen opiskelu on samanaikaisesti kulttuurin opiskelua.

“Kielikoulussa opetettiin kulttuuria koko ajan. Opettajat toi koko ajan sitä kulttuuria meille, että sitä tulee siellä kielikoulussa koko ajan niin paljon, että jotkut ei edes kestä sitä. Ne pystys sen kielikoulun niinku tiedollisesti hoitamaan, mutta se kulttuuri joka tulee siinä ohessa. Sieltä tuli kaikkia, esimerkiksi ensimmäinen joka siellä on rankka on tää oppilas-opettaja - suhde, paikallinen pedagogiikka, joka on ihan erilaista kuin meillä, ja opetustyyli ja karttakepillä huitominen ja kotiläksyjen pönttääminen ja mitenkä kirjoitetaan aine. Hyvä aine, se on ihan erilainen kuin täällä. Sitten miehen ja naisen asema alkaa tulla ja alkaa avautua sen kulttuurin niinku pimeät puolet.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Kielen avulla voidaan ylläpitää myös omaa kulttuurista identiteettiä. Kristevan mukaan omasta kielestä etäännyminen on ahdistava kokemus, siksi oman kielen vaaliminen on tärkeää. Uusi kieli on aina vieras kieli. Vaikka kuvittelee hallitsevansa uuden kielen paikalliset asukkaat ilmaisevat (kulmakarvojen kohotus tai “Anteeksi kuinka?”) ettet ole heikäläisiä tai et tule koskaan kieleksi takia täysin samaistumaan toiseen maahan. (Kristeva 1992, 24-25).

“Mä aloin lukee jotain suomalaista vanhaa romaania, jotain Juhani Ahoo, mitä mä olin raahannu sinne mukana, niin mä muistan kuinka mä nautin niistä suomenkielen sanoista ja lauseista. Et se oli mulle niinku mä olisin karamellia syöny, et mul on oma äidinkieli, et se oli mulle aivan ihana asia.” (nainen 51, fil.maist. Ranska)

5.6 “... ens vuonna, taikka ens kuussa.”

Suhtautuminen aikaan kuvaa kulttuuria paljastavalla tavalla. Länsimaisessa kulttuurissa aika on suoraviivaista ja nopeasti etenevää. Ajan käyttö on täsmällistä ja suunniteltua. Aika on länsimaissa miltei ainetta, sitä voi ostaa, omistaa ja myydä. Aika on määrällistä, metritavaraa, jonka jokainen mittayksiköllinen on yhtä arvokas kuin toinen. Työn arvon

voi laskea miestyöpäivissä. Ajasta on tullut myös järjestyksen ja kehityksen mittari, mikäli aikataulu ei päde, ollaan "kehitysmaassa" (Metsälä, 1990, 74).

Kun ajasta on tullut näin aineellista, sitä voi tuhlaata, sen käyttö on suunniteltava. Asiat tehdään yksi kerrallaan, ennalta määrättyinä aikana, painopiste on aikataulussa ja täsmällisyydessä. Näin organisaatiot voidaan kasvattaa suuriksi, kun aikataululla, jonka noudattaminen on sisäistetty, pystytään koordinoimaan eriytyneitä toimintoja. Tapahtumakeskeinen aikakäsitys (mm. Idän kulttuureissa) sallii useiden asioiden päällekkäisyyden. Tärkeätä on tapahtuman sisältö ja laatu, muttei ajankohta aikataulullisesti (Metsälä, 1990, 74).

Kun aika on sidoksissa tapahtumiin, toisin sanoen aikaa "on" luonnollisesti niin paljon kuin tapahtuma vaatii, ei aika ole rahaa länsimaisessa mielessä. Pikemminkin silloin aikaa on osattava ottaa, harkinta on viisautta. Ajan puutteen avulla ei voi painostaa tekemään nopeita ratkaisuja, vaan on harkittava tarkkaan kaikki asiaan vaikuttavat osatekijät. Välttämättömyyttä ja vastuuntuntoa ei voi sivuuttaa (Metsälä, 1990, 74).

Länsimaiset tehokkuusajattelijat puhuvat Idän kulttuureissa monesti "joutilaisuuden" käsitettä käyttäen, kiirehtimisen ihannetta vasten. Tämä verkkaisuus ei ole tekemisissä kuitenkaan tehokkuusajattelun kanssa, vaan Idässä mieli on voitava rentouttaa kiireen keskellä, muuten ihminen ei pysty arvioimaan tilannetta kokonaisuutena. "Kiireinen" suorana käännöksenä viittaa japanissa "mielen epätasapainoon" (Metsälä, 1990, 74).

Ajan muuttuminen kauppatavaraksi on hävittänyt sen sosiaalisen arvon. Länsimaissa ihmisillä "ei ole aikaa" toisilleen, istuskelun psykologia on meille vierasta. Istuskelu ei ole "ajan haaskausta", laiskuutta, vaan yhtenäisyyttä, aikaa hoitaa sosiaalisia suhteita (Metsälä, 1990, 75). Haastatteleman lähetit puhuivat ei - länsimaisesta aikakäsityksestä, johon he olivat törmänneet. Tansanialainen ja kolumbialainen aikakäsitys muistuttaa toisiaan. Siihen suhtauduttiin myönteisesti.

"Mennee kysymään kauppoihin ja taikka huoltoasemalle bensaa, niin jos sanotaan että ei oo, niin kysytään että millon tulee, niin ehkä huomenna, että huomenna on. Se voi tarkoittaa että ens vuonna

taikka ens kuussa.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

“Aika on hyvin liukuva käsite. Sillon jos ollaan yhdessä ihmisten kanssa, niin silloin ei katsota kelloon. Kuvaavaa on se, et jos mennään kylään jonnekin, niin ei sovita mitään aikaan, ett mihinkä aikaan mennään. Sinne mennään joskus siinä illan kuluessa, oli se yhdeksältä tai kymmeneltä, saattaa olla, että mennään jo seittemältä, mut ruokaa aletaan laittaa vasta yhdeksän, kymmenen aikaan illalla. Sit siellä istutaankin puoleenyöhön saakka suunnilleen ja sit puolenyön maissakin tuntuu, että kehtaaks täst vielä lähtee. Koska siinä vaiheessa on vielä juotu kahvia ja ehkä avattu joku viinipullo. Kaikki on niinku, se on sellasta yhtä elämänjuhlaa sit kun ollaan yhdessä, jossa ajalla ei oo merkitystä. Se on ihanaa. Sitä vain täytyy opetella aattelee uudelleen, unohtaa tällaset länsimaalaiset säännöllisyydet, koska mikä tässä elämässä loppujen lopuks on tärkeitä.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Matti Palmu on tehnyt samoja huomioita mainitessaan afrikkalaisen aikakäsityksen nousevan siitä, ettei aikaa oikeastaan ole. Ajasta ei ole pulaa, eikä kenelläkään ole koskaan kiire. Aikaa ei määritä kello, vaan asioiden tärkeysjärjestys. Afrikkalainen aikakäsitys saa usein suomalaisen epätoivon partaalle, mutta myönteisesti nähtynä jahkailu voi muuttua harkinnaksi ja työtehottomuus ihmisystävällisyydeksi. Saattaa olla paljon tärkeämpää ihmisen elämää ajatellen tehdä työtä vähemmän tänään ja sen sijaan hoitaa ihmissuhteita kuin työskennellä jatkuvasti tehokkaasti ja sen jälkeen olla vihaisena kotona (Palmu 1982, 111). Alkukokemusten jälkeen vieraaseen kulttuuriin muuttaja joutuu varsinaiseen sopeutumisprosessiin.

6 “PARI KOLME VUOTTA SIIS MUN MIELESTÄ MENI IHMETELLESSÄ.”

Sopeutuminen on kyky muuttaa omaa maailmankuvaa ja omaa käyttäytymistä sellaiseksi, että maailmakuva ja todellisuus koetaan vastaavan toisiaan. Näin yksilön toiminta tuntuu mielekkäältä suhteessa asetettuihin päämääriin. Sopeutuminen edellyttää muuttajalta maailmankuvallista joustavuutta. Hänen on kyettävä ottamaan vastaan uutta informaatiota ja liittämään se aikaisempiin kokemuksiinsa ja maailmankuvaansa. Sekä vanhasta, aiemmin opituista kokemuksista että uusista kokemuksista muodostuu jäsentynyt kokonaisuus (Alho 1980, 16).

Kulttuurista toiseen sopeutuminen on usein elinikäinen prosessi. Toinen ihminen pitää sopeutumista itseä rikastuttavana kokemuksena, joka johtaa persoonallisuuden vahvistumiseen, joustavuuteen ja ihmisenä kypsymiseen. Jollekin toiselle uuden kulttuurin kohtaaminen voi olla vaikea ahdistusta aiheuttava kokemus (Alitolppa-Niitamo 1993, 24).

Sopeutumisprosessi on luonteeltaan dynaamista, sopeutuminen tapahtuu sellaisten muutosten kautta, joita muuttajassa tapahtuu tai joita hän saa aikaan täyttääkseen ympäristöönsä kohdistuvat odotukset ja ympäristön itseensä kohdistamat odotukset. Sopeutuminen voi olla kauan kestävä prosessi tai jatkuva prosessi, jolle ei välttämättä tarvitse määritellä mitään erityistä päätöstilaa tai tulosta. Tästä huolimatta voidaan katsoa, että odotusten täytyminen luo tilan, jossa yksilö kokee tyytyväisyyttä ja sitä kautta sopeutuneensa (Alho 1980, 15). Hyvästä valmistautumisesta huolimatta jokainen vieraaseen kulttuuriin muuttaja joutuu ratkaisemaan kulttuurisen sopeutumisen ongelmansa viime kädessä oman, jo paljolti “valmiiksi” muotoutuneen persoonallisuutensa kautta (Alho 1980, 4).

Alho puhuu sopeutumisen edellyttävän ns. kulttuurisen kielitaidon ymmärtämistä. Kuten todellinen kielitaito syventää käsitystämme oppimamme kielen “mielestä”, samalla tavoin kulttuurien tuntemus ja niiden ymmärtäminen liittyy kulttuuristen koodien merkityksiin kokonaisuuksina. Voimme muistaa ulkoa vain rajatun määrän yksittäisiä sanoja, mutta voimme muistaa niitä lähes rajattomasti, jos “osaamme

kieltä”, jos toisin sanoen olemme oppineet hallitsemaan kielen rakenteena ja koodina. Sama pätee kulttuureihin ja niiden koodeihin. Kielen tavoin kulttuuriset koodit voidaan oppia tuntemaan tavalla, joka olennaisesti auttaa meitä selviytymään vieraan kulttuurin piirissä (Alho jne. 1996, 98).

6.1”...eka vuosi oli tietysti kaikkein hankalin...”

Haastateltavat pitivät ensimmäisen vuoden kokemuksia kaikkein vaativimpina kulttuurin kohtaamisen kanalta. Alhon mukaan kulttuuristen koodien opettelemisessa voidaan erottaa eri tasoja: pintataso, kulttuurin “mieli” ja syvätaaso. Pintatasolla kysymyksessä on perusasioiden tietämisestä. Niitä ovat turistien tarvitsemat pikkutiedot vieraan kulttuurin uskonnosta, arkielämästä, ruokailutavoista jne (Alho jne. 1996, 98).

Työnteko ulkomailla asettaa kulttuuriselle kielitaidolle pintatasoa syvemmät ehdot. On siirryttävä kulttuurin rakenteiden opettelemiseen ja kulttuurin piirissä vallitsevien sääntöjen mielen tarkasteluun. On aika kysyä, miksi tässä kulttuurissa toimitaan esimerkiksi ajan ja tapojen suhteen niinkuin toimitaan. Kulttuurin edustaman koodiston syvin taso on vain niiden avattavissa, jotka oleskelevat maassa vuosikautia ja ottavat tällaisen perehtymisen erityisesti asiakseen. Tämän tason kulttuuriset koodit ovat kunkin kulttuurin syvärakennetta ja koskevat kulttuurissa vallalla olevaa käsitystä ajan olemuksesta, ihmisen ja luonnon suhteesta, ihmisen suhteesta häntä korkeampiin voimiin, ihmisen yleisestä asemasta universumissa ja ihmisten keskinäisestä suhteesta. Kulttuurilla on oma - yleensä uskonnollinen - kielensä näiden asioiden käsittelyyn ja ilmaisuun ja näihin liittyvillä käsityksillä on usein luovuttamattomien totuuksien luonne (Alho jne. 1996, 98-99).

Kulttuurisen kielitaidon oppiminen on lähellä kulttuurikartan rakentumista. Kulttuurinen kielitaito kuvaa kulttuuria ikäänkuin kielenä ja käsitteistönä. Kulttuuriseen kielitaitoon kuuluu käsitteiden välisten suhteiden ymmärtäminen. Kulttuurikartan rakentuminen kuvaa samaa tapahtumaa kartan piirtymisen näkökulmasta. Kulttuuriset käsitteet ovat kartalla maamerkkejä, joiden avulla muuttaja oppii vähitellen

paikantamaan itsensä vieraan kulttuurin keskellä. Tutustuessaan syvemmin uuteen kulttuuriin kartta tulee tarkemmaksi ja suunnistaminen vieraassa kulttuurimaastossa helpottuu. Näin kulttuurinen kielitaito paranee ja kulttuurikartan lukeminen helpottuu.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että kulttuuriin sopeutuminen noudattaa kulttuurisen kielitaidon oppimista. Mitä paremmin muuttaja oppii "lukemaan" kulttuuria, sen paremmin hän kokee sopeutuvansa. Sopeutuminen etenee kulttuurin pintatasolta syvätasolle. Pintatason sopeutuminen tapahtuu nopeammin. Muuttaja "näyttää" sopeutuneen. Hän itsekin kokee niin. Syvätason sopeutuminen kestää pidempään. Muuttaja huomaa sen vaikutukset vasta vuosien kuluessa.

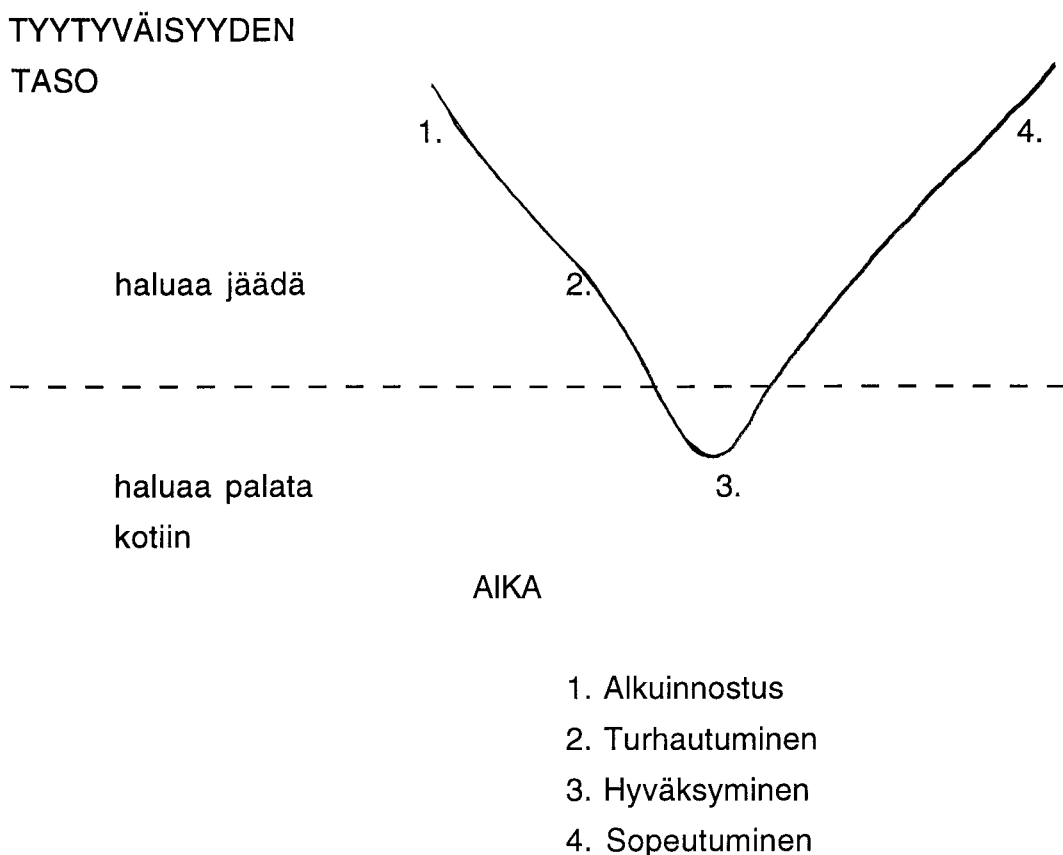
"Se kesti jonkun semmosen, et oikeestaan koko sen ekan työkauden, mikä kesti meillä semmosen kaks ja puoli vuotta Kyl se melkein siinä, että eka vuosi oli tietysti kaikkein hankalin, ja sit alko pikkuhiljaa tottua. Mut kyl sit pari kolme vuotta siis mun mielestä meni ihmetellessä. Et sitte sen toisen työkauden aikana, et sitten oli ollu jo Ranskassa semmoset kolme-neljä vuotta, siinä vaiheessa tuli semmonen, että mä voisin oikeestaan asua täällä ihan läpi elämäni. Et ei mun tarviis, et mä tunnen olevani kotonani Että jotenkin siihen tulee siihen kulttuuriin sellanen, että siihen pääsee jollakin lailla sisään. Et ei tietysti kauheen syvälle pääse noinkaan lyhyessä ajassa, mut et joku semmonen kynnyks ylittyy siinä mun mielestä kolmen-neljän vuoden jälkeen." (nainen, 51, fil.maist., Ranska)

Sopeutuminen näkyy mm. käyttäytymisen ja itseilmaisun muutoksena.

"Et sitten alko tulla tällanen, ett osas jo niinku nauraa joillekin asioille, eikä ne enää koskenu niin hirveen syvältä, vaikka ne raivostutti, mutta oppi senkin purkamaan sen tunteensa samalla tavalla, kun nekin purkaa. Jotenkin että ei niinku suomalaisittain vetäydy koloonsa itkemään vaan antaa sen tulla ulos, niinku ne ilmasee sen." (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Edellisessä luvussa käsiteltiin ensimmäisiä kokemuksia vieraassa

kulttuurissa. Ensimmäiset kokemukset kuuluvat alun turistivaiheeseen, jolloin vierasta kulttuuria katsellaan ulkopuolisen silmin hataran kulttuurikartan kautta. Sopeutumisessa on neljä toisiinsa nivoutuvaa vaihetta, joiden kestot ja voimakkuus vaihtelevat. Vaihteluun vaikuttavat lähtijän henkilökohtaiset ominaisuudet, joustavuus, yleinen sopeutumiskyky sekä stressin ja epäselvyyksien sietokyky. Niiden ohella vaikuttaa myös se, miten suurena määrin uusi kulttuuri poikkeaa omasta (Alho jne. 1996, 118). Seuraavasta kuviosta käy ilmi sopeutumisprosessin vaiheet.

Kuvio 1. Sopeutumisprosessin vaiheet.

Haastateltavat kuvasivat paljon kulttuuriin sopeutumisen eri vaiheita. Jokainen kertoi paneutuneensa kulttuurin opiskeluun ja analysoi sopeutumisprosessin kestoa ja syvyyttä.

“Ensimmäinen vuosi me pyhitettiin ja suojattiin sille kulttuurille ja kielen opiskeluun Koko se ensimmäinen yhdeksän kuukautta synnyttiin tavallaan itseämme Kolumbiaan.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

6.2 “Siihen tulee semmosta tympääntymistä siihen porukkaan ja siihen maahan kanssa”

Toisena sopeutumisvaiheena on turhautuminen ja puolustusmekanismit. Tämä vaihe tulee, kun alkunnostus muuttuu arkiseksi todellisuudeksi, ja muuttajan tulee opetella todella elämään uudessa kulttuurissa. Asuntojärjestelyt, lasten koulu, liikkuminen paikasta toiseen ja käytännön asioiden järjestely tuovat väistämättä esille sen todellisuuden, ettei muuttaja tiedä, kuinka tässä maassa toimitaan. Alussa kielitaidon nopea kehitys hidastuu ja oppiminen vaatii paljon ponnisteluja. Muuttaja ottaa käyttöön puolustusmekanismeja. Puolustusmekanismit ovat luonnollisia tapoja selviytyä paineista silloin kun ihminen ei vielä ole valmis tarttumaan itse ongelman ratkaisuun. Puolustusmekanismeja ovat mm. Suomen ihannointi, väärinymmärretyksi tulemisen tunne, vastenmielisten kokemusten kieltäminen ja psykosomaattiset oireet (päänsärky, vatsakipu jne.) (Alho jne. 1996 , 119 - 124).

“Tietyssä vaiheessa tulee sitten semmonen negatiivinenkin, että voi surkea, että Suomessa sentään asiat suju.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Lähetystyöntekijä voi kokea olevansa kuin lapsi, joka opettelee uudelleen elämisen perusasioita.

“Kaikki on minulle vierasta, en osaa tehdä sellaisia asioita, mitä Suomessa osasin. Minut on niinku pantu sellaseen pikkulapsen asemaan, joka opettelee taas kaikki alusta. Se oli turhauttavaa ja itsetunnolle käyvä, siihen tulee semmosta tympääntymistä siihen

porukkaan ja siihen maahan kanssa, koska se on niin kaukana siitä, mitä ajattelee.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Turhauttaviksi asioiksi haastateltavat mainitsivat usein arkipäivän käytäntöihin liittyviä esimerkkejä.

“Kun esimerkiksi postissa on jono, niin koko ajan siitä jonon vierestä menee joku edelle kysymättä ja se on niinku normaalia, se kuuluu niinku asiaan. Ja koskaan ei saanu, ku etti jotain paikka. Kysy, niin ihmiset neuvo, mutta ne neuvo tietämättä, itse asiassa minne ne neuvo, kun ne ei pystyneet sanomaan, että en minä tiedä. Kauheen turhauttavaa yrittää löytää.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Alhon mukaan turhautumis- ja puolustusmekanismien vaiheella sopeutumisprosessissa on tärkeä merkitys. Tämän vaiheen onnistunut läpikäyminen ja sitä kautta oppiminen suhtautumaan turhautumiin rakentavasti voi antaa vieraassa maassa työskentelylle uutta mielekkyyden tuntua (Alho jne. 1996, 124). Kristeva kuvaa tätä kokemusta itseen majoittumiseksi ja ankkuroitumiseksi, jossa oma itse koetaan passiivisen vahvana suhteessa epävarmaan ympäristöön (Kristeva 1992, 19). Hänelle hiljaisuus on keino säilyttää oma persoonallisuus ehjänä. Vetäytymällä syrjään voi jälleen koota itsensä ja kohdata vieraan maan ihmiset (Kristeva 1992, 25-26).

“Se on must väsymistä, väsymistä vieraisiin asioihin. Että ekan vuoden jälkeen kun mä tulin Suomeen, joku kysy multa, että onks mulla kulttuurishokkia. Mä sanoin, että en mä ole mitään huomannu tällasta. Sit mä rupesin selittää jotenkin, että esimerkiks mä en enää jaksanu mennä semmoseen kauppa, missä piti sanoo päivää sille myyjälle, vaan mä menin aina valintataloon, niin siel ei tarvinnu sanoo kelleen mitään. Se sano, että eks sä tajuu, et toi on sitä kulttuurishokkia Et mä sitten vetäydyin välillä sillai, et mä kuuntelin suomalaista musiikkia, luin suomalaista kirjaa ja et mä en niinku enää ota yhtään mitään vastaan, joku tällanen.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Toista vaihetta voidaan kutsua varsinaiseksi kulttuurishokin vaiheeksi, jossa uuden kohtaamisen hämmennys on suurimmillaan ja herättää voimakkaita tunteita. Furnhamin mukaan lähetystyöntekijän stressi muodostuu yhdeksästä eri tekijästä. Näitä ovat yksinäisyys, kulttuuriin sopeutuminen, ajan puute, terveysoloihin sopeutuminen, työtaakka ja vaikeat työolosuhteet, vaatimus positiivisesta suhtautumisesta paikallisiin ihmisiin, paikallisen kirkon kanssa toimeentuleminen, yksityisyyden puute sekä loman ja virkistysmahdollisuuksien puute (Furnham jne. 1986, 228).

Foyle (Foyle 1990, 100) näkee kulttuurishokin muodostuvan lähinnä kolmesta eri tekijästä: ennakkotieto muuttuu käytännön kokemukseksi, oman kulttuurin kartta häviää tai osoittautuu käyttökelvottomaksi ja vieraan kulttuurin itseymmärrystä on vaikea löytää. Ennakkotieto lähtijälle muodostuu kun hän katsoo elokuvia tai lukee kirjoja ja lehtiä tulevasta työalueestaan. Vasta kun hän saapuu maahan ja näkee kaikki ongelmat, "haistaa lian ja sairauden hajun," hän kokee kulttuurishokin. Kristeva (Kristeva 1992, 23) puhuu vieraan tuntemasta vihasta ja vieraaseen kohdistuvasta vihasta. Ulkomaalainen kokee syrjintää paikallisten asukkaiden taholta ja se aiheuttaa hänessä vihaa sekä itseä että toisia kohtaan.

"Se on ehkä semmonen vaihe, kun ei jaksa enää aktiivisesti yrittää sopeutua, alkaa väsyttää se sopeutuminen, kun on yhä vielä elätelly toiveita, että pystyy itse muuttamaan asioita. Että on tullu sinne tavallaan länsimaalaisena asiantuntijana, ihastellu ensin ja yrittäny ymmärtää ja sit kun tajuaakin ettei pystykään muuttamaan, niin sit tulee se shokki. Et sit täytyy laskeutua siihen karuun todellisuuteen, et tähän täytyy vaan sopeutua, et täytyy itse sopeutua ja muuttaa itseensä. Se oli sellasta, että alko kiroiluttaa hirveesti. Siis ihan tuli aggressiiviseksi. Margariinipurkki lensi kerran päin seinää ja. Se on aikamoista stressiä, se on kovaa stressiä". (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Toiseksi kulttuurishokki muodostuu siitä, että lähetti menettää sen tutun kartan, joka hänellä on oman maansa kulttuurista. Hän tietää, kuinka

hänen omassa maassaan ihmiset käyttäytyvät, kuinka heille tulee puhua, kuinka virastoissa käyttäydytään jne. Sama asia, jonka hoitamiseen tutussa ympäristössä menee muutama tunti, saattaa vieraassa kulttuurissa kestää useita päiviä. Tämä tilanne tuo turhautumista ja epätietoisuutta, kuinka uudessa kulttuurissa tulisi elää (Foyle 1990, 100).

Kolmas kulttuurishokkia aiheuttava tekijä on kansakunnan "piilotajunta". Jokaisella kansalla on oma alitajuinen tietoisuus, johon vaikuttaa kansakunnan historia ja kulloinenkin tilanne. Kunkin maan asukkaat tietävät sen ja osaavat elää sen mukaan, mutta muuttajalle se on outo, ja siitä on vaikea saada selvää. Kansan piilotajuntaan sisältyvät uskomukset ja myytit, joita kansoilla on. Esimerkiksi eri maissa hyvän äidin myytti voi olla hyvinkin erilainen. Muuttaja, joka ei tunne kulttuurin myyttejä, voi kokea itsensä ulkopuoliseksi koko yhteiskunnasta (Foyle 1990, 100).

Kulttuurishokista kärsivältä ihmiseltä puuttuu ajatukselliset ja kokemukselliset välineet selittää vastaan tulevia uusia tilanteita ja löytää niihin soveltuva käyttäytyminen. Tämän lisäksi hänen toimintansa osoittautuu käytännössä virheelliseksi ja tuottaa kielteisiä tuloksia ja kokemuksia (Alho 1980, 4).

Kortteinen (Kortteinen 1992, 324-325) käsittelee Emil Durkheimin ajattelua kollektiivisesta tajunnasta. Durkheimin mukaan yhteisössä on sisäänrakennettuna kollektiivinen tajunta, jonka perusteella yhteisö säilyy järjestäytyneenä kokonaisuutena. Yhteiset ajatusmuodot jopa peittävät yksilöllisen tajunnan. Yhteiset ajatusmuodot tulevat esille silloin kun joku rikkoo niitä vastaan so. käyttäytyy sopimattomasti. Tästä seuraa yhteisössä suuttumusta ja näin yhteisön ajatusmuoto on samalla myös yksityisen ihmisen oma ajattelutapa.

Tämän sosiologisen näkemyksen avulla yhteisön kollektiivisesta tajunnasta voidaan myös käsitellä kulttuurin kohtaamiseen liittyvää ongelmakenttää. Edellä Foyle (Foyle 1990, 100) näki yhden kulttuurishokkia aiheuttavan tekijän olevan kansakunnan "piilotajunnan", jonka ymmärtäminen vie aikaa tai jota on mahdotonta ymmärtää koskaan. Sosiologisen ajattelun mukaan "piilotajunta" tulee esille silloin kun joku rikkoo yhteisön sääntöjä vastaan tai toimii poikkeavalla tavalla.

Osa lähetystyöntekijän sopeutumisprosessia on opetella toimimaan

vieraan kulttuurin kollektiivisen tajunnan mukaan. Lähettien haastatteluissa tulee esille pohdintaa, jossa he tekevät rajankäyntiä sen kanssa, mihin kulttuuriseen käyttäytymiseen hän sopeutuu ja mikä on sitä maailmankatsomuksellista tai kulttuurista käyttäytymistä, jota hän on tullut tehtävänsä liittyen rikkomaan tai murtamaan (tyttöjen ympärileikkaus tai vauvojen viiltohoito).

Hiltunen (Hiltunen 1995, 101) on kuvannut omaa kulttuurin kohtaamistaan näin: “Matka Suomesta Thaimaahan on pitempi kuin kuvittelimme. Kuuden vuoden oleskelu maassa ei riitä kielen ja kulttuurin oppimiseen. Sanat, eleet, merkit, ilmeet ja hymyt viittaavat johonkin, jota ei heti arvaa. Oma reaktio viipyy tai osuu harhaan. Kulttuurin ja kielen ilmiöt riippuvat kätketyissä koukuissa ja koukut vieraassa seinässä”.

6.3 “Että aatteli, että tää nyt on tätä, että tää kuuluu tähän”

Kulttuuriin sopeutumisen prosessi ei ole automaattinen tapahtuma, jonka jokainen vieraaseen kulttuuriin muuttaja kokee samaan aikaan, samanlaisena ja samassa järjestyksessä. Sopeutumista voidaan kuitenkin tarkastella joidenkin yleisten piirteiden avulla. Alkuinnostuksen ja turhautumisen kokemusten jälkeen muuttaja alkaa usein hyväksyä vieraan kulttuurin realiteetteja. Turhautumisvaiheessa voimavarat kuluivat omien ongelmien kanssa painiskeluun tavalla, joka ei auttanut eteenpäin eikä muuttanut mitään. Hyväksymisvaiheessa ymmärretään, ettei ympäristö tule muuttumaan omien toiveiden mukaiseksi, vaan on itse muututtava (Alho jne 1996, 124). Lähetystyöntekijät kuvasivat hyväksymisvaihetta käyttäytymisen muuttumisena, henkisenä hyväksymisenä ja asenteiden muuttumisena realistisiksi.

“Monestihan se niinku harmitti aluksi, että ei pidetty aikoja, sopimuksen mukaisesti tultu ja ei tultu ollenkaan. Se tympäsi ja harmitti, mutta sitten siihen oli mentävä mukaan sillälaililla, että jos koko ajan harmittaa, ei se ole mukava olotila, että parempi kun itekki muuttuu sellaseks niin sitä pystyy elämään paremmin.” (mies, 45,

pastori, Thaimaa)

Hyväksymisvaiheessa energiaa aletaan suuntaamaan rakentavammin. Toiminta tapahtuu olemassaolevien ehtojen sisällä (Alho jne. 1996, 124). Lähetystyöntekijöiden kohdalla hyväksyminen on merkinnyt myös raskaita valintoja ja oman rajallisuuden tunnustamista.

“Kyllä siinä meni puoli vuotta, vuosi ennenku sen pysty hyväksymään, että tätä mää Suomessa vois in auttaa, mutta täällä tämä kuolee”.
(nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Sopeutumisen tavoitteena on toimintakyky uudessa maassa. Lähetystyöntekijän tulee kyetä kohtaamaan erilaisia ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa, joten hänen on löydettävä riittävä sopeutumistaso, ollakseen työkykyinen uudessa maassa. Kun sanallinen ja sanaton kielitaito paranevat muuttajan itseluottamus lisääntyy ja onnistumisen kokemukset ovat mahdollisia (Alho jne 1996, 124-125). Esimerkiksi alussa mainitut turhauttavat virastokäytännöt voivat hyväksymisen myötä muuttua positiivisiksi kokemuksiksi.

“Sitä sitten oppii käyttämään hyväkseen näitä, että joka paikkaan kulkee kirjan kanssa. Että jos oottaa tunnin taikka kaks tai kolme, niin se ei sillai niinku hätkäytyä ja ajattelee, että onpas kiva mahdollisuus olla kaikessa rauhassa ja lueskella”. (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Hyväksymiseen liittyy oman tehtävän ja oman paikan löytäminen työssä.

“...hyväksymään sen, että ei voi systeemeitä muuttaa, eikä kovin suurelta osalta vaikuttamaan, mutta sitten voi kohdata yhen ihmisen...” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Omaan taustaan liittyviä asioita aletaan hyväksymisvaiheessa tarkastella kriittisemmin kuin ennen. Lähetystyöntekijöiltä oli jäänyt tässä vaiheessa Suomen ihannointi taka-alalle.

“Tuntu ihan ouvoltakin, että Suomessa syövät mansikkatäytekkä taikka jäätelöä tai jotain muuta, en muistanu enää. Että aatteli, että tää nyt on tätä, että tää kuuluu tähän.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

6.4 “Mää koen sen hyvin rikkaana, että on kaks eri maailmaa.”

Jokainen vieraaseen kulttuuriin menijä ratkaisee kulttuuriin suhtautumisensa oman persoonansa kautta. Metsälä erottaa kulttuuriin suhtautujissa kolme eri tyyppiä: koteloituja, kosmopoliitti ja piileskelijä. Koteloituja sopeutuu ja sulkeutuu ulkomaalaisyhteisöön ja minimoi kontaktit paikalliseen väestöön. Vieras kulttuuri on tarkoituksellisen paha ja oma kulttuuri tuntuu ainoalta oikealta tavalta elää. Vierasta kulttuuria kohtaan koetaan vihaa ja ärtymystä ja sitä sekä paheksutaan että halveksitaan (Metsälä 1990, 20).

Kosmopoliitti sopeutuu molempiin yhteisöihin ja pitää yhteyttä molempiin kulttuureihin sekä omaansa että vieraaseen. Hän on optimisti, huumorintajuinen ja empaattinen kulttuurissa toimija. Hän on utelias ja kiinnostunut vieraasta kulttuurista ja hyväksyy siinä eteen tulevia ilmiöitä. Kosmopoliitti on valmis kouluttamaan itseään vieraan kulttuurin koodiston tuntijaksi ja valmis hakemaan kulttuurikontakteja vieraassa maassa (Metsälä 1990, 19).

Piileskelijä sopeutuu vain paikalliseen kulttuuriin. Hän minimoi kontaktit ulkomaalaisyhteisöön, ihastuu paikalliseen kulttuuriin ja katkaisee siteet omaan taustaansa. Hän omaksuu vieraan kulttuurin tarjoamia elämänmalleja ja hylkää omia. Häntä voidaan kutsua myös “goes native” -tyypiksi (Metsälä 1990, 19).

“Lopuksi mä ajattelin, että mitäs säilyttämistä siinä on (suomalaisessa kulttuurissa TL), et kyll se sitten lopuks muuttu siihen, että aika negatiivisesti ajatteli. Negatiivisesti katteli suomalaista kulttuuria ja suomalaista elämänmuotoa ... minä etäännyin siitä, enkä sillä tavalla osaa sitä suomalaisuutta yhdistää, että se on jotakin niinku hienoa.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

Haastattelemieni lähetystyöntekijöiden kuvauksista suhteessaan vieraaseen kulttuuriin voidaan löytää piirteitä em. tyypeistä. Thaimaan lähetin kertomuksesta tulee esille oman elämäntavan ja kulttuurisen käyttäytymisen muuttuminen vieraan kulttuurin kaltaiseksi. Hän on kokenut vieraan kulttuurin muuttavan omaa suhtautumistaan omaan perinteeseensä. Thaimaan lähetin puheenvuoroissa johtavana ajatuksena on suomalaisuudesta irrottautuminen ja thailaisen ajattelun, maailmankatsomuksen ja elämäntavan suhteuttaminen myönteisellä tavalla omaan ajatteluun ja elämään. Suomalaisuus ja vieras kulttuuri käyvät jatkuvaa vuoropuhelua kertojan kokemuksissa.

Thaimaan lähetillä elämäntapa muuttui myös käytännössä thailaiseksi elämäntavaksi. Yhdentoista vuoden aikana hän asui neljässä eri paikassa, jotka muuttuivat koko ajan thailaisemmiksi. Ensimmäinen oli ulkomaalaisyhteisö, toinen sijaitsi ulkomaalaisten ja thailaisten yhteisellä asuma-alueella *“siinäkin oli länsimaalaisia, mutta oli thailaisiakin”*, kolmas ja neljäs asunto sijaitsi jo kokonaan thailaisella asuinalueella.

“Mää aloin huomata siinä kulttuurissa semmosia mukavia, hienoja piirteitä, joita mä arvostin, joista mä tykkäsin. Ja mä aloin niinku päästä irti suomalaisuudesta, niinku tietyistä asioista suomalaisuudessa. Ja sitten tärkeätä varmaan oli että mä olin jollakin tavalla koko sen ajan, mitä olin, niin mä tunsin turvallisuutta. Mulla oli niinku semmosia tekijöitä, että mää en ollu turvaton, mää pystyin löytämään uusia ja ettimään uutta.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

Kolumbiassa työskennellyt pastori kuvaa omaa kulttuuriin suhtautumistaan hyvin ehdottomana. Häntä voidaan eniten pitää piileskelijänä, joka omaksuu vieraan elämäntavan itselleen ja hylkää aikaisemman tapansa elää.

“Elää siellä sillä tavalla, niinku Suomee ei olis olemassa, koska silloin kun elää sillä tavalla, että huokasten aina välillä, että onneks on olemassa Suomi, niin silloin se sitoutuminen ei oo aitoo.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Afrikan lähetti muistuttaa kosmopoliittia. Hän kertoo loppuyhteenvedossaan olevansa onnellinen Afrikassa ja nauttineensa työvuosista siellä, mutta kaiken taustalla on selkeä nimikoituminen suomalaiseksi. Hän arvostaa suomalaista taustaansa, vaikkei sitä asetetakaan arvokkaammaksi kuin afrikkalaisuutta.

“Että siinä on monta semmosta, josta niinku todella, jota niinku omassa taustassa arvostaa, ei se tarvii olla sitä, että ne olis välttämättä parempia, mutta että tietää monta semmosta asiaa, jotka sitten tekkee elämän helpommaksi, et siinä ei tarvii tämmöistä arvoasteikkoo olla, mutta elämää helpottavaa.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

“Mää koen sen hyvin rikkaana, että on kaks eri maailmaa, jossa on ihan eri prioriteetit Tavallaan sitten sen aina huomaa, kun menee sinne, niin Dar es Salamin lentokentällä ihan eri vaihe päälle ja sen niinku kokenu, että sekä siellä että täällä ei vertaile. Ei vertaile, että siellä sitten elää niitten, et se olis täys mahottomuus siellä toimia, jos kaikesta vertailis ja ajattelis, että tätä vois auttaa ja tätä näin.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Metsälän mukaan pitkäksi venynyt maassa olo tuo monesti esiin sellaisia syvällisiä kulttuurisia ongelmia ja eroja, joiden takia muuttajat ovat eristäytyneet omiin “kulttuurikupliinsa”, omien maanmiestensä kanssa eroon isäntäyhteisöstä. He ovat nähneet pettävän länsimaalaistuneen pinnan alle, ja löytäneet itämaisen psyykeen, mutteivät ole osanneet tulla toimeen sen kanssa. On huomattava, että vieraan kulttuurin tapojen ja näkemysten omaksuminen omaan näkökulmaansa on yksilöllisten ratkaisujen tulos. Vielä enemmän eroja on näiden tietojen soveltamisessa, toisin sanoen siinä, toimitaanko oman vai vieraan kulttuurin ehdoilla (Metsälä 1990, 18 - 19)

6.5 “Lopuksi me ei ollenkaan ajateltu, että me ollaan jossakin ulkomailla...”

Sopeutumisprosessin viimeisenä vaiheena on ns. sopeutumisvaihe, jonka aikana muuttaja kokee olevansa kotonaan uudessa ympäristössä. Paikallinen kulttuuri ja elämäntapa ovat hänelle erilainen vaihtoehto, yhtä hyväksyttävä tapa elää kuin oma kotikulttuuri. Sopeutuminen ei tarkoita uuden kulttuurin täydellistä hallitsemista, hyväksymistä ja tuntemista. Ajoittain kulttuurishokin oireita voi edelleenkin esiintyä, mutta ne ovat usein ohimeneviä ja hallittavissa. Uuden kulttuurin oppimisessa ei ole kysymys siitä, että oma kulttuuritausta hylättäisiin. Sen lisäksi opitaan jotain uutta. Lopputuloksena on kahden pelin sääntöjen hallitseminen, kun aiemmin osattiin vain yhden (Alho 1994, 125 -127).

Sopeutumista ei voida mitata määrällisesti. Sen sijaan sopeutumisen laatua voidaan arvioida. Lähetystyöntekijät arvioivat itse niitä tekijöitä, joiden avulla he kokivat sopeutuneensa. Niitä olivat mm. käyttäytymistapojen omaksuminen, arkielämän kokemukset, maailmankuvan muutokset, suhtautuminen omaan kulttuuriin ja elämänlaadun arviointi.

“Tietysti se tarttuu jollakinlailla se toinen kulttuuri. Ainakin semmoset käyttäytymistavat, että niitä ainakin omaksu, jotta niinku pärjäis, koska ihmisen on aina pärjättävä siinä, missä se on. Sen täytyy niinku itsekunnioitus säilyä, niin sen täytyy niinku oppia jollakinlailla niinku antamaan takasin myöskin, et se ei voi antaa toisen tallata allensa täysin.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Sopeutuminen näkyy myös arkielämän kokemuksissa. Alun epävarmuus ja pelko on muuttunut *“tavalliseksi arkielämäksi”*.

“Lopuksi me ei ollenkaan ajateltu, että me ollaan jossakin ulkomailla tai jotain. Eikä me osattu, eikä niinku pelätty siellä kotona mitää, eikä tämmöstä. Tunnettiin olomme ihan tavalliseksi arkielämäksi, mitä ihmiset viettää.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

Myös oman maailmankuvan ja työn sisällön kannalta painopistealue muuttui sopeutumisen myötä. Haastattelusta käy ilmi, että lähetillä oli ollut kuva siitä, mikä hänen työnsä sisältö tulee olemaan, ennekuin uusi kulttuuri oli kohdattu. Sopeutumisen myötä maailmankuvaa ja oman tehtävän taustoja arvioitiin uudelleen.

“Se kristillisyys, mitä länsimaalaiset lähetystyöntekijät lähtee tuomaan sinne, kun ne kohtaa, kohtaa tämän thaimaalaisuuden, niin se kristillisyys muuttuu kanssa. Niin kävi meille, että meidän teologiset painotuspisteet niinku muuttu eri kohtaan, kun kohdattiin tää (thailaisuus TL).” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

“Sitten vuosien aikana alon etäännyä sitten myös omasta perinteestä, omasta kristillisestä tulkinnasta ja ymmärtää sitä ihmisten ajattelutapaa ja sitä kulttuuria. Ja niinku sillä tavalla katto kristillisyyttä ja omaa maailmankuvaa eri vinkkelistä, mitä oli kattonu Suomessa.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

“Täydellinen” sopeutuminen lienee mahdotonta. Se edellyttäisi uuden kulttuurin täydellistä osaamista ja ymmärtämistä. Niin perusteellisesti kukaan ei ymmärrä omaa kulttuuriaankaan. Kukaan ei varmastikaan ole täydellisesti sopeutunut edes kotikulttuuriinsa. Mutta riittävästä sopeutumisesta voidaan kyllä puhua. Sopeutumisvaiheet onnistuneesti läpikäynyt henkilö tiedostaa entistä selkeämmin oman kulttuuritaustansa ja sen vaikutukset omalla kohdallaan. Samalla hän on oppinut riittävässä määrin uuden kulttuurin pelisääntöjä ja osaa toimia niiden mukaan sekä itseään että ympäristöään tyydyttävällä tavalla. Hänen käytössään on samanaikaisesti sekä oman että uuden kulttuurin koodistot ja hän pystyy siirtymään luontevasti ja tarkoituksenmukaisesti koodistosta toiseen vaihtuvien tilanteiden edellyttämällä tavalla (Alho jne. 1996, 126). Esimerkiksi rehellisyys ja loukkaava puhe voidaan erottaa toisistaan eri kulttuureista opitun koodiston mukaan.

“Halus säilyttää niinku suomalaista rehellisyyttä, ja niinku rehellisyyttä itteensä kohtaan ja rehellisyyttä toisia kohtaan, joka siinä kulttuurissa

ei ole sillä tavalla. Että varmasti halus pitää kiinni. Mutta siihenkin myöhemmin avautu uusia näkökulmia, että ei se niinku aina oo välttämätöntä, että paukutellaan suoraan. Ei se rehellisyys ja suorapuheisuus mun mielestä sitte aina oo oikein, ois aina oikeutettua. Voi ajatella, se thailainen ajattelutapa, että toisen loukkaamista pitää välttää, joskus menee sen edelle, että minä sanoa paukauttasin. Kyllä minä sillä tavalla oon tullut thailaisemmaks ja luopunut siitä, ei voi sanoa, että rehellisyydestä, mutta tämmösestä suorapuheisuuden ensimmäisenä prioriteettina pitämisestä.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

7 “... MIKÄ ON KULTTUURIA JA MIKÄ ON SANAA.”

Lähetystyöntekijät puhuvat haastatteluissaan paljon työstään. Tehtävät ovat vaihdelleet postimerkin liimauksesta vaativiin leikkauksiin. Haastateltavat olivat toimineet mm. seurakuntatyössä, esimiestehtävissä, vastaavana lääkärinä, pappina, opettajana ja lastenhoitajana. Kaikilla oli ollut useita eri tehtäviä työssään. *“Kaikkea, hirveen paljon kaikkea.”*

Muukalaisanalyysissään Kristeva toteaa sopeutumisen tapahtuvan työn kautta. “Heti kun muukalaisilla on toimintaa tai intohimo, he juurtuvat”. Silloin sopeutuminen on intensiivistä (Kristeva 1992, 19). Työ antaa vieraassa maassa keinon ilmaista itseään. Se on ikäänkuin “maa”, johon voi juurtua ja jonka voi kokea henkilökohtaiseksi omaisuudekseen (Kristeva 1992, 27). Lähetystyön sisällä on tärkeä löytää työn ja kulttuurin välinen vuorovaikutus. Työhön ja uskontojen vuorovaikutukseen kulttuurisessa kontekstissa liittyy väistämättä myös muukalaisuuden ja vierauden kokemuksia.

7.1 "...hirveen itsenäinen työ..."

Kortteinen on suomalaista palkkatyötä koskevassa tutkimuksessaan löytänyt haastateltavien tarinoista perustyyppin, joka toistuu kaikissa tarinoissa. Tarinan toistuvat perusosat ovat 1. on kovaa 2. yrittää selvitä ja 3. on selvinnyt ja on siitä ylpeä. Tarinat edellyttävät sitä, että haastateltavat ovat tulleet tutuiksi tutkimuksen aikana ja keskustelussa on päästy ns. onnellisuusmuurin tuolle puolen (Kortteinen 1992, 43).

Tämä tapa jäsentää omaa työtään tulee Kortteisen mukaan esille kaikissa hänen lukemissaan haastatteluissa ja elämänkerroissa, riippumatta siitä kuka puhuu, mistä työstä on kysymys ja missä elämänvaiheessa kertoja sattuu olemaan. Sama rakenne ja teema toistuu niin nuorten kuin vanhojenkin puheissa, sekä miehillä että naisilla. Tämän rakenteen sisällä aihepiirit ja puhettavat saattavat huomattavastikin vaihdella (Kortteinen 1992, 44). Tätä ajatusmallia Kortteinen kutsuu tutkimuksessaan 'eetokseksi'. Suomalaisen työn eetoksessa on keskeistä työstä selviytyminen ja siitä saatava kunnia (Kortteinen 1992, 50). Alhon tutkimuksessa mukana olleet kehitysyhteistyöasiantuntijat pitivät työn arvon korostamista yhtenä kulttuuriin sopeutumisen edistäjänä. Työhön kuuluu suunnitelmallisuus, ruumiilliseen työhön tottuminen, ahkeruus, tunnollisuus, "raivaajajhenki" ja kyky innostua uusista haasteista (Alho 1980, 193-194).

Kortteinen analysoi työn kulttuurista 'eetosta' erilaiseksi eri maissa. Hänen mukaansa kaikki kansakunnat rakentavat omat itseä koskevat myyttinsä, jossa oma kansa esiintyy hyvin suotuisassa valossa (Kortteinen 1992, 75). Jotta löytyisi suomalainen eetos, Kortteinen tekee kansainvälisiä vertailuja. Välimeren kulttuuria hän luonnehtii seksuaaliseksi kulttuuriksi. Saksassa taas keskeistä on uskonto ja raha. Hänen mukaansa työn eetoksesta puuttuu Suomessa sekä seksuaalinen elementti että rahan ansaitsemisen etusijalla pitäminen. Suomalaisuuteen liittyy perinteisesti kova työ ja 'pärvääminen', joskus itsensä uhraaminenkin (Kortteinen 1992, 75 - 77).

Omassa aineistossani lähettien kertoessa lähetystyöstä ja sen sisällä kulttuurin kohtaamisesta voidaan löytää yhtymäkohtia Kortteisen löytämän työn jäsentämistavan kanssa. Lähetit olivat kokeneet työnsä alkuvaiheen

vieraassa ympäristössä vaikeaksi. Sinnikäs työn jatkaminen oli tuottanut tuloksen, joka tuntui jälkeinpäin palkitsevalta.

Kortteinen mainitsee Suomessa vallinneen perinteisesti karun luonnon säätelemä kova talonpoikainen ja protestanttinen työmoraali. Kansainvälisesti verrattuna talonpoikainen tausta on Suomessa vielä hyvin lähellä. Sen vaikutukset näkyvät edelleen suomalaisten suhtautumisessa työhönsä. (Kortteinen 1992, 30, Ollus ym. 1990, 143) Lähettien kertomuksissa tulee esille myös ristiriitatilanteita, jotka johtuvat erilaisesta suhtautumisesta työhön eri kulttuureissa. Suomalaisen käsityksen mukaan työ täytyy tehdä nopeasti, tehokkaasti ja järjestelmällisesti.

“Me haluttiin niinku nopeesti tehdä. Haasteet oli niin isot, ni aika nopeesti pistettiin isoja systeemejä pystyyn. Näijen isojen systeemien pyörittäminen ni vaati hirveesti työtä ja se vaati paljon aikatauluja Olis voinu tehdä sillätavalla, että olis voinu rauhallisempaan tahtiin tehdä. Lähteny sellaseen ihmisten elämän luonnolliseen tahtiin menemään. Se kaupungin kiireinen tahti tuli meille. Meijän länsimaalainen haluaa tehdä paljon työtä. Me ehkä jätettiin kirkolle semmonen pikkusen raskas taakka sen työn paljouden ja tahdin, tämmönen perintö.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Kristevan mukaan maahanmuuttaja haluaa löytää sellaisia töitä, joita, paikalliset asukkaat eivät halua tehdä. Näiden töiden avulla vieras haluaa päteä ja tulla hyväksytyksi. “Muukalainen investoi itseään ja kuluttaa itseään sekatyöläisenä, mutta myös avantgarde-alojen tienraivaajana, erikoisten tai huippuammattien yllättävänä specialistina” (Kristeva 1992, 28). Tällaista asennetta lähetystyöntekijät myöskin pohtivat todetessaan, että heidän työnsä oli monipuolista ja haastavaa.

Hermajan tutkimuksen mukaan lähettien suurimmaksi tyytyväisyyden aiheeksi nousi työ. Työ on ollut haastavaa, mielekästä, palkitsevaa, tarpeellista ja itsenäistä. Työtä on ollut paljon ja lähetti on saanut tehdä sellaista työtä, mistä pitää (Hermaja 1988, 71). Alhon tutkimuksen mukaan Tansaniassa ja Sambiassa toimineet kehitysyhteistyöasiantuntijat olivat puolestaan kokeneet suurimmat pettymyksensä työsuorituksissaan. Heillä oli ilmeisesti suuret odotukset työn suhteen, jotka eivät olleet täyttyneet (Alho

1980, 198 - 199, Hermaja 1988, 72).

Alhon tutkimuksessa (Alho 1980, 71-72) kehitysyhteistyöasiantuntijat painottivat vapaa-ajan merkitystä ulkomailla työskennellessä. Vapaa-ajalla oli mahdollista harrastaa uusia ja erilaisia asioita kuin Suomessa. Toisaalta esimerkiksi kulttuuriharrastukset olivat vähäisempiä. Myös rahaa harrastuksiin oli käytettävissä enemmän kuin Suomessa. Huomioitavaa on, että lähetystyöntekijät puhuivat vain vähän vapaa-ajasta. Syynä voi olla haastattelun painottuminen työhön ja työn kokonaisvaltaisuus.

Alhon tutkimuksen mukaan (Alho 1980, 75) kehitysyhteistyöasiantuntijat hallitsivat työnsä ja työtilanteensa sekä ammatillisesti että käsitteellisesti. Työtä koskevat kysymykset tuottivat sekä pisimmät että jäsentyneimmät vastaukset. Tämä saattaa johtua haastattelutilanteesta ja kysymystenasettelusta. Huomioitavaa kuitenkin on, että tässä tutkimuksessa esimerkiksi Kolumbian lähetille työn merkitys on liki yhtenevä elämänsisällön kanssa.

“Joka sunnuntai oli sellanen olo, että ei voi olla totta, voiks tää olla taas hienompaa ja hienompaa joka kerta. Et niiden vaikeuksien ja perhehuolien ja alkuvaikeuksien kanssa siinä työssä, niin mulle pappina ne jumalanpalvelukset oli kaikkein tärkeimpiä. Sillon kun se alko toimia sellasena yhteisöllisenä jakamisen paikkana. En mä ole ikinä kokenu tällasta.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Työn menetelmät määräytyivät myös siitä yhteiskunnallisesta kontekstista, jossa lähetti toimi. Kolumbian lähetin menetelmänä oli tutustua ja osallistua olemassa oleviin rakenteisiin.

“Ei voinu kuvitella, että me oltas siellä vuokratuissa tiloissa odoteltu, että ihmisten nyt sopis tulla sitte kirkkoon, vaan meidän piti mennä sinne, missä ihmiset elää, keksii kaikki mahdolliset keinot ja tekosyyt ja kansanjuhlat ja kissanristiäiset, mitä vaan keksittiin siinä ihmisten kanssa elämiseen ja sillä tavalla luottamuksen saavuttamiseen.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Puhuessaan työstä Kortteinen (Kortteinen 1992, 47) on todennut

miesten ja naisten välillä selkeitä eroja. Miesten puheeseen liittyy riskinottoja ja rationaalisten ratkaisujen tekemistä oman terveyden menettämisenkin uhalla. Naiset puhut samoista asioita kuin miehet, mutta täysin toisesta näkökulmasta. Naisilla on taipumus pohtia itseään toisten kautta. Hän on auttaja, avustaja ja uhraaja. Oma elämä käytetään toisten eteen ja samalla noudatetaan toisten ihmisten kohdistamia odotuksia.

Haastateltavien puheesta voidaan löytää samoja piirteitä, vaikka lähetystyö luonteeltaan onkin kokonaisuudessaan auttavaa, kohtaavaa ja sosiaalista. Naislähetit toimivat terveydenhoitotyössä, lastenhoitajina ja sosiaalityössä. Heidän puheissaan tuli usein esille ihmisten kohtaamiseen liittyvää pohdintaa ja yksityiskohtia. Miehet puolestaan puhuivat työnsä rakentavasta, kehittävästä ja organisoivasta puolesta, vaikka mukana olikin kohtaavan työn elementti.

Suomalaisen työn analyysissään Kortteinen (Kortteinen 1992, 190) pohtii vapauden merkitystä työssä. Hänen mielestään suomalaisen työn olemukseen kuuluu vapauden ja yksityisyyden hakeminen. Itselle järjestetään tilaa, joka pidetään oman mielen mukaisessa järjestyksessä. Lähetystyön olemukseen kuuluu myös itsenäisyys ja vapaus päättää omasta työstään.

“Mul oli hirveen itsenäinen työ, elikkä mä en ollu oikeestaan vastuussa muualle kuin Lähetysseuraan siitä, mitä siellä tapahtu.”
(mies, 37, pastori, Kolumbia)

7.2 “... kontekstuaalista teologiaa.”

Lähetystyöntekijältä työn ja oman roolin löytyminen edellyttää myös tasapainon löytymistä kulttuurin ja uskonnon välillä. Kuten edellä on todettu, muuttaja tarvitsee kyetäkseen työskentelemään vieraassa kulttuurissa, maailmankuvallista joustavuutta. Työn painopisteet joudutaan asettamaan kulttuurin mukaan. Ahosen mukaan evankeliumi pukeutuu aina jonkin kielen ja kulttuurin asuun: “Kristilliseen uskoon sisältyy universaalisuuden ja paikallisen kulttuurin ja ympäristön elämää uudistava jännite. Jotta usko

juurtuisi elämän voimaksi, sen on löydettävä kunkin kulttuurin piiristä sellaiset muodot, jotka ihmiset kokevat itselleen läheisiksi. Oman kansan elämäntuntojen on heijastuttava uskon tulkintaan.” (Kotimaa 13.6.1997).

Lähetystyöhön kuuluu olennaisesti uskontojen kohtaaminen. Lähetit työskentelevät eri maailmankatsomusten rajalla. Samalla ollaan tekemisissä kulttuuria muuttavien ja muokkaavien kysymysten kanssa. Thaimaassa lähetystyössä toimiva Pekka Hiltunen on kuvannut kulttuurin ja lähetystyön suhdetta: “Lähetystyöntekijän uskomattoman vaikea tehtävä on olla aina erottamassa hiivaa taikinasta, jotta voisi sekoittaa vain hiivaa uuteen taikinaan ja siirtää mahdollisimman vähän toisessa paikassa ja toiseen aikaan syntyneitä ihmisten tapoja asemamaahansa.” (Hiltunen 1995, 16).

Thaimaan lähetti hahmotti kulttuurien ja uskontojen vuotovaikutusta puheella, jossa kulttuurin ja uskonnon vuorovaikutusta pohdittiin monesta eri näkökulmasta. Puheessa arvioidaan lähetystyön merkitystä kulttuuria muuttavana toimintana. Samalla se syväluotaa lähetystyön sisältöpainotusten muotoutumista kulttuurisessa kontekstissa. Aluksi haastateltava puhuu kulttuuria muuttavista tekijöistä ja lähetystyön vaikutuksesta muutokseen.

“Meidän työ oli niin häviävän pieni promille sen kansan väestä, että eihän me sillä tavalla pystytty muuttamaan sitä joukkoa. Kristittyjen määräkin on 0,5 %, niin se ei voi muuttaa oikeastaan sitä kansaa paljon. Mikä se muutos tulee on tää länsimaalainen kulttuuri, joka tulee liikemaailman mukana ja television kautta ja elokuvien kautta. Niinku tää muuttaa ja niinku kaupunkilaistuminen, se että ihmiset tulee asumaan kaupunkiin, ni se muuttaa.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Lähetystyön tuloksena syntyneet kristilliset kirkot ja seurakunnat muodostavat valtakulttuurin sisälle jonkinlaisen alakulttuurin (ks. Metsälä 1990, 13). Tässä alakulttuurissa on mukana aineksia sekä valtakulttuurista että “uudesta” kulttuurista.

“Jos ajatellaan sitä pientä yhteisöä, jossa aluksi oli vain yks seurakuntalainen, kyllä me varmasti muutettiin sitä.” (mies, 47,

pastori, Thaimaa)

Lähetystyön pyrkimyksenä on ollut löytää niitä kulttuurisia aineksia, joiden varaan kristinusko voi rakentua. Taustalla on kuitenkin pitkät perinteet kristinuskon "tuomisesta" toiseen kulttuuriin. Perinteet ovat niin syväälle juurtuneita, että paikallisten nuorten kristittyjenkin on ollut mahdotonta erottaa kristinuskon sisältöä ja kulttuurisia muotoja toisistaan. Vieläkin lähetystyöntekijä puhuu thailaisista kristityistä "meidän kirkon jäseninä".

"Mehän pyrittiin siihen, ettei me tuotas länsimaista kulttuuria sinne, tai sanotaan että länsimaista kristillistä kulttuuria ei tuotas sinne. Tää tarkoitti lähinnä meillä jumalanpalvelusmuotoja, musiikkia ja sitten ihan noin kirkkojärjestysysteemissä pyrittiin myöskin siihen että olis jossain rakenteissa, kyseltiin, mikä olis thailaista, että tällä tavalla. Mutta thailainen kristillisuus oli jo vanhaa ja se niinku tämmönen kontekstualisointi, se itse asiassa koki vastustusta thailaisten taholta. Thaimaalaiset ajatteli, että tää on kristillistä, ne samasti länsimaalaisuuden muodot samaan niinku kristillisuus. Se kesti ihan kymmenen, kymmeniä vuosia, toistakymmentä vuotta, että nyt thaimaalaiset arvostaa omaa tai meidän kirkon jäsenet arvostaa omaa kristillistä musiikkia, esimerkiks tämmöstä thaiperäistä musiikkia ja luovat omaa musiikkia ja kehittävät thaidraamaa ja kehittävät thaitanssia ja tällälailia. Ja alkavat luoda thailaista teologiaa. On olemassa niinku kristinuskon ydin ja kristinuskon muodot." (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Lopuksi tullaan lähetystyön vuorovaikutukselliseen luonteeseen. Vaikka lähetystyössä viedään uskontoa ei - kristillisen kulttuurin keskelle, työ on luonteeltaan dynaamista ja prosessinomaista. Sekä toinen kulttuuri että kristinusko muuttuvat. Tämä on yksi Suomen Lähetysseuran toimintaperiaatteista. Eri kulttuurisessa tilanteessa syntynyt teologia voi toimia peilinä ja suunnannäyttäjänä Lähetysseuran työlle (SLS:n vuosikirja 1996, 14). Kulttuurikontakteilla ei tarkoitetaakaan tiettyjen kulttuurien osatekijöiden siirtoa kulttuurista toiseen, vaan jatkuvaa vuorovaikutusprosessia eri kulttuureja edustavien ryhmien välillä (Metsälä

1990,11). Kiinnittyminen uuteen kulttuuriin tapahtuu oman tehtävän ja vieraan kulttuurin muotoutumisesta uudenlaiseksi kokonaisuudeksi.

“Mutta kyllähän kristinusko muuttaa sitä kulttuuria, jos ajatellaan arvomaailmaa, sitä mihin ihmiset uskoo ja maailmankuvaa ... se kristillisyys, mitä länsimaalaiset lähetystyöntekijät lähtee tuomaan sinne, kun ne kohtaa, se kohtaa tämän thaimaalaisuuden, niin se kristillisyys muuttuu kanssa Ja kun me etsittiin niinku thailaisesta kulttuurista niinku siltoja, niinku yhtymäkohtia kristinuskoon, mikä on niinku Jumalan kädenjälkeä siinä kulttuurissa, niin me jouduttiin painottamaan eri tavalla eri asioita kuin täällä. Tässä prosessissa sekä thailainen arvomaailma, maailmankuva muuttu että meidän länsimaalainen maailmankatsomus, kristillisyys, painotukset muuttu. (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Esimerkkinä siitä, kuinka sama käsite eri kulttuurissa ja uskonnossa merkitsee ja viestittää eri sisältöä, haastateltava mainitsee käsityksen rakkauden merkityksestä.

“Jos sano jollekin, että Jumala rakastaa sinua, niin ne loukkaantu, niin alhainen jumalako sulla on, joka vielä rakastaa. Munkitki on päässy paljon korkeammalle, kun tää sun jumala. Ne on päässy irti rakkaudesta.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Julia Kristeva on puhunut lähimmäisen rakkauden ja muukalaisuuden yhteydestä toisiinsa: “Muukalaisen vieraantuminen lakkaa lähimmäisenrakkauden universaalisuudessa. Sillä jos Raamattuun uskovan tulee rakastaa lähimmäistään niin kuin itseään, lähimmäinen on jokainen ihminen. Olet yksin, mutta lähimmäisiä sinulla on paljon. Muista tarkoin, että lähimmäisesi ei ole vain veljesi, sukulaisesi, liittolaisesi. Jokaisella on lähimmäisinään kaikki ihmiset” (Kristeva 1992, 90). Lähetystyön tehtävänä on pohtia, kuinka tämä rakkaus ilmaistaan eri kulttuureissa.

Suomi näyttää maailmalta katsottuna yhtenäiskulttuuriin kuuluvaksi. Uskonnollinen perintömme vaikuttaa edelleen kulttuuriimme ja yhteiskuntarakenteisiin.

“Me on eletty täällä semmosessa yhtenäiskulttuurissa, et Suomessa must tää kirkko ja tää uskonto, tää luterilaisuus on vielä kaikkialla ja me kaikki ikäluokat läpästään se. Ja me ei niinku päästä siitä täällä eroon, mutta siellä selvästi huomaa, et se on tietyllälaila maallisempi se kulttuuri, että siellä ne ryhmät, jotka voimakkaasti on jotain uskovia, johonkin uskovia ja sitten niitä, jotka on täysin vieraantuneita siitä. Ja se ei enää ulotu johonkin semmoseen yhteiskunnan rakenteisiin.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Uskonnot eivät ole “puhtaita”, vaan lähetystyössä törmätään synkretismiin eli uskontojen sekoittumiseen.

“Tulee näitä poppamiesten viiltohoitoa saaneita lapsia. Varmaan yhdeksän kymmenestä on käyny poppamiehen luona ja kuitenkin kun isältä ja äitiltä kysyy, niin ne sanoo, että käy joka pyhä kirkossa ja ovat kristittyjä.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Kolumbian lähetti oli pohtinut myös uskonnon ja politiikan välistä yhteyttä. Kolumbiassa maan tilanne edellyttää yhteiskunnallisen tilanteen tiedostamista, jotta luterilainen kirkko ei huomaamattaan joutuisi politiikan välineeksi. Lähetti voi olla tekemisissä yhteiskunnan syvärakenteiden kanssa, jossa hän joutuu arvioimaan tarkkaan toimintansa tarkoituksen.

“Kolumbiassa kun ollaan kansan kanssa tekemisissä, niin siinä ollaan aina tekemisissä vallankumouksen siemenen kanssa. Sillon kun ruvetaan kansan kanssa organisoimaan asioita, niin siinä joutuu väkisinkin tekemisiin vallankumouksen siemenen kanssa.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

“Joinain vaikeina hetkinä mää rupesin miettimään sitä, että mitä tässä on tapahtunu, että ollaanks me jonkun sissiliikkeen hengellinen peitetarina, niin mää rupesin miettimään, että jos me ollaan kaikki avoimesti tehty, ei olla koskaan suljettu ovea, niin että siellä piiloteltas jotain, pidettäis salaisia kokouksia, vaan sinne on aina kaikki tervetulleita, niin sillonhan meillä ei oo mitään huolenaihetta. Ja jos

siellä on saarnattu Kristusta, eikä politiikkaa, eihän sittenkään ole mitään huolenaihetta.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Ranskan lähetti tiedostaa oman taustansa ja sen merkityksen hänelle itselleen, mutta hän haluaa erottaa suomalaisuuden ja tehtävänsä lähetystyöntekijänä toisistaan.

“Mun mielestä semmonen tietty kansallinen asia niinku pitäs olla siinä lähetystyössä taka-alalla. Se on niinku minua, se on voimakas osa minua, mut sit en mä oon viemässä suomalaisuutta mihinkään, enkä siis suomalaista tapaa esimerkiksi uskoa Jumalaan. Että en mä voi sitä olla markkinoimassa mihinkään muualle, vaan mun pitäs löytää siitä kristinuskosta joku semmonen universaali juttu.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Kaikkien haastateltavien puheesta käy ilmi jatkuva vuoropuhelu kulttuurin ja uskonnon välillä. *“Siellä joutu koko ajan peilaamaan, mikä on kulttuuria ja mikä on sanaa.”*

7.3 “Mitä pitempään siellä on, niin sitä vähemmän sitä monia asioita tajuaa.”

Läheteillä oli paljon kokemuksia vieraudesta ja muukalaisuudesta. Vaikka he kokivat sopeutuneensa uuteen yhteisöön, he eivät voineet välttyä jatkuvasti törmäämästä tilanteeseen, jossa he olivat ulkopuolisia. Vieraana olemisesta käytetään toiseuden käsitettä. Kristeva esittää syvällisen analyysin toiseuden paljastavuudesta: “Vieraan kasvojen edessä paljastuu pakostakin salainen tapamme katsoa maailmaa” (Kristeva 1992, 15).

Vierauden kohtaamisessa molemmat osapuolet kohtaavat sekä toisensa että itsensä. Puhuessaan maan tavoista, suhteestaan paikallisiin ihmisiin, työntekijän roolistaan ja uskonnollisesta kontekstista haastateltavat toivat esille toiseuden kokemuksia. Kristevan mukaan vieraassa maassa asuminen on aluksi mielekästä, koska kukaan ei tunne

taustaasi, mutta vähitellen se muuttuu taakaksi. Jokainen toivoo, että hänet ja hänen syntyperänsä olisi tiedossa (Kristeva 1992, 30).

“Pakko hyväksyä se, että tietyllä tavalla on ulkopuolinen, tietyllä tavalla on ulkopuolinen tarkkailija Se hyväksyä, että ikinä mä en pystys elämään savimajassa. Se olis ihan täys mahdottomuus. Musta on ihana vierailija ja kokea ystävällisyyttä, mutta tajuta se, että mitä mä oon kolkkyt vuotta täällä (Suomessa TL) eläny, niin minä en voi sitä muuttaa Minusta ei voi tulla tansanialaista koskaan, se niinku hyvin vahvasti, että minä en voi koskaan samastua, minä en voi samastua tansanialaiseen naiseen, mutta sitten minä voin olla solidaarinen.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)”

Eri asemassa olemista hän konkretisoi seuraavalla esimerkillä.

“Jos tansanialaisella, niillä minun naapureilla tulee jokin ongelma niin ne on täysin niijen lakien alaisia siellä Jos minulle tulee joku ongelma, niin lentävien lääkärin kone hakkee minut Nairobiin ja lennättää Suomeen, että koskaan en voi samastua, mä oon eri asemassa aina.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)”

Muukalaisena oleminen tulee esille ihmissuhteissa. Olemme tottuneet ajatukseen että ystävyuden yksi merkki on tasa-arvoisuuden kokeminen. Ystävyuden käsite muokkautuu uudelleen suhteessa vieraan kulttuurin edustajaan. Alhon tutkimuksessa kehitysyhteistyöasiantuntijat olivat kokeneet ystävyuden samoin kuin lähetystyöntekijät. Ystävyys afrikkalaisen kanssa koettiin mahdottomaksi eriarvoisuuden ja hyötymisajattelun takia. Ihmissuhteet tuottavat aina ongelmia sekä kulttuurin sisällä että kulttuurien välillä. Ratkaisut ovat aina yksilöllisiä ja persoonallisia kulttuurista riippumatta (Alho 1980, 140-141). Tansanian lähetti kertoo ystävyystään afrikkalaisen naisen kanssa.

“Hyvin paljon asioita, joita me jaetaan mut sitten tajunnu, että tämmöstä tasavertasta ystävyyssuhdetta ei ikinä voi tulla tansanialaisen kassa. Siis siinä mielessä, että minä oon aina niinku

Liisa ihmemaasta Tarkotan tätä tasavertaisuutta niinku siinä mielessä, että en mää koskaan voi hänelle sanoa, että lähdetäänpä viikonlopuksi Dar es Salamiin ja ollaan siellä rantahotellissa.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Vaikka lähetit kuvaavat ystävyyttä ja yhteenkuuluvaisuutta maan paikallisten asukkaiden kanssa, heidän toiseutensa ei katoa. Näin sanoo 11 vuotta Tansaniassa työskennellyt lähetti.

“Jos yks hoitajista tulis jatkuvasti mun luona kylässä käymään, niin toiset heti sanos, ett mitäs etuutta sinä itsellesi haet.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Kunakin maan byrokraattinen järjestelmä kertoo aikakäsityksestä ja suhtautumisesta ulkomaalaisiin. Olemme Suomessa tottuneet sujuvuuteen ja tehokkuuteen byrokratiassa. Uudenlaisen virastokäytännön opetteleminen on osa kulttuuriin sopeutumista. Tässä sopeutumisessa muuttaja kokee itsensä järjestelmän ulkopuoliseksi.

“Siellä hoki kaheksan vuotta että tää ei voi olla totta. Siihen törmäs jatkuvasti ihan näitten ranskalaisten kanssa. Ei tällänen voi olla totta, että kuka järjestää asioita tälläläilla, et siellä juoksetetaan jostain virastosta toiseen päättömästi ja pyydetään semmosia papereita, mitä edellisellä kerralla ei pyydetty.” (nainen, 51, fil. maist. Ranska)

Asioiden hoitamisessa tulee esille myös käsitys moraalista. Itsensä voi kokea ulkopuoliseksi mm. rehellisyyskäsityksessä. Kaikki haastateltavat olivat tulleet siihen tulokseen, että suomalaiset ovat rehellistä kansaa.

“Siellä jos tulee joku kolari, niin se toinen sanoo, et joo se oli mun vika, et siirretääs tästä autot sivuun ja tehdään paperit ja hän korvaa. Ja sit suomalainen menee sivuun kiltisti ja toinen menee sivuun, sit ne sanoo, et se oli sun vikas, kukaan ei voi todistaa tätä juttua, et se ei enää olekaan hänen vikansa. ... Moraali on tällanen, et se ei pelaa samoilla jutuilla, et siellä täytyy oppia häikäilemättömämmäks jotenki,

et me ollaan hirveen kilttejä” (nainen, 51, fil. maist. Ranska)

Moraalista ja omasta tehtävästä oli Kolumbian lähetillä samankaltaisia kokemuksia kuin edellisellä Ranskasta. Ulkomaalaista kohtaan käyttäytyttiin häikäilemättömämmin kuin oman maan kansalaisia kohtaan. Häikäilemätön suhtautumistapa muistutti lähettiä siitä, että hän on ulkopuolinen.

“Mun palveluksia pyydettiin jatkuvasti, joku tarvitsi kyydin jonnekin, niin totta kai ne pyysi, että voisinks mä heittää tai sitten joku tartti lainaa rahaa ja aika harvoin ne sitten makso takasin.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Aineistosta tulee esille motivaatio samaistua kohdemaansa kansalaisiin. Kulttuurierojen muodostamia raja-aitoja pyritään kaatamaan ja löytämään ymmärtävä suhtautuminen paikallisiin asukkaisiin. Lopulta toiseus on kuitenkin aina läsnä.

“Sitä on kummiskin länsimaalainen. Kuinka vakuuttavasti ja aidosti sitä pystyy olemaan lähellä kolumbialaista, koska välillä tulee sellasia tilanteita, että huomaakin tän toisen ihmisen silmistä, että se yrittää vain käyttää hyväkseen. Et siin huomaa että mä oon sittenkin gringo (amerikkalainen, TL), jota yritetään imee kuiviin Joskus sitä melkein toivois, ettei olis gringon näkönen.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Kristeva kuvaa vieraana olemista: “hän on tarpeeton puhuja, hänen puheensa on käsittämätöntä ja käytöksensä epäsovinnasta.” Tämä kokemus jalostaa vierasta huomaamattomaksi, niin että hän on kokemuksestaan huolimatta aina valmis jatkamaan vieraana olemista (Kristeva 1992, 17). *“Jos mä sais valita asusinko mä Suomessa vai Thaimaassa, niin mä asusin Thaimaassa.”*

Kristeva kertoo ensimmäisestä lähetysaarnajasta Paavalista, että hän oli kosmopoliitti, maailmankansalainen, jonka elämää leimasi muukalaisuus. Hän oli heprealaisten vanhempien lapsi, Rooman kansalainen, puhui äidinkielenään kreikkaa, kasvoi hellenistisessä

ympäristössä ja opetti aramean kielellä. Työssään Paavali omaksui vierasystävyyden ja kirkko peri kosmopolitismen (Kristeva 1992, 84-85). Näin kristillisyyteen muukalaisuus on aina kuulunut olennaisena osana. Postmodernissa maailmassa tapahtuvalla lähetystyöllä on vuosisatoja jopa - tuhansia kestänyt muukalaisuuden perinne.

8 “MUN KRISTITYN IDENTITEETTINIKIN VAHVISTU SIELLÄ.”

Lähettilä ei voi irrottautua omasta taustastaan ja muuttua kokonaan niiden ihmisten kaltaiseksi, joiden parissa hän työskentelee. Siksi lähettilä tarvitsee selviytymiskeinoja, joiden avulla hän rakentaa kuvan itsestään vieraan kulttuurin keskellä toimijana. Kaikki haastateltavat puhuivat oman identiteetin selkeyttämisen merkityksestä. Tämän prosessin jälkeen oli mahdollista kohdata vieraan kulttuurin ja uskonnon edustajat. Lähetystyöntekijän rooli muuntuu työskentelymaasta, tehtäväkentästä ja työntekijän omista lähtökohdista riippuen. Henkilön sosiaalinen asema asettaa hänelle odotuksia, jotka saavat hänet käyttäytymään tietyssä roolissa (Himberg jne. 1995, 156). Aineistossa teologit painottivat kokonaisuudessaan enemmän uskonnollisen kontekstin merkitystä työssään kuin muiden ammattien edustajat.

8.1 “... mä oonkin sen sisar.”

Uuden henkilön ilmestyessä joukkoon muut tavallisesti ryhtyvät hankkimaan hänestä tietoa tai soveltamaan tietämystä, jota hänestä tai muista hänen kaltaisistaan henkilöistä on jo olemassa. Näin yhteisölle muodostuu kuva siitä, kuka tulija on, mitä hän aikoo ja mitkä ovat hänen motiivinsa. Goffmanin mukaan tulija toimii niin, että hän ilmaisee itseään ja muut saavat hänestä vaikutelmia. Ilmaisut voivat olla suoria tai epäsuoria. Tulija pyrkii

yleensä sellaiseen ilmaisuun, että muut saavat hänestä myönteisen vaikutelman. Näin tulijalle alkaa muodostua se rooli, jossa hän myöhemmin esiintyy (Goffman 1971, 11). Kolumbian lähetti kertoo esimerkin oman roolinsa muotoutumisesta.

“Yhdeksänkymmentä jouluna, me oltiin just lopetettu se kielikurssi ja oltiin vasta tutustumassa siihen barrioon (köyhien asuinalue, TL) ja tuota siellä oli tämmönen iso joulujuhla sitten, pyhäkoulun päätösjuhla. Siellä oli musiikkia ja mulla oli saksofoni siellä mukana ja tää ihminen oli vähän kattonu, että jaa pahuksen gringot tulee tänne mestaroimaan. Ja oli sitten vähän huokassu helpotuksesta, että sinne ne lähti, onneks lähtivät. Mutta sitten mä tulinkin seuraavalla viikolla, mulla oli kamera mukana siellä tota sillon. Mä tulin seuraavalla viikolla sitten oli torstai-iltana asukasyhdistyksen kokous, tulin sinne sitten kuvapinkan kanssa. Mul oli kuvia mukana siitä juhlasta ja näytin niille ihmisille ja mä sanoin, että mä tulin vaan näyttää näitä kuvia teille, eikä mitään muuta. Sit se sano, että hän muistaa aina sen, että sä tulitkin takasin ja sä tulit vaan näyttää niitä kuvia.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Lähetystyöntekijälle oman roolin löytäminen ja tiedostaminen on yksi tärkeä osa kulttuuriin sopeutumisessa ja työskentelyssä vieraan kulttuurin keskellä. Haastateltavat kokivat roolinsa monitahoisena tehtäväkentästä ja työskentelymaasta riippuen. Se, missä roolissa lähetystyöntekijä toimii, määräytyy pitkälti kunkin maan kulttuurista ja uskonnollisesta taustasta käsin. Toisena rooliin vaikuttavana tekijänä on työntekijän oma tausta, koulutus, ammatti, tehtävänkuva ja oma suuntautuneisuus. Hermajan mukaan nuorten kirkkojen kasvaessa lähetti saa ns. toisen luokan tehtäviä mm. kirkon kansallisten johtajien neuvonantajina, kasvattajina ja opettajina paikallisissa oppilaitoksissa tai lääketieteellisessä koulutuksessa (Hermaja 16).

Buddhalaisessa Thaimaassa perinteinen lähetysaarnaan rooli katuevankelistana oli aluksi yksi toimivaksi koettu tapa toimia lähetystyöntekijänä.

“Kyllä mun rooli aluksi varmastikin oli ihan semmonen niinku perinteinen lähetyssaarnaajan rooli, koska mä kuljin siellä kadulla ja jaoin traktaatteja ja kerroin, että ootteko te kuulleet Jumalasta. Ja kerroin Jumalasta, millanen on Jumala ja keskustelin.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

“Katuevankelistana” toimiminen selittyy ehkä sillä, että uskonnosta puhuminen ei ole vierasta aasialaisessa kulttuurissa. Länsimainen kulttuuri vierastaa julkista keskustelua uskonnollisuudesta, koska se koetaan henkilökohtaisena asiana. Tästä ajattelusta saattaa löytyä myös eroja oman minän kokemisessa. Länsimainen ihminen kokee oman persoonansa rajat jyrkemmin kuin aasialainen ihminen. Yksilöllisyys on meillä korostuneempaa. Uskonnollisuus katsotaan kuuluvan yksilölle. Itämainen kulttuuri korostaa yhteisöllisyyttä ja uskonnollisuus koetaan yhteisöllisenä aisana, josta voidaan julkisesti keskustella.

Thaimaan lähetti koki oman roolinsa muuttuneen työskentelyvuosien myötä, koska thaimaalaiset itse ottivat vastuuta seurakunnan toiminnasta ja lähetti toimi enemmän taustalla, eli hän sai ns. toisen luokan tehtäviä.

“Ja sitten kun seurakunnat kasvo, se rooli muuttu ehkä enemmän semmoseksi tukijan rooliksi, rohkaisija ja vierellä kulkija ja tukija ja opiskelija myöskin.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Thaimaassa työskennellyt mies näkee lähettien ja paikallisten asukkaiden välisen vuorovaikutuksen selkeänä. Maailmankatsomukselliset kysymykset ovat osa ihmisen identiteettiä ja ne ovat esillä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

“On buddhalaiset ja on kristityt ja sit tietää kuka on. Ne tietää ite että ne on buddhalaisia ja ne sanoo sen selkeästi. Ja sitten voi olla että on sellanen aika selkeä ja avoin, mukava dialogi myöskin, koska kukin tietää missä seisoo.” (mies, 47, pastori, Thaimaa)

Tansaniassa lähetin rooli oli määräytynyt lääkärin tehtävänkuvasta käsin. Lähetti toimi kristittynä lääkärinä. Tansaniassa vaikuttavat pääasiassa

islam, kristinusko ja vanhat heimouskonnot, jotka usein sekottuvat muihin uskontoihin. Lääkärin ja lähetystyöntekijän roolit limittyvät toisiinsa tansanian lähetin kertomuksessa.

“Sairaalassa kaikki tietää, että me ollaan lähettejä ja et siinä mielessä kun on siellä lähetyslääkärinä niin esimerkiksi on hyvin luontevaa ja helppoa rukoilla äitien kanssa ja rukoilla joskus potilaan puolesta.”
(nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Tansanian lähetti kutsui itseään realistiksi ja piti parhaana selviytymiskeinona sitä, että *“ei vertaile”*, vaan orientoituu aina kunkin maan olojen mukaan. Identiteetin muodostaminen on yhteydessä sopeutumisprosessiin. Alhon mukaan kahden kulttuuripiirin erilaisuus vaatii yksilöltä jatkuvaa kulttuurista uudelleenorientoitumista ja käyttäytymisen korjaamista. Näin sopeutumiselle tärkeä tasapainotila säilyy. Uudelleenorientoituminen edellyttää vieraan kulttuurin kokemista pääosin positiivisesti (Alho 1980, 4).

Ranska on eurooppalainen valtio, jonka uskonnollinen tausta on hyvin kirjava. Suurin kristillinen kirkko on katolinen kirkko. Siirtotyöläisten myötä Ranskaan on muodostunut suuri muslimiyhteisö. Pääasiassa he asuvat Etelä-Ranskassa. Ranskassa muslimien kesellä lähetin rooli oli ollut kansaeläjän ja ystävän rooli. Ranskan lähetti pohti omaa rooliaan yksilön kohtaamisen kautta. Hänelle tärkeää oli omana itsenä esiintyminen. Hänelle tasavertaisuus oli tavoiteltava asia lähetystyöntekijän roolissa. Helanderin (Helander 1997, 6-9) mukaan erilaisuuden molemminpuolinen hyväksyminen syntyy ihmisten kohtaamisesta, jossa perusta löytyy yhteisestä ihmisyydestä.

“Se on sellanen sosiaalikeskuksen työntekijän rooli, mikä oli mulle paljon helpompi itselle ku se et mä niinku koin vaikeena semmosen lähestymisen että esimerkiksi niinku marssisin kaksittain jonku ihmisen kanssa, ja mun roolini olis lähetystyöntekijä. Et mä en koe sitä ollenkaan hyvänäkään, et mun mielestä näitä ihmisiä pitää lähestyä ihmisenä. Ja mä koen et mä lähestyin niitä niinku toisena äitinä ja vaimona.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Etelä-Ranskassa oli läsnä monia kulttuureja, kuten eurooppalainen-, afrikkalainen-, juutalainen -ja arabikulttuuri. Työntekijä elää näiden useiden eri kulttuurien keskellä. Kristevan mukaan kahden muukalaisen kohtaaminen on helpompaa, silloin kun he molemmat ovat vieraalla maaperällä. Kohtaaminen on silloin vailla sitoumuksia (Kristeva 1992, 21). Molemmilta puuttuu "kotikenttäetu", joten on merkittävää löytää oma paikka kulttuurien kirjossa. Oma rooli auttoi paikantamaan itseä suhteessa muihin.

"Ne tulee ihan eri kulttuureista. Mä koin usein sen et me tullaan hirveen kaukaa toistemme luokse, jostakin ihan eri maailmoista, eri uskonnoista, eri kulttuureista, mut se et löytää semmosen tason, millä mä oonkin sen sisar." (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Lähetystyöntekijöillä identiteetin selvittäminen tapahtui mm opiskelemalla omaan taustaan liittyviä asioita. Oma kulttuuri on peilinä omalle identiteetille. Vieraan kulttuurin keskellä muuttajan on uudestaan tarkasteltava myös omaa arvomaailmaansa.

"Koin että mun kristityn identiteettinikin vahvistu siellä. Koska islam on hirveen voimakas uskonto ja niillä on hirveen vahva se uskonnollinen identiteetti, niin mä koin siinä tarvetta myöskin selkeyttää omaa identiteettiä. Mä esimerkiks luin Lutherin koottuja teoksia, mitä mä en oo koskaan Suomessa lukenu. Mun piti niinku selvittää itselleni, että mikä mä olen, että mä olen luterilainen kristitty." (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Oman identiteetin selvittäminen auttoi kohtaamaan toisen kulttuurin ja uskonnon edustajat. Näin lähetystyö on uskontojen ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Identiteetti on yhteydessä rooliin. Oma identiteetin avulla muodostetaan rooleja, joita voi olla useita samalla ihmisellä. Lähetystyöntekijä on uskontonsa, kulttuurinsa ja itsensä edustaja.

"Mä koin, että mä voin ehjästi kohdata ne toiset, et jos mä oisin ollu epävarma siitä omasta identiteetistäni, ni mä en ois pystynyt niitä

kohtaamaan sillälailia.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Katolisessa Kolumbiassa luterilainen lähetti toimi kansan parissa muutosvoimana ja myötäeläjänä. Lähetystyöntekijän rooli on monimuotoinen. Kolumbian lähetti oli paneutunut työhönsä, mutta koki oman rooliinsa kohdistuvan painetta useilta eri tahoilta. Roolien välinen vuorovaikutus ei ollut selvinnyt.

“Jatkuva syyllisyys, että ei riittäny aikaa tarpeeks kaikelle. Syyllisyys, että ei ollu tarpeeks perheen kanssa, mut toisaalta sit taas kun oli perheen kanssa, syyllisyys siitä, että mä en ollu niitten ihmisten kanssa Sitä jatkuvasti yritti repiä itseään kahteen suuntaan.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Kolumbian lähetti kuvasi itseään Kolumbian luterilaisessa kirkossa “hulluksi” ja “likasangoksi”. Hän oli ulkomaalainen “toinen”, jonka päälle voitiin sälyttää sellaisia asioita, joita kolumbialaiset eivät halunneet itse tehdä.

“Mä koin, että siinä kansallisessa kirkossa mä sain olla tällanen hullu muutoksen voima, jonka annettiinkin tehdä vähän hulluja asioita, koska se on ulkomaalainen ja sitä voidaan aina syyttää niistä virheistä. Mä olin sellanen likasanko toisaalta.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Haastateltava suhtautui rooliinsa vähän anteeksipyydellen. Esimerkkinä oman roolin moninaisuudesta ja sekavuudesta hän kertoo “edustustehtävästään”.

“Se tuli hyvin esille näissä ekumeenisissa asioissa. Luterilaisesta maailmanliitosta kansallista kirkkoa käskettiin harrastaa ekumeniaa, mutta tää kirkon presidentti hyvin diplomaattisena miehenä, se ei oikein halunnu ruveta. Minähän menin sitten ekumeenisiin tilaisuuksiin ihan mielelläni. Mä koin sen ittekin tärkeäks. Sitten mä aloin aavistella, että kuis se oon aina minä täällä istumassa. Pyytelin anteeksikin siellä. Niin, että arvoisat vieraat ja veljet ja siskot, minä

koen itteni vähän niinku ulkopuoliseksi, että mä oon suomalainen luterilainen edustamassa Kolumbian luterilaista kirkkoa, puhutaan nyt tästä ekumeniasta luterilaisesta näkökulmasta.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Selviytymiskeinot löytyvät, jos oma persoona kestää uudelleenmuovautumisen. Vieraan kulttuurin keskellä selviytyminen vaatii keinoja, jotka löytyvät vanhan tutun ja uuden vieraan välimaastosta. Kolumbian lähetti oli kokenut, että lähetystyössä voimavarana on oma arvomaailma, joka mahdollistaa riskienkin ottamisen

“Mää aattelin, että ehkä se on se, miks siellä täytyy ollakin, ollaan hyväksikäytettävänä, ollaan huijattavanakin välillä, mut jos ei sitä ite tiedä niin ehkä siinä välittyä jotain rakkautta sitten.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

8.2 “Ei ollu päivääkään, etten tienny, miks on olemassa...”

Kehitysyhteistyöasiantuntijat kokivat pääosin myönteisinä ne muutokset, jotka työskentely ulkomailla oli vaikuttanut heidän persoonallisuuteensa ja mielipiteisiinsä. Muutokset olivat irrottautumista elintasoajattelusta ja suorituskeskeisyydestä kohti leppoisampaa, ihmissuhteisiin keskittyvää elämäntyyliä. Monet asiantuntijat kertoivat “turhan” jääneen pois ajatusmaailmasta ja käytännöistä. (Alho 1980, 144). Myös haastattemieni lähetystyöntekijöiden kohdalla uuden kulttuurin opiskelu johti heidän itsensä kannalta myönteiseen lopputulokseen.

Thaimaan lähetin perhe oli palannut Suomeen 11 vuoden ulkomailla työskentelyn jälkeen. Paluun syynä oli lasten paremmat koulumahdollisuudet Suomessa. Mutta lopputuloksena haastateltava toteaa, että jos saisi valita, asuinpaikka olisi Thaimaa.

“Jos mä saisin valita, että asunko mä täällä vai siellä, niin mä asusin siellä.” (mies, 45, pastori, Thaimaa)

Tansanian lähetillä oli niinkään takanaan 11 vuoden työskentely lähetyslääkärinä. Lähtötarinassaan hän mainitsi, että päätös lähtemisestä oli ollut *“elinikänen ratkasu”*. Toistaiseksi tuo päätös on pitänyt. Hän oli aikeissa palata kotimaan loman jälkeen Tansaniaan.

“Just enne kuin lähin tältä työkaudelta, niin oikein sitä mietin, että siinä on siellä elämisessä ja työssä hyvin paljon semmosia asioita, että minä todellakin ajattelin, että on monella taholla ja tasolla onnellinen siellä.” (nainen, 47, lääkäri, Tansania)

Ranskan lähetti oli palannut Suomeen perheen yhteisestä päätöksestä. Lapset olivat kokeneet kahdessa kulttuurissa elämisen raskaana ja perheenjäsenet olivatkin asuneet kahdessa eri maassa, siksi koko perhe oli päättänyt muuttaa Suomeen.

“Oli viimesessä vaiheessa kolme lasta Suomessa ja yks siellä. Ja se yks, joka ei pystynyt hyväksymään sitä, että hänen kaikki muut sisarukset oli Suomessa, ja sille tuli niin paha identiteettikriisi siinä, että vaikka sillä oli hirvuksi ystäviä ... Siit huolimatta sille tuli niin täydellinen kulttuurishokki mun mielestä siinä yhdeksän vuotiaana, koska nää muut lapset, sen perheen lapset, johon hän halusi kuitenkin samastua olikin poissa, et se ei pystynyt olee siellä enää. Et meidän oli pakko sitten siinä vaiheessa palata sieltä pois, et ei jaksettu sitten enää sitä revohkaa käymään läpi.” (nainen, 51, perheellinen, fil. maist. Ranska)

Usean vuoden Suomessa olon jälkeenkin haastateltava muisteli lähtöään Ranskasta kipeänä kokemuksena.

“Mä lensin sieltä vaan niinku lintu pois ja he jäi sinne osaansa. Se oli kauheen kipee asia pitkään mulle.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

“Se oli kauheen kipee se lähtö sieltä pois. Että just jotenkin semmonen tunne mulla on että mä oon niinku etuoikeutettu. Mulla on valinnanvapaus, et niillä ihmisillä ei oo valinnanvapautta. Et mä saan

valita työpaikkani, et ne ottaa jonkun siivousta, jos ne saa, mutta sieltä ne ei pääse mihinkään. Et niillä ei oo eteen eikä taakse mitään tietä, ja kuitenkin kun näki miten hirveen vaikeeta niitten elämä on.” (nainen, 51, fil.maist. Ranska)

Kolumbian lähetti analysoi vieraassa kulttuurissa työskentelyn olleen raskasta työtä. Samalla se oli kuitenkin tuonut sellaisen tyydytyksen, jota Suomessa työskentely ei ollut tarjonnut.

“Kaikista vastoinkäymisistä ja huijatuks tulemisen tunteista ja väsymyksestä huolimatta, ni mä en oo koskaan eläny niin vahvasti kun Kolumbiassa. Ei ollu päivääkään, etten tienny, miks on olemassa.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

“Se on mun sydämeni maa. En mä haluais olla missään muualla kuin siellä.” (mies, 37, pastori, Kolumbia)

Kaikki haastateltavat kertoivat omasta työstään ulkomailla jonkinlaisina selviytymiskertomuksina. Vaikka matkalla oli ollut monenlaisia vaikeuksia tai raskaita kokemuksia, lopulta mielessä oli enemmän onnellisuuden ja tyytyväisyyden tunteita. Tähän saattaa vaikuttaa onnellisuusmuuri, jonka ihmiset yleensä pystyttävät omasta elämästään kertoessaan. Kortteinen (Kortteinen 1992) kutsuu tätä hahmottamistapaa 'selviytymisen eetokseksi'. Muistelutyössä, joita nämäkin haastattelut olivat, on vaikea palata koettuihin ja osin unohtuneisiin tunteisiin. Toisaalta teemahaastattelumetodi ja haastattelijan ja haastateltavan välinen suhde ohjaavat tutkimusta usein tämänkaltaiseen lopputulokseen. Vaikeuksia ja epäonnistumisten esilletuleminen vaatisi osallistuvaa havainnointia, työn seuraamista ja haastattelujen tekemistä välittömästi paikanpäällä. Siksi voidaan ajatella, että tämänkaltaiset onnellisuuden kokemukset ovat täysin totta tällä hetkellä haastateltavien elämässä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut pohtia lähetystyöntekijöiden kokemuksia vieraassa kulttuurissa työskentelystä. Tarkasteltavana ovat olleet lähtöön liittyvät prosessit, työntekijän ensimmäiset kokemukset vieraasta kulttuurista, sopeutuminen, lähetystyön sisältö kulttuurisessa kontekstissa ja työntekijöiden henkilökohtaiset selviytymiskeinot.

Lähetystyöntekijöiden kertomusten perusteella voidaan sanoa, että lähetystyöhön lähtemiseen liittyy usein pitkiä ja aina hyvin henkilökohtaisia prosesseja. Lähtötarinoista voidaan löytää käännteentekeviä tapahtumia, jotka muuttivat lähtijöiden ajattelua kohti lähtöpäätöstä. Yhden työntekijän tarina poikkesi sikäli, että hänelle lähtö lähetystyöhön oli paluu lapsuudenaikaiseen elämänmalliin, koska hänen perheensä oli ollut lähetystyössä. Lähetystyöhön lähtemistä voidaan pitää elämänpoliittisena ratkaisuna. Lähetystyössä toteutetaan sekä yhteisöllistä tehtävää että yksilöllistä halua kokea elämä tarkoituksenmukaisena ja mielekkäänä.

Alkukokemukset vieraasta kulttuurista olivat jääneet hyvin työntekijöiden mieleen. Alkuun liittyi turisteille tyypillistä ihastelua. Alussa tärkeitä tukijoita olivat toiset suomalaiset ja maahanmuuttajat. Heitä tavataan mm. kielikoulussa ja heidän kanssaan voidaan jakaa vieraaseen kulttuuriin liittyviä kokemuksia. Tärkeässä osassa ovat myös ne vieraan kulttuurin edustajat, joita lähetti alussa tapaa. Heidän kauttaan kulttuuri alkaa avautua. Kielitaidon karttuminen mahdollistaa kulttuurin avautumista. Kulttuurin hahmottumisesta voidaan käyttää kulttuurikartan tai kulttuurisen kielitaidon käsitteitä.

Alkuinnostuksen jälkeen elämä vieraassa kulttuurissa alkoi tuntua arkiselta myös ongelmiseen. Jokainen lähetti oli kokenut kulttuurin kohtaamiseen liittyviä vaikeuksia. Näitä olivat mm. ajankäyttöön-, byrokraatiaan- ja asioiden organisointiin liittyvät kysymykset. Vaikeudet olivat aiheuttaneet läheteissä turhautumista ja väsymystä.

Kaikille haastateltaville vieraaseen kulttuuriin sopeutuminen oli ollut myönteinen kokemus. Sopeutumisessa oli sekä yhteneviä että erilaisia piirteitä. Osalle läheteistä sopeutuminen oli merkinnyt kritiikin nousemista

suomalaisuutta kohtaan ja uuden kulttuurin myönteisten puolien korostamista. Uudessa kulttuurissa alussa kielteisiksi koetut kokemukset olivat muuttuneet myönteisiksi työvuosien aikana. Toiset taas näkivät, että heillä oli kaksi eri maailmaa, joihin he mukautuivat kulloisenkin tilanteen mukaan. Kaikki puhuivat arvomaailman ja elämäntavan muutoksista vieraassa kulttuurissa työskentelyn myötä.

Työ oli läheteille keskeisin osa elämää vieraassa kulttuurissa. Työhön käytettiin paljon aikaa ja voimavaroja. Lähetystyöntekijät toteuttivat näin suomalaista työetiikkaa ja heidän puheestaan kuvastui suomalainen työn 'eetos'. He myös itse kritisoivat omaa ajankäyttöään ja organisaatioitaan. Liika kiire ja isot organisaatiot tuntuivat jälkikäteen rasitteilta työssä.

Lähetystyön arkipäivään kuului pohdinta lähetystyön tehtävästä ja vieraan kulttuurin kohtaamisesta. Lähetystyöhön kuuluu sekä kulttuuria muuttavia että kulttuuria kunnioittavia tekijöitä. Lähetit puhuivat paljon kulttuurien vuorovaikutuksellisesta luonteesta. Kristinusko oli saanut uusia painopisteitä uuden kulttuurin myötä. Tästä voidaan päätellä, että lähetystyö on päässyt irti kulttuuria tuhoavasta perinteestään.

Jokaisella lähetillä oli ollut muukalaisuuden ja toiseuden kokemuksia vieraassa kulttuurissa. Lähetit olivat pyrkineet pois näistä kokemuksista mahdollisimman lähelle toisen kulttuurin edustajia. He puhuivat onnistumisen kokemuksista ja yhteyden löytymisestä. Lopulta kuitenkin muukalaisuus on aina läsnä. Oma taustaa ei voi muuttaa ja sen merkitys ei koskaan katoa.

Lopputuloksena lähetit olivat kokeneet vieraassa kulttuurissa työskentelyn persoonallisuuttaan vahvistavana kokemuksena. Tämä edellytti oman paikan ja oman roolin löytymistä. Työ ulkomailla oli koettu mielekkääksi ja kokonaisvaltaiseksi. Usein haastattelututkimukset ohjaavat aineistoa kohti "onnellista loppua". Tähän vaikuttavat mm. kysymysten asettelu, onnellisuusmuuri ja muistelutyö. Tosin mukana olleilla läheteillä oli myöskin vaikeuksia esimerkiksi perheenä lähetystyössä olemisesta. Kokonaisuudessaan kokemus oli kuitenkin ollut myönteinen. Huomioitavaa on, että tässä tutkimuksessa mukana olleet lähetit oli valittu pitkän kokemuksen ja vieraaseen kulttuuriin perehtyneisyytensä vuoksi.

Tutkimuksessa oli mukana neljä eri maanosissa toiminutta lähettiä. Näin tutkimuksen tulokset koskevat vieraassa kulttuurissa työskentelyä

ilmiönä kokonaisuudessaan, ei jossain tietyssä kulttuurissa toimimista. Koska haastateltavien joukko oli melko pieni, kovin pitkälle meneviä yleistyksiä on mahdotonta tehdä. Näkökulma tässä tutkimuksessa oli vain suomalaisten näkökulma. Ilmiötä on tämänkaltaisessa tutkimuksessa mahdotonta hahmottaa kaikkien osapuolten kannalta.

Kulttuurin kohtaaminen on lähetystyölle merkittävä haaste. Kulttuureilla ja uskonnoilla on vuorovaikutuksellinen luonne, joka ohjaa työtä siten, että molemmat osapuolet ovat rikastuvia osapuolia. On muistettava alun toteamus, että kulttuurit eivät kohtaa kokonaisuuksina, vaan ne kohtaavat aina ihmisten vuorovaikutuksen kautta. Tässä vuorovaikutuksessa kulttuurinen tulkinta saa uusia merkityksiä, jotka ovat suodattuneet ihmisten persoonallisuuksien kautta.

Luontevaksi jatkotutkimukseksi sopisi Suomeen paluun kokemukset. Ennako-oletuksen mukaan ne koetaan jopa vaikeampana kuin sopeutuminen lähetyskentälle. Näitä kokemuksia ovat sellaiset kuin: "Vaikka olen suomalainen, en koe kuuluvani tänne, vaikka ymmärrän suomea, koen puhuvani eri kieltä suomalaisten kanssa ja on sisällä niin kylmä" (ks. Marttinen 1994).

LÄHTEET

- Ahonen R. 1989. Kenen vastuulla lähetys? Kirjapaja. Helsinki.
- Alasuutari P. 1993. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.
- Alho O. 1980. Kehitysyhteistyöasiantuntija vieraassa kulttuurissa.
Jyväskylän yliopiston etnologian laitos. Tutkimuksia 12.
Jyväskylän yliopiston monistuskeskus. Jyväskylä.
- Alho O. Lehtonen J. Raunio A. Virtanen M. 1996. Ihminen ja kulttuuri.
Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa.
FINTRA. Tammerpaino. Tampere.
- Alitolppa-Niitamo A. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Otava. Keuruu
- Beck U. 1986. Risk Society. Towards a New Modernity. Redwood
Books. Trowbridge. Wiltshire
- Dunderfelt T. 1992. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön
henkiseen kehitykseen. WSOY. Porvoo.
- Furunham A. Bochner S. 1986. Culture shock. Psychological reactions to
unfamiliar environments. Methuen. London. New York.
- Foyle M. F. 1990. Honourably wounded. Stress among Cristian workers.
MARC. Essex. Great Britain.
- Giddens A. 1991. Modernity and Self-identity. Self and Society in the Late
Modern Age. Polity Press. Padstow. Cornwall.
- Goffman E. 1971. Arkielämän roolit. Oikeille jäljille rooliviidakossa. WSOY.
Porvoo.
- Grönfors M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. WSOY. Juva.
- Himberg L. - Laakso J. - Peltola R. - Vidjeskog J. 1995. Psykologia 2.
Kehittyvä ihminen. WSOY. Porvoo.
- Kortteinen M. 1992. Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö
kulttuurisena muotona. Hanki ja jää. Karisto. Hämeenlinna.
- Kristeva J. 1992. Muukalaisia itsellemme. Eurooppalaisia ajattelijoita.
Gaudeamus. Priima-Offset Ky.
- Kristeva J. 1993. Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993. Eurooppalaisia
ajattelijoita. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere.
- Laukama P. - Summa T. (toim.) 1994. Naapurina lähimmäinen.

Näkökulmia muukalaisuuteen. Suomen kristillinen rauhanliike.
Gaudeamus. Jyväskylä.

Levinson D.J. 1979. The seasons of a man's life. Alfred A. Knopf.
New York.

Liebkind K. (toim.) 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen
Suomessa. Gaudeamus. Hakapaino Oy. Helsinki.

Marttinen A-C. 1994. Matkalaukkulapset. Raamattutalo. Pieksämäki.

Metsälä H. 1990. Ulkomailla työskentely ja kulttuurien kohtaaminen.
Kulttuurivalmennuksen sisältösuositus esimerkkialueina Japani ja
Kiina. Fintra-julkaisuja nro 70. Helsinki

Mäkelä K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.
Painokaari. Helsinki.

Ollus M. - Lovio R. - Mieskonen J. - Vuorinen P. - Karko J. - Vuori S. -
Yläanttila P. 1990. Joustava tuotanto ja verkostotalous - tekniikan,
talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990- luvulla. SITRA nro
109. Helsinki.

Otavan suuri Ensyklopedia, osa 7. 1979. Otava. Keuruu.

Palmu M. 1982. Ilosanoma Etiopian vuorilla. Raamattutalo. Pieksämäki.

Raamattu. 1992. Raamattutalo. Pieksämäki.

Schlunk M. 1973. Kristillisen lähetystyön historia. Vaasa Oy:n kirjapaino.
Vaasa.

Spectrum -tietokeskus, osa 5. 1977. WSOY. Porvoo.

Suomen Lähetysseuran vuosikirja 1996. Kertomus vuoden 1995
toiminnasta. Gummerus. Jyväskylä.

Painamattomat lähteet:

Hammar S. 1994. Kirkon kautta kehitysmaihin. Tapaustutkimus kolmen
henkilön uskonnollisuuden muodostumisesta, rooleista ja
kehitysmaihin lähtemisen motiiveista. Helsingin yliopisto.
Humanistinen tiedekunta. Uskontotieteen laitos.

Helander E. 1997. Lähetystyössä tarvitaan kumppanuutta ja
yhteyttä. Kirkkomme lähetys (1) 6-9.

Hermaja A. 1988. Lähetystyöntekijä rooliviidakossa. Tutkimus Suomen
Lähetysseuran Etiopian läheteistä. Helsingin yliopisto. Historiallis-

kielitieteellinen tiedekunta. Uskontotieteen jaosto.

Kotimaa. Kristillinen viikkosanomalehti. 13.6.1997.

Opetussuunnitelma. Suomen Lähetysseuran lähetyskurssi. Kevät 1997.

Roos J.P. 1996. Mitä on elämänpolitiikka? Janus (3) 209-219.

Suomen Lähetysseuran sanomat. 1996. (6-7) 57.

Suomen Lähetysseura 1995 - esite.

LIITE**Teemahaastattelun runko**

Henkilötiedot:

1. Sukupuoli
2. Siviilisääty
Lasten iät
3. Ikä
4. Ammatti ja koulutus

Alkutilanne:

5. Kuinka tulit lähteneeksi lähetystyöhön?
Missä vaiheessa päätös lähtemisestä syntyi?
Mitkä seikat vaikuttivat päätöksen syntymiseen?
Mitä lähtöpäätöstä vaikeuttavia asioita tapahtui?
Mikä sai toteuttamaan päätöksen?
6. Milloin lähdit lähetystyöhön?
7. Miltä paikkakunnalta ja mistä tehtävästä lähdit Suomesta?
8. Valitsitko kohdemaan itse vai "annettiin" maa sinulle?
9. Mitä tiesit kohdemaan kulttuurista ennen lähtöä?
10. Miten valmentauduit ja miten sinua valmisteltiin kohdemaan kulttuurin kohtaamiseen ennen lähtöä?

Ensireaktiot:

11. Millaisia ensireaktioita sinulla oli saapuessasi kohdemaahan?
Kuinka kauan kiinnitit näihin asioihin huomiota?
12. Mitä ymmärrät kulttuurishokilla?
Miten koit kulttuurishokin kohdemaassasi?
13. Miten selvisit kulttuurishokista?
14. Mitä koit kristillisen maailmankatsomuksesi ja kohdemaan kulttuurin välisen eron?

15. Miten sinun kristillinen maailmankatsomuksesi ja kohdemaan maailmankatsomus lopuksi kohtasivat?

16. Jos et olisi ollut siellä kristittynä lähetystyöntekijänä, olisitko kokenut kohdemaan kulttuurin jotenkin toisin? Miten esim. diplomaatit ja liikemiehet pärjäsivät?

Työ:

17. Mitä teit kohdemaassa?

18. Kuinka koit työsi siellä? Mikä siinä oli kiinnostavaa, mistä et pitänyt?

19. Millainen rooli sinulla oli kristittynä lähetystyöntekijänä kohdemaassa ja miten koit roolisi?

20. Miten kohdemaassasi yleisesti suhtaudutaan kristittyyn lähetystyöntekijään?

Ympäristötekijät:

21. Missä asuinympäristössä elit ja miten koit asuinympäristösi?

22. Millainen oli kohdemaan aikakäsitys ja miten sen koit?

25. Miten tutustuit paikallisiin ihmisiin ja kuinka ihmissuhdeverkostosi muodostui?

26. Millainen suhde läheteillä ja paikallisilla ihmisillä oli?

Kulttuuri:

27. Miten ymmärrät suomalaisuuden?

28. Mitä suomalaisuudessa oli sinulle tärkeää kohdemaassa?

29. Mitä muutoksia elämääsi ja elämäntapaasi tuli kohdemaassa?

30. Mitä mieltä olet lähetystyön tehtävästä suhteessa alkuperäiskulttuuriin?

Loppukysymykset:

31. Miltä kohdemaata elinympäristönä nyt tuntuu?

32. Miten pidät yhteyttä kohdemaassasi asuviin ihmisiin ja kuinka paljon?

33. Millaisin tuntemuksin lähdit kohdemaasta?

34. Mitä muuta haluat sanoa?